

**Ruotsinsuomalaisten
suomalaisen identiteetin ulottuvuudet
2000-luvun alussa**

Maria Levä

**Web Reports 33
Siirtolaisuusinstituutti
2008**

**Ruotsinsuomalaisten
suomalaisen identiteetin ulottuvuudet
2000-luvun alussa**

**Sosiologia
Turun yliopisto
Pro gradu –tutkielma
Maria Levä**

TURUN YLIOPISTO
Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta

LEVÄ, MARIA: Ruotsinsuomalaisten suomalaisen identiteetin ulottuvuudet
2000-luvun alussa

Pro gradu –tutkielma, 114 s., 33 liites.
Sosiologia
Huhtikuu 2008

Tutkielmani koskee tämän päivän ruotsinsuomalaisten suomalaisuutta. Oletuksena on, ettei ryhmän suomalainen identiteetti ole yksi yhtenäinen kokonaisuus, vaan se koostuu samankaltaisuuksien lisäksi myös eroista ja jaoista. Ajatuksena on myös, että muutto uuteen maahan on uhka omalle etniselle identiteetille, minkä vuoksi suomalainen identiteetti ilmenisi heikommin niillä, joilla kyseisestä muutoksesta on jo kauan sekä niillä, jotka eivät ole muutosta lainkaan kokeneet Ruotsissa syntymisen vuoksi.

Tutkimuksessa selvitetään empiirisin menetelmin, millaiselta ruotsinsuomalaisten suomalainen identiteetti näyttää 2000-luvun alussa. Tutkimuskysymyksinä ovat:

1) voidaanko puhua yhdestä yhtenäisestä ruotsinsuomalaisten suomalaisesta identiteetistä vai onko löydettävissä sisällöltään erilaisia suomalaisen identiteetin ulottuvuuksia, 2) mitkä tekijät liittyvät mahdollisesti havaittuihin erilaisiin suomalaisen identiteetin ulottuvuuksiin ja 3) millaisia suomalaisen identiteetin tyyppejä löydetty ulottuvuudet muodostavat. Tutkimusaineistona on Siirtolaisuusinstituutin tekemä kysely, johon vastasi 1797 ruotsinsuomalaista. Analyysikeinoina on käytetty pääkomponenttianalyysia, keskiarvojen vertailua, varianssianalyysia sekä ryhmittelyanalyysia.

Tutkimuksen perusteella ruotsinsuomalaisten keskuudesta voidaan löytää neljä sisällöltään erilaista suomalaisen identiteetin ulottuvuutta, jotka ovat suomalaisuus Ruotsissa, suomalaisuuden tärkeys/ ideologinen suomalaisuus, suomen kielen ylläpito ja kaipuu Suomeen. Nämä kombinoituvat kolmeksi erilaiseksi identiteettityypiksi, jotka sisältönsä perusteella on nimetty assimiloituneiksi, Suomeen takaisin kaipaaviksi suomalaisiksi ja Ruotsiin integroituneiksi suomalaisiksi. Eroja selittävät useat sosio-demografiset muuttajat, joiden merkitys ja määrä vaihtelevat ulottuvuudesta ja tyypistä toiseen. Tämän tutkimuksen mukaan ulottuvuuksien ja tyyppien taustalla vaikuttavat maahanmuuttajasukupolvi, muuttovuosi ja Ruotsissa vietetty aika, ikä, sukupuoli, suomalaiset sukujuuret, mahdollisen (avo)puolison kansalaisuus, siviilisääty sekä äidinkieli.

Tutkimus osoittaa, ettei ruotsinsuomalaisten suomalainen identiteetti ole yksi aukoton kokonaisuus, vaan hajautunut ja moninainen: ruotsinsuomalaisten keskuudessa esiintyy erilaisia suomalaisen identiteetin tyyppejä. Kaikki jaot eivät kuitenkaan vain sulje muita ryhmään kuuluvia ulkopuolelle, sillä identiteettiulottuvuudet eivät ole toisiaan poissulkevia ja yksilöt voivat muodostaa niistä erilaisia kombinaatioita.

Asiasanat: Ruotsinsuomalaiset, suomalaisuus, etninen identiteetti, kulttuuri-identiteetti

1. Johdanto	1
2. Etnisyystutkimuksen käsitteet	3
2.1. Etnisyys	3
2.2. Kulttuuri	10
2.3. Identiteetti	14
3. Lyhyt katsaus suomalaisten ruotsiin muuttoon ja sen syihin	22
3.1. Muuton yleisiä edellytyksiä	22
3.2. Aika ennen toista maailmansotaa ja sen aikana	23
3.3. Aika toisen maailmansodan jälkeen	25
4. Ulkosuomalaisten suomalaisuus ja siinä esiintyvä vaihtelu	32
5. Tutkimusongelma	41
6. Aineisto, muuttujamuunnokset ja metodit	45
7. Ruotsinsuomalaisten suomalaisuuden ulottuvuudet	50
8. Eroja ruotsinsuomalaisten suomalaisen identiteetin ulottuvuuksissa taustamuuttujittain	54
8.1. Maahanmuuttajasukupolvi	54
8.2. Muuttovuosi ja Ruotsissa vietetty aika	56
8.3. Ikä	59
8.4. Sukupuoli	63
8.5. Suomalaiset sukujuuret	65
8.6. Mahdollisen (avo)puolison kansalaisuus	69
8.7. Siviilisääty	74
8.8. Äidinkieli	80
8.9. Varianssianalyysin tuloksista lyhyesti	81
9. Suomalaisen identiteetin tyypit ruotsinsuomalaisten keskuudessa	89
10. Lopuksi	93
Lähteet	100

Liitteet

LIITE 1. Internet-kyselylomake suomeksi ja ruotsiksi

LIITE 2. Varianssianalyysien tilastolliset merkitsevyystaulukot

LIITE 3. Identiteettityyppien jakaumat taustamuuttujittain

TAULUKOT

- Taulukko 1. Suomessa syntyneet Ruotsissa 2000-luvun alussa
- Taulukko 2. Ruotsinsuomalaisten suomalaisen identiteetin ulottuvuuksia kuvaava rotatoitu faktorilatausmatriisi
- Taulukko 3. Erot ruotsinsuomalaisten suomalaisen identiteetin ulottuvuuksissa syntymämaan mukaan
- Taulukko 4. Erot ruotsinsuomalaisten suomalaisen identiteetin ulottuvuuksissa muuttovuoden mukaan
- Taulukko 5. Erot ruotsinsuomalaisten suomalaisen identiteetin ulottuvuuksissa iän mukaan
- Taulukko 6. Erot ruotsinsuomalaisten suomalaisen identiteetin ulottuvuuksissa sukupuolen mukaan
- Taulukko 7. Erot ruotsinsuomalaisten suomalaisen identiteetin ulottuvuuksissa suomalaisten sukujuurten mukaan
- Taulukko 8. Erot ruotsinsuomalaisten suomalaisen identiteetin ulottuvuuksissa (avo)puolison kansalaisuuden mukaan
- Taulukko 9. Erot ruotsinsuomalaisten suomalaisen identiteetin ulottuvuuksissa iivilisäädyn mukaan
- Taulukko 10. Erot ruotsinsuomalaisten suomalaisen identiteetin ulottuvuuksissa äidinkielen mukaan
- Taulukko 11. Parametriestimaatit ruotsinsuomalaisten identiteettiulottuvuudesta ”suomalaisuus Ruotsissa”
- Taulukko 12. Parametriestimaatit ruotsinsuomalaisten identiteettiulottuvuudesta ”suomalaisuuden tärkeys”
- Taulukko 13. Parametriestimaatit ruotsinsuomalaisten identiteettiulottuvuudesta ”suomen kielen ylläpito”
- Taulukko 14. Parametriestimaatit ruotsinsuomalaisten etnisen identiteetin ulottuvuudesta ”kaipuu Suomeen”
- Taulukko 15. Ruotsinsuomalaisten suomalaisen identiteetin tyypit identiteettiulottuvuuksien perusteella

1. Johdanto

Suomalaisten maastamuutossa voidaan havaita kaksi päävirtaa. Ennen toista maailmansotaa siirtolaisuus kohdistui pääasiassa Pohjois-Amerikkaan, sodan jälkeen lähtijöistä valtaosa, 80 %, on muuttanut Ruotsiin. Jälkimmäinen kausi kesti 1950 -luvulta 1970 -luvun alkuun ja maastamuutto oli tällöin niin suurta, että sen seurauksena Suomen väkiluku laski. (Korkiasaari 2005, 1 - 2.) Reinans (1996) tuo esiin myös sen, että toisen maailmansodan aikana Suomesta vietiin Ruotsiin noin 50 000 sotilasta, joista osa jäi pysyvästi Ruotsiin (Reinans 1996, 63 - 64). Vaikka tarkkaa tietoa ulkomailla asuvista Suomen kansalaisista tai suomalaista syntyperää olevista henkilöistä ei ole, voidaan arvioida, että Suomessa syntyneitä ensimmäisen polven maahanmuuttajia on maailmalla nykyisin yli 300 000 ja heille syntyneitä lapsia eli toisen polven muuttajia on vähintään yhtä paljon. Näistä noin 600 000:sta noin puolet asuu Ruotsissa. Mikäli lukuun lisätään useamman polven jälkeläiset, nousee ulkosuomalaisten kokonaismäärä vähintään 1,2 miljoonaan, ja heistä noin 400 000 asuu Ruotsissa. (Korkiasaari 2004a.) Vuonna 2006 Ruotsissa asuvista 1,2 miljoonasta ulkomailla syntyneestä 15 % oli syntynyt Suomessa, mikä tekee Suomessa syntyneistä suurimman yksittäisen ulkomailla syntyneiden ryhmän (Marklund 2007, 3 - 5). Suomalaiset ovat maassa myös suurin vähemmistöryhmä (Kaivola-Bregenhøj 2001, 61).

Muuttoliikkeet sekä maassa asuvien maahanmuuttaja- ja vähemmistöryhmien kehitys vaikuttavat näistä tehtyyn tutkimukseen, mikä ilmenee myös ruotsinsuomalaisia koskevassa tutkimuksessa. Ruotsinsiirtolaisuuden kasvaessa 1960 -luvulla tutkittiin erityisesti muuton syitä ja Ruotsiin asettumisen välittömiä ongelmia, 1980 -luvulla kiinnostus kohdistui muun muassa pidemmän aikavälin sopeutumiskysymyksiin, identiteettiin, paluumuuttoon sekä lasten kielelliseen kehitykseen ja koulunkäyntiin, jonka jälkeen on tutkittu esimerkiksi eläkkeelle siirtyviä ja ikääntyviä ruotsinsuomalaisia. Nyt 2000 -luvulla suurin osa ruotsinsuomalaisista on asunut maassa jo vuosikymmeniä ja monet heistä ovat jo eläkkeellä, mutta samalla on myös jo maahanmuuttajien kolmatta sukupolvea melko paljon. Samaan aikaan virallisen kielivähemmistöaseman saavuttamisvaatimusten kanssa on herännyt huoli jälkipolvien ruotsalaistumisesta ja suomalaisen identiteetin säilymisestä ruotsinsuomalaisten keskuudessa. (Etnisten suhteiden neuvottelukunta 2004, 17 - 19.) Siksi onkin mielenkiintoista selvittää, onko huoli suomalaisuuden vähittäisestä katoamisesta tämän vähemmistöryhmän osalta aiheellinen. Miten tämän

päivän ruotsinsuomalaiset siis kokevat suomalaisuutensa ja miten suomalaisuus ilmenee heidän elämässään? Millaiselta ruotsinsuomalaisten suomalainen identiteetti näyttää, voidaanko siitä ylipäätään puhua yhtenä yhtenäisenä kokonaisuutena vai onko löydettävissä erilaisia ruotsinsuomalaisten suomalaisen identiteetin ulottuvuuksia? Mikäli näitä ulottuvuuksia löytyy, mitkä taustatekijät ovat merkitseviä ulottuvuuksien selittäjiä? Ja lopulta millaisia suomalaisen identiteetin tyyppisiä löydettyjä ulottuvuudet muodostavat? Näihin kysymyksiin pyrin pro gradu –tutkielmassani löytämään vastauksen.

Aluksi esittelen etnisyystudkimuksen keskeiset käsitteet etnisyys, kulttuuri ja identiteetti. Tämän jälkeen luon lyhyen katsauksen suomalaisten Ruotsiin muuttoon ja sen syihin. Seuraavaksi esittelen joitain aiempia tutkimustuloksia ulkosuomalaisten suomalaisuudessa havaituista eroista ja tekijöistä, jotka ovat näiden erojen taustalla. Taustoitusta seuraa tutkimuskysymykset esittelevä kappale, jonka jälkeen kerron aineiston keruusta, sen valmistelusta analyysia varten ja menetelmistä, joita käytän aineiston analyysissa. Sen jälkeen tuon esiin analyysini tulokset: Ensin esittelen löytämäni ruotsinsuomalaisten suomalaisen identiteetin ulottuvuudet, seuraavaksi ulottuvuuksien erot keskiarvojen vertailun ja varianssianalyysin perusteella taustamuuttujittain. Viimeisenä analyysinä on ryhmittelyanalyysi, josta käyvät ilmi ruotsinsuomalaisten suomalaisen identiteetin tyypit. Lopuksi tulevat tutkimukseni loppupäätelmät.

2. Etnisyystutkimuksen keskeiset käsitteet

2.2. Etnisyys

Monien muiden länsimaisten sanojen tavoin myös sana etnisyys on peräisin kreikan kielestä, sanasta *ethnos*, jolla tarkoitettiin pakanaa. Etnisyyteen on myös kauan tämän jälkeen liitetty varsin kielteisiä merkityksiä. 1800 -luvulla etnisyys alkoi viitata rodullisiin ominaisuuksiin ja toisen maailmansodan jälkeen Yhdysvalloissa sitä käytettiin puhuttaessa valtaväestöä huonompina pidetyistä ihmisryhmistä. Vaikka sana ”etnisyys” on siis hyvin vanha, on se tieteellisenä käsitteenä melko nuori. Vuonna 1953 sitä käytti amerikkalainen sosiologi David Riesman, mutta varsinaisina sosiaalitieteellisinä käsitteinä etnistä ryhmää ja etnisyyttä on käytetty vasta 1960 -luvulta lähtien. Ensimmäisen kerran etnisyys esiintyi Oxford English Dictionarissa vuonna 1972. (Eriksen 1993, 3 - 4.)

Etnisyyden käsitteen yleistyessä tieteellisenä käsitteenä 1960-luvun lopulla sillä haluttiin tuoda tutkimukseen uutta näkökulmaa ja sitä käytettiin viitattaessa asioihin, joita ennen oli kategorisoitu termein kulttuuri, kansa, rotu, vähemmistö ja heimo. Etnisyyden määritelmiä on monia ja ne vaihtelevat sekä sisällöltään että painotuksiltaan. Yleisesti etnisyyden voidaan kuitenkin sanoa viittaavaan sosiaaliseen ryhmään, jolla on yhteinen alkuperä, yhteisiä kulttuurisia tai fyysisiä piirteitä, oma vuorovaikutuskenttänsä ja omia instituutioita sekä käsitys siitä, että kuuluu omaan ryhmäänsä. (Sintonen 1993, 77.) Näin etnisyyttä voidaan pitää ilmiönä, joka tuottaa yhteenkuuluvuuden tunteeseen ja (kuviteltuun) samankaltaisuuteen perustuvaa yhteisöllisyyttä. Yhteinen historia on myös tekijä, johon yhteenkuuluvuuden ja samankaltaisuuden ajatellaan perustuvan. (Martikainen, Sintonen & Pitkänen 2006, 16.) Lukuisia lähestymistapoja ja näkökulmia etnisyyteen yhdistää siten etnisyyden ymmärtäminen ihmisten luokitteluun ja ryhmien välisiin suhteisiin liittyväksi asiaksi. Vaikka arkikielessä etnisyydellä usein viitataan vähemmistöihin tai ”rodullisiin” asioihin, tieteessä sillä tarkoitetaan niitä aspekteja, jotka liittyvät kulttuurisesti erilaisina pidettyjen ja itseään kulttuurisesti erilaisina pitävien ryhmien välisiin suhteisiin. On myös huomioitava se, että valtaväestö tai hallitseva ryhmä on etninen siinä missä vähemmistötkin. (Eriksen 1993, 3 - 4.)

Tieteessä vallitsi pitkään ajattelutapa, jossa kulttuuri ja etnisyys liitettiin vahvasti toisiinsa ja niitä pidettiin lähes samaa tarkoittavina käsitteinä: mitä tahansa ”yhteisen kulttuurin” jakavaa ryhmää pidettiin etnisenä ryhmänä ja etninen ja kulttuurinen ryhmä samaistettiin toisiinsa (Barth 1969, 9; Eriksen 1993, 33). Kun etnisiä ryhmiä eroteltiin ja kuvailtiin, oli tavallista luetella kullekin ryhmälle ominaisiksi katsottuja, pysyviä kulttuuripiirteitä. Kyseisen kaltaista näkemystä, jossa etnisillä ryhmillä katsotaan olevan tiettyjä kulttuurisia ja organisatorisia piirteitä, kutsutaan käsitteelliseksi *reifisoinniksi*. (Anttonen 1999, 220.) Tällaisiin piirteisiin perustuen etnisyys ja etninen ryhmä on Barthin (1969) mukaan määritelty esimerkiksi populaatioksi, joka 1) suurelta osin pystyy säilyttämään itsensä biologisesti, 2) jakaa perustavat kulttuuriset arvot, jotka toteutuvat yhdenmukaisina näkyvinä kulttuurisina muotoina, 3) muodostaa kommunikaatio ja vuorovaikutuskentän ja 4) omaa jäsenyyden, jonka se itse tunnistaa ja jonka muut tunnistavat ja joka siten muodostaa muista samanlaisista kategorioista erotettavan kategorian (Barth 1969, 10 – 11; myös Martikainen, Sintonen & Pitkänen 2006, 15). Kuten myöhemmin tuon esiin, Barth itse suhtautui tämänkaltaiseen määritelmään kriittisesti. Silti kymmenen vuotta Barthin jälkeen Isaijiw (1979) löysi kartoituksessaan yhä samanlaisia etnisyyden määreitä: 1) yhteinen kansallinen tai maantieteellinen alkuperä tai yhteiset esi-isät, 2) sama kulttuuri tai tavat, 3) uskonto, 4) ”rotu” tai fyysiset piirteet, 5) kieli, 6) samanlaisuuden tiedostaminen, lojaalisuus ja ”me-henki”, 7) traditionaalinen yhteisöllisyys, 8) yhteiset arvot tai eetos, 9) omat instituutiot, 10) enemmistö- tai vähemmistöstatus ja 11) siirtolaisryhmä (Martikainen, Sintonen & Pitkänen 2006, 16).

Sittemmin etnisyyden ja kulttuurin samaistaminen on kyseenalaistettu ja sitä pidetään nykyään vaikeana oikeuttaa monestakin syystä: esimerkkeinä mainittakoon se, että kulttuuriset piirteet ylittävät ryhmien välisiä rajoja ja se, että ihmiset voivat jakaa kulttuurisia piirteitään eri ihmisryhmien kanssa, jolloin etnisen ryhmän sisällä esiintyy vaihtelua. Kulttuuriset rajat eivät siis ole yksiselitteisiä eivätkä ne välttämättä käy yksiin etnisten rajojen kanssa. (Eriksen 1993, 33 - 34.) Esimerkiksi maahanmuuttajat saattavat säilyttää vanhan kotimaansa kielen tai myöhempien maahanmuuttajapolvien kieli voi olla sama kuin enemmistöllä uudessa kotimaassa, mutta tästä huolimatta maahanmuuttajat eivät välttämättä koe kuuluvansa samaan etniseen ryhmään kuin muut saman kielen käyttäjät.

Fredrik Barth on yksi merkittävimmistä tutkijoista, joka kritisoi etnisten ryhmien ja yksittäisten kulttuurien samaistamista. Teoksen *Ethnic Groups and Boundaries* (1969)

johdannossa Barth kehitti etnisten suhteiden tutkimusmallin, jonka vaikutus tutkimuksen kehittymiselle oli niin suuri, että siitä on puhuttu ”barthilaisena vallankumouksena”. (Anttonen 1999. 220 - 221; Eriksen 1993, 37.) Barthin merkitys oli hänen huomiossaan, jonka mukaan etnisten ryhmien välillä on aina esiintynyt paljon sosiaalista vaihtoa, minkä vuoksi etniset tuntomerkit ja tunne yhteenkuuluvuudesta ovat kehittyneet ryhmien välisissä monimuotoisissa sosiaalisissa suhteissa, eivät eristyksissä ryhmien sisällä. Keskeistä barthilaisessa etnisysteoriassa on ajatus siitä, että etniset rajat (ethnic boundaries) määritellään sosiaalisesti ja vuorovaikutuksellisesti. (Martikainen, Sintonen & Pitkänen 2006, 16.)

Barth kritisoi kulttuurisiin piirteisiin keskittyvää objektiivista näkemystä etnisyyteen siitä, että se keskittyy vain kulttuurin ulkoisiin ominaisuuksiin jättäen ryhmän sosiaalisen vuorovaikutuksen ja organisaatiot huomiotta. Tällöin tutkimuksessa ei ole tilaa etnisyyden merkityksen analysoinnille ja siitä tulee vain piirteiden inventointia. Barth katsoi kulttuurisen ainutlaatuisuuden ja etniset ryhmät samaistavien tutkijoiden tekemän oletuksia, jotka empiiristen tutkimusten perusteella voidaan hänen mukaansa osoittaa vääriksi. Tällaisiksi hän mainitsee ajatukset, joiden mukaan kulttuurisen erilaisuuden taustalla on ryhmien eristyneisyys toisistaan ja jotka olettavat etnisten rajojen ylläpidon ongelmattomaksi ja niin ikään seuraukseksi eristyneisyydestä. Barthin mukaan on kuitenkin niin, että ryhmien väliset rajat ja kulttuuriset erot säilyvät, vaikka ihmiset liikkuvat rajojen yli ja vaikka ryhmien välillä on sosiaalisia suhteita; siis huolimatta etnisten ryhmien välisistä yhteyksistä ja keskinäisistä riippuvuuksista. Barthin mukaan etnisen ryhmän yhteinen kulttuuri on tärkeä piirre, mutta se on mielekkäämpää nähdä osoituksena tai seurauksena etnisen ryhmän organisaatiosta, ei niinkään sen ensisijaisena ja määrittävänä piirteenä. (Barth 1969, 9 - 12.)

Vaikka etnisten ryhmien välillä on kulttuurisia eroja ja etniset ryhmät voivat säilyä vain yhtä kauan kuin kulttuuriset erotkin, ei näiden kahden voi Barthin mukaan olettaa täysin vastaavan toisiaan. Barthin mukaan on myös niin, että suurin osa ihmiskunnan kulttuurista ei rajoitu minkään etnisen ryhmän rajojen sisäpuolelle, vaan se on opittavissa ja se voi muuttua ilman merkittävää yhteyttä etnisten rajojen ylläpitoon. Näin etnisen ryhmän historian selvittäminen ei ole samanaikaista kulttuurin historian selvittämistä; etnisen ryhmän nykyinen kulttuuri ei ole noussut tietyistä kulttuurisista piirteistä, jotka muodostivat ryhmän varhaisempina aikoina. (Barth 1969, 14 – 15, 38.)

Barth pitää etnisiä ryhmiä astioina, joille voidaan erilaisissa sosio-kulttuurisissa järjestelmissä antaa erilainen sisältö; rajaa osoittavat, samoin kuin ryhmän jäsenten kulttuuriset piirteet voivat muuttua, mutta ryhmien väliset etniset rajat tästä huolimatta säilyä. Tutkimus tulisi siten kohdistaa ryhmää määrittäviin etnisiin rajoihin ja niiden ylläpitoon rajojen sisällä olevan kulttuurisen aineksen sijasta. Etniset rajat ovat sosiaalisia rajoja, jotka eivät ole pysyviä, vaan joita ilmaistaan ja todennetaan jatkuvasti ryhmien välisessä vuorovaikutuksessa. Tässä prosessissa muodostuvat rajat määräävät myös sen, keitä ryhmään voi kuulua ja mihin etnisiin kategorioihin yksilö voi kulloisessakin kontekstissa identifioitua. (Barth 1969, 14 - 15.) Etnisten ryhmien väliset rajat voivat olla eksplisiittisiä ja selkeästi havaittavissa, mutta ne voivat olla myös implisiittisiä, jolloin ulkopuolisen on vaikea tiedostaa niitä ja ne havaitaan vasta, kun ne ylitetään. (Wolf-Knuts 1995, 16.)

Tärkeää on myös muistaa, että rajanvetoa tapahtuu kahdelta suunnalta, sisältä ja ulkoa. Sisältä käsin ryhmän jäsenet määrittävät oman alueensa, johon tuntevat kuuluvansa ja ulkopuolelta muut ryhmät määrittävät samoin oman alueensa, jonne eivät halua ulkopuolisten ryhmien jäsenten pääsevän. (Wolf-Knuts 1995, 16.) ”Meidät” tunnistetaan pyrkimällä diskursiivisesti valikoimaan ja osoittamaan kyseessä olevaa sosiaalista muodostelmaa yhdistäviä ominaisuuksia. Samalla ryhmää rakennetaan merkitysmuodostelmilla, joilla muut voidaan erottaa meistä. Siten ryhmä voidaan erottaa muista ryhmistä ja sosiaalisesta ympäristöstä erilaisilla symbolisilla rakenteilla, kuten symboloimalla muiden ryhmien sosiaalisia järjestelmiä, ihmistyyppejä tai ulkoisia olosuhteita. Jotta sosiaaliset käytänteet voisivat sulkea yhden ihmiset sisäänsä ja toiset ulos, merkitysmalleihin on rakennuttava tapoja, jotka osoittavat rajat ryhmien välillä. Rajaamiskäytäntöjä ovat esimerkiksi spatiaalisten toimintakenttien rajaaminen ja niiden hallinta, yhteinen kieli ja tietovarasto, yhteiset tavat ja toimintamallit ja yksilöiden ruumiilliset ominaisuudet, taidot ja sosiaaliset kompetenssit. Sen lisäksi, että rajaamiskäytännöt sulkevat ryhmän jäseniä sisäänsä, ne sulkevat ryhmään kuulumattomia rajojen ulkopuolelle. Mielikuvat ystävällis- tai vihamielisistä naapurikansoista sekä käsitykset vihollisista, vastustajista ja kilpailijoista ovat tavanomaisia ryhmää rakentavia tekijöitä. Symboloitaessa muun muassa muiden ryhmien sosiaalisia järjestelmiä, ihmistyyppejä tai ulkoisia olosuhteita, voidaan samalla tuottaa negatio omasta ryhmästä ja sen ominaisuuksista, joille annetut merkitykset voidaan näin ymmärtää paremmin. Myös monet ”meidän” konkreettiset ominaisuudet sulkevat ryhmään kuulumattomat tai ei-toivotut henkilöt ryhmän ulkopuolelle. (Kaunismaa 1997, 226 – 228.)

Barthin mukaan etnisen ryhmän jäsenyyden tulee olla merkityksellinen toimijoille itselleen, minkä vuoksi etninen ryhmä tulee määritellä jäsenten omasta näkökulmasta (Barth 1969, 10). Tästä syystä etnisiä ryhmiä eroteltaessa huomion kohteeksi otettavien piirteiden ei tule olla vain kokoelma objektiivisia eroja, vaan vain sosiaalisesti relevantit, ryhmän jäsenille itselleen merkitykselliset erot on huomioitava jäsenyyttä määriteltäessä (Barth 1969, 14 - 15). Omassa lähestymistavassaan etnisiin ryhmiin Barth yrittää ottaa huomioon sekä empiiriset tosiasiat että etnisen ryhmän subjektiivisen näkökulman. Hän pyrkii myös korostamaan sosiaalista vuorovaikutusta ja organisaatioita, joiden välityksellä etnisten ryhmien välisiä rajoja luodaan ja pidetään yllä. Barthin mukaan etnisiä ryhmiä tutkittaessa olennaisinta on painottaa sitä, että ne ovat toimijoiden itsensä tunnustamia ja tunnistamia kategorioita, joilla siksi on ihmisten välisen vuorovaikutuksen organisoinnin piirre. Tähän ensisijaiseen ominaisuuteen tulisi liittää muut etnisen ryhmän piirteet. Toiseksi Barthin mukaan ei tulisi työstää etnisten ryhmien ja suhteiden muotojen typologiaa, vaan tulisi tutkia erilaisia prosesseja, jotka näyttävät olevan mukana etnisten ryhmien muodostumisessa ja ylläpidossa. Kolmanneksi näiden prosessien tutkimiseksi huomio tulisi keskittää etnisiin rajoihin ja niiden ylläpitoon erillisten ryhmien sisäisen rakenteen ja historian sijasta. (Barth 1969, 10.) Näin olisi siis tärkeää, ettei etnisyyden tutkimus lähde vain etnisen ryhmän ulkopuolelta etic-perspektiivistä käsin tapahtuvasta tutkijan luokittelusta vaan mukaan tulisi ottaa myös emic-tyyppinen tarkastelu, jossa ryhmän jäsenet saavat tuoda esiin oman näkemyksensä erityispiirteistään. Nämä voivat poiketa ryhmän ulkopuolisen tutkijan havaitsemista ominaisuuksista. Virheettömin tai lähimpänä totuutta oleva määritelmä etnisyydestä saadaan todennäköisesti, kun huomioidaan sekä objektiiviset, eksplisiittiset että subjektiiviset, implisiittiset kriteerit. (Wolf-Knuts 1995, 13 - 14.)

Barthilaisesta näkökulmasta on tärkeää kiinnittää huomio myös sosiaaliseen vuorovaikutukseen: siihen, millainen toiminta on tehokasta rajojen luomisen ja ylläpidon kannalta. Etninen ryhmä määritellään suhteessa muihin ryhmiin ja ryhmiä erottavat rajat ovat sosiaalisia tuotteita, joiden merkitys vaihtelee ja jotka voivat myös ajan myötä muuttua. Joskus on jopa mahdollista, että ryhmät muuttuvat kulttuureiltaan enemmän toistensa kaltaisiksi samaan aikaan, kun etniset rajat vahvistuvat, jolloin kulttuuriset piirteet leviävät etnisten erojen säilymisestä huolimatta. Rajojen muuttuvuus ja läpäisevyys tekee etnisyyden objektiivisten kriteerien määrittelystä vaikeaa. Olennaista tässä ajattelumallissa on kuitenkin se, että etniset rajat eivät sisällä ”kulttuuria” vaan kulttuuriset erot liit-

tyvät etnisyyteen ja ovat tärkeitä etnisten rajojen muodostamiselle vain silloin, kun ne ovat merkittäviä ryhmien välisessä vuorovaikutuksessa. (Eriksen 1993, 36 - 39.) Etnisyyttä pidetään siten nykyään ennen kaikkea systemaattisten erojen tekemisenä ”meidän” ja ”muiden” välille, kulttuuristen erojen kommunikointina ja järjestämisenä. Ilman tällaisia periaatteita etnisyyttä ei ole, sillä etnisyyden esioletuksena ovat toisiaan kulttuurisesti erilaisina pitävien ryhmien välinen institutionalisoitu suhde ja sosiaalinen vuorovaikutus, jossa etnisuus rakentuu. (Anttonen 1999, 226 - 227, 230; Eriksen 1993, 18.)

Mielestäni hyvä esimerkki tästä on se, miten tiedonkulun nopeutuessa ja helpottuessa useat muun muassa islamilaiseen kulttuuriin kuuluvat elävät sekä omissa maissaan että maahanmuuttajina yhä länsimaisemmalla tavalla samaan aikaan, kun he korostavat kuuluvansa nimenomaan omaan ryhmäänsä ja olevansa muslimeja. Musliminaiset käyvät usein töissä, kouluttautuvat ja tahtovat tyttärensäkin kouluttautuvan, ajavat ainakin länsimaissa autoa ja haluavat myös miesten osallistuvan kotitöihin. Tästä huolimatta he voivat muun muassa rukoilla viisi kertaa päivässä, käyttää huivia, kieltäytyä syömästä sian lihaa, paastota ja pitää perjantaita pyhäpäivänä – kommunikoida ja järjestää kulttuurisia eroja länsimaalaisiin nähden huolimatta siitä, että elävät yleisesti ottaen melko samalla tavalla kuin he.

Sama ilmiö voidaan havaita tarkasteltaessa saamelaisia (Stordahl 1999). Heidän elämäntapansa ja toimeentulonsa perustuvat yhä vähemmän saamelaisten perinteisiin pidettyihin ammatteihin, perinteiseen maankäyttöön ja vaellukseen vuodenaikojen mukaan. Sen sijaan saamelaisväestö toimii enenevässä määrin samoissa ammateissa kuin valtaväestö ja on myös monessa muussa suhteessa integroitunut ympäröivään yhteiskuntaan. Tästä samankaltaistumisesta huolimatta [tai ehkä juuri sen takia M.L.] etnisiä ryhmiä erottavat rajat ovat saamelaisten etnopolitiittisen liikehdinnän aikana 1950 – 60 –luvulla ja sen jälkeen tulleet yhä merkityksellisemmiksi. Mainittuna ajanjaksona uuden etnisen rajan piirtämisessä saamelaisten ja norjalaisen valtaväestön välille käytettiin muun muassa kieltä, jonka osaaminen ja käyttö sittemmin onkin yleistynyt saamelaisten keskuudessa. (Stordahl 1999, 82 – 84.) Suomessa esimerkkinä toisaalta saamelaisten ja suomalaisten välisen rajan merkittävyyden kasvusta ja toisaalta ryhmien samankaltaistumisesta ovat muun muassa saamenkieliset uutiset Ylen FST 5:llä (Oddasat), jotka kuitenkin on tekstitetty suomeksi. Näin saamelaiset korostavat olevansa oma etninen ryhmänsä samalla kun huomioivat sen, etteivät kaikki ryhmään kuuluvat välttämättä osaa saamenkieltä.

Etnisyyden tutkiminen ei siten ole - ainakaan yksinomaan - kulttuurin analysoimista, vaan etnisyys on tapa järjestää ryhmien välisiä kulttuurisia eroja (Anttonen 1999, 222), jolloin tarkastelussa muuttuvien rajojen vetämisestä tulee keskeisempää kuin kulttuurisesta sisällöstä (Wolf-Knuts 1995, 14).

Joissain yhteiskunnissa pyritään tekemään selkeärajaisia ja tarkkoja jakoja eri etnisten ryhmien välille esimerkiksi väestölaskentaa tai erityisoikeuksien myöntämistä varten. Nämä vastakkaiset etniset luokat ja niihin sidotut identiteetit voivat näyttää paperilla varsin siistiltä, mutta todellisuudessa ne ovat paljon monimutkaisempia (Eriksen 1993, 64). Esimerkiksi Kepsun ja Westerholmin (2005) mukaan suomenruotsalaiset rekisteröidään virallisissa tilastoissa suomenruotsalaisiksi sen perusteella, minkä he ilmoittavat äidinkielekseen. Aiempiin tutkimuksiin viitaten he kuitenkin toteavat, ettei tämä kuitenkaan kerro paljon siitä, miten yksilöt käyttävät kieltä arjessaan tai millainen heidän identiteettinsä on. Suomenruotsalaiset ovat monessa suhteessa samanlaisia kuin suomenkielinen valtaväestö ja tästä syystä heidän lojaliteettinsa on hajautunut eri ryhmien välille. He voivat valita, kuinka suomenruotsalaisia kulloinkin haluavat olla. (Kepsu & Westerholm 2005, 77.) Monet ihmiset eivät ole etniseltä identiteetiltään ”joko-tai” -tyyppisiä, vaan tilanteesta ja kontekstista riippuen he voivat olla ”sekä-että” tai ”ei-eikä” -tyyppisiä. Nämä *etniset anomaliat* sekoittavat selkeärajaiset etniset luokittelut. Tyypillinen ”poikkeava” etninen luokka muodostuu myöhempien polvien maahanmuuttajista, jotka voivat katsoa sekä kuuluvansa vanhempiensa etniseen ryhmään että sopeutuneensa valtakulttuuriin. Usein he ovat myös kaksikielisiä, joillain saattaa olla kaksoiskansalaisuus ja he voivat kohdata ristiriitaisia odotuksia valtakulttuurin ja etnisen vähemmistökulttuurin taholta. Mikäli kyseessä on pysyvä vähemmistö, on Eriksenin mukaan olemassa kaksi todennäköistä seurausta: assimilointuminen valtaväestöön tai etninen yhdistäminen (incorporation). Jälkimmäisessä on kyse joko uuden etnisen ryhmän muodostamisesta (esimerkkinä Eriksen mainitsee mustan brittiläisyyden) tai vanhan identiteetin säilyttämisestä kuitenkin tietoisena kulttuurisesta erilaisuudesta. Toisen tavallisen ”poikkeavan” ryhmän muodostavat monikulttuuristen perheiden lapset, joiden vanhemmat kuuluvat eri etnisiin ryhmiin. Samanaikainen kuuluminen kahteen tai useampaan etniseen ryhmään saattaa olla psykologisesti ja sosiaalisesti vaikeaa. Tämä ei johdu välttämättä kulttuurien yhteensopimattomuudesta, vaan siitä, että ympäristö odottaa jokaisella olevan selkeästi määritellyn etnisen identiteetin. Eriksen kuitenkin varoittaa lähtökohtaisesti olettamasta, että ristiriitainen etninen identiteetti tarkoittaisi juurettomuutta

tai kulttuurittomuutta ja olisi siksi mahdoton kestää. Hänen mukaansa yksilö voi hyödyntää moninaista taustaansa muun muassa painottamalla tilanteen mukaan kuulumistaan kulloinkin relevanttiin ryhmään. (Eriksen 1993, 61 - 66.)

Myös Sintonen (1993) tuo esiin myös etnisyyden tilannekohtaisuuden ja toteaa etnisyyden kriteerien ja luokitusten muuttuvan ajan kuluessa sekä sen, että kriteereihin vaikuttavat monet erilaiset tekijät. Tämä etnisyyden tilannekohtaisuus on ristiriidassa rajojen pysyvyyttä ja jatkuvuutta korostavan barthilaisen näkemyksen kanssa. Sintonen tuokin esiin sen, miten Barthia on tästä näkemyksestä kritisoitu. Esimerkiksi Cohen (1978, 386 – 387) näkee etnisyyden perustuvan ryhmään kuulumista määrittäviin erotteluihin ja määrittelee etnisyyden dikotomioiden sarjaksi. Hänen mukaansa ryhmien jäsenyydet määrittyvät tapauskohtaisesti, joten kuulumisen kriteerit vaihtelevat ryhmittäin. Sintonen kuitenkin toteaa etnisten ryhmien välisten rajojen olevan pysyviä ja jatkuvia, kun kyseessä on syntymässä saatu perimmäinen ryhmäidentiteetti. Sen sijaan elämän aikana kertyvien kulttuuris-sosiaalisten elementtien suhteen etniset rajat voivat Sintosen mukaan olla moninaisia. (Sintonen 1993, 78.)

2.2. Kulttuuri

Sana kulttuuri pohjautuu latinan verbiin colere, joka alkujaan tarkoitti tietyssä paikassa olevaa pysyvää asumista siihen liittyvine käytäntöineen, esimerkkinä maanviljely. Myös nykyään käsitteeseen kulttuuri sisältyy sekä pysyvyyttä että muutosta: kulttuuri on toisaalta melko pysyvää ja sukupolvilta toiselle siirrettävää, mutta toisaalta se muuntuu uusien asioiden oppimisen ja ilmestymisen sekä vanhojen poistumisen myötä. (Martikainen, Sintonen & Pitkänen 2006, 11.) Kulttuurin voidaan lyhyesti määritellä muodostuvan keskeisistä arvostuksista, käsityksistä, uskomusjärjestelmistä sekä merkityksistä ja sisällöistä, joita ihmiset yhteiskunnassa antavat tärkeille esineille, toiminnoille ja sosiaalisille suhteille (Allardt 1996, 18).

Edellä todettiin kulttuurin olevan merkittävä osa etnisyyden tutkimusta. Se on identiteetin ohella toinen etnisyyden perustekijä ja merkittävä osa myös, kun konstruoidaan etnisyyden merkitystä (Nagel 1994, 152, 161). Kulttuuri määrittää soveliaan sisällön tietyille

etnisyydelle samoin kuin autenttisen etnisyyden muodostavat tekijät, kuten kielen, uskonnon ja perinteet (Nagel 1994, 161). Tässä antropologisessa kulttuurin käsitteessä kulttuuri nähdään abstraktina järjestelmänä, jossa on paitsi näkyviä myös näkymättömiä elementtejä. Näkyviä ovat esimerkiksi ruokatavat, pukeutuminen sekä tapakulttuuri ja näkymättömiä arvot, moraali, ihanteet sekä uskonto. (Martikainen, Sintonen & Pitkänen 2006, 12.)

Kulttuuria on yritetty määritellä jo 1870 – luvulla, jonka jälkeen sitä koskevia määritelmiiä on kehitelty yli 175 (Anttonen 1999, 198). Useat myöhemmin esitetyt kulttuurin määritelmät pohjautuvat varhaiseen, Edward B. Tylorin (1871) esittämään määritelmään, jota voidaan luonnehtia totalistiseksi tai sosiokulttuuriseksi. Siinä kulttuuri nähdään tietyn yhteisön kokonaisvaltaisena elämäntapana, johon kuuluvat ryhmän henkiset, materiaaliset ja sosiaaliset ulottuvuudet. Kulttuuria pidetään yhteisöllisenä ja opittuna ja sillä katsotaan olevan sopeutumisen kannalta tärkeä merkitys. Mentalistiset määritelmät eroavat totalistisista määritelmistä siinä, että niissä kulttuuria pidetään ihmisten käyttäytymistä ohjaavana ja jäsentävänä ajatus- ja käsitejärjestelmänä, ei siis havaittavana käyttäytymisenä. (Anttonen 1999 198 – 199.)

Näkemykset kulttuurista ovat siis vaihdelleet eri aikoina ja keskeiset tavat kulttuurin käsitteen lähestymiseen voidaankin nykyään jakaa perinteiseen ja postmoderniin. Edellä esitelty Tylorin määritelmä on esimerkki perinteisestä tavasta, jossa kulttuuri ymmärretään esineiden, tapojen, käyttäytymisen ja arvojen yhteisölliseksi järjestelmäksi, joka liittyy tietyn yhteisön yhtenäiseksi kokonaisuudeksi ja samalla erottaa sen muista vastaavanlaisista yhteisöistä. (Martikainen, Sintonen & Pitkänen 2006, 12 – 13.) Yhteistä varhaisemmille kulttuurin määritelmille oli se, että niissä kulttuuria pidettiin yhtenäisenä kokonaisuutena. Kulttuuri määriteltiin sisäisesti homogeeniseksi, staattiseksi, erilliseksi ja itseään uudistavaksi entiteetiksi, jonka jäsenet olivat yksimielisiä sen yhteisistä peruspiirteistä. Kulttuuri nähtiin tavallaan ryhmän jäsenten yhteisenä esineenä, joka voitiin omistaa ja jonka käytänteet ja uskomukset oli mahdollista jakaa. (Anttonen 1999, 205 – 206.) Tähän määritelmään liittyy siten kulttuurin reifikoitumisen eli esineellistymisen ongelma: kulttuuri ymmärretään vain erilaisten osien kokonaisuutena, joiden merkitystä ei kysytä. Tällöin myös kulttuurin tutkimus saattaa pelkistyä vain mitattavissa olevien piirteiden inventoinniksi. (Martikainen, Sintonen & Pitkänen 2006, 13.)

Vanhempiin teoretisointeihin liittyi myös ajatus kulttuurisesta essentiasta eli kulttuurin homogeenisesta ja staattisesta, aitouden, totuuden ja alkuperäisyyden ytimeistä. *Essentialisoimisella* tarkoitetaan juuri tällaisen aidon ja alkuperäisen, iäti samanlaisena pysyvän kulttuurisen olemuksen ja siihen kuuluvien kulttuuripiirteiden määrittelyä. Samalla kulttuuria yksinkertaistetaan ja homogenisoidaan, jolloin siitä tehdään myös jaettava: oletetaan, että kyseessä olevan kulttuuriryhmän jäsenillä on yhteiset, jaetut ominaisuudet sekä jaettu käsitys yhteisestä kulttuuristaan. (Anttonen 1999, 203 – 204.)

Klassisia määritelmiä on kuitenkin kritisoitu käsittääkseni hyvinkin vahvasti. Anttonen tuo esiin esimerkiksi Eriksenin (1993) kritiikin, jonka mukaan vanhassa tavassa määritellä kulttuuri on kolme keskeistä ongelmaa: 1) kulttuuria pidetään ryhmän yhteisenä symbolisena merkityksenä, 2) kulttuurien välisten rajojen läpäisevyys jätetään huomiotta ja ”kulttuurien” välille asetetaan ne toisistaan erottavia, mutta sattumanvaraisiksi osoittautuneita rajoja samalla, kun kulttuuriryhmän sisäinen vaihtelu jätetään huomiotta: näin on hankala määritellä ryhmän ”yhteinen kulttuuri” ja 3) kulttuurin nähdään jatkuvan muuttumattomana ja yhtenäisenä, vaikka yhteiskunta ja arvot muuttuvat nopeasti (Anttonen 1999, 205).

Postmodernissa tavassa kulttuurin käsitteen lähestymiseen kulttuurissa on kyse merkitysten tuottamisesta ja merkityksellisestä toiminnasta. Sen sijaan, että kulttuuri palautuisi ihmisten esille tuomiin piirteisiin, sen nähdään viittaavan erilaisiin tapoihin, joilla maailmaa, toisia ja itseä ymmärretään, artikuloidaan ja kommunikoidaan. Lisäksi siinä, missä perinteisessä tavassa lähestyä kulttuurin käsitettä ryhmiä erottavat esineelliset kulttuurin piirteet, postmodernissa lähestymistavassa ryhmien erottelut tehdään sosiaalisia rajoja koskevissa merkitysneuvotteluissa. Postmodernissa näkemyksessä kulttuuria ei myöskään essentialisoida, sillä siinä kulttuuria pidetään sosiaalisten neuvottelujen kautta konstruoituvana jatkuvana ja päättymättömänä prosessina. (Martikainen, Sintonen & Pitkänen 2006, 13.)

Nykyään on siis tunnustettu, ettei vanhojen kulttuurin määritelmien mukaisia kulttuureja ole todellisuudessa olemassa. Kulttuuria ei enää pidetä staattisena, sisäisesti homogeenisena ja muista kulttuureista erillisenä itsenäisenä entiteettinä. Sillä ei myöskään katsota olevan alkua tai kulttuurista essentiaa eikä sen liioin katsota rajoittuvan tietyn yhteiskunnan tai maan rajojen sisälle: maantieteelliset rajat eivät enää juuri estä vaikutteiden

leviämistä. Sen sijaan kulttuuri nähdään jatkuvassa muutoksessa olevana dynaamisena prosessina, jota ei voi omistaa vaan jota tehdään. Kulttuurilla viitataan yhteisön jäsenten omaksumiin tietoihin, käsityksiin ja tapoihin, mutta samalla myönnetään kulttuurien sisäinen variaatio ja niiden jatkuva uudistuminen. (Anttonen 1999, 206 – 207.) Siten on tärkeä luopua ajatuksesta, että kulttuuri olisi vain historiallista perintöä; se konstruoidaan valitsemalla aineksia sekä menneisyydestä että nykyhetkestä. Kulttuurien konstruointi tapahtuu pääasiassa rekonstruoimalla historiallista ja konstruoimalla uutta kulttuuria. Historiallisen kulttuurin rekonstruointi tapahtuu, kun kadotetut tai unohdetut kulttuuriset muodot tai käytänteet otetaan uudelleen käyttöön tai kun käytöstä pois jääneitä tai satunnaisia kulttuurisia muotoja tai käytänteitä kohennetaan ja niitä liitetään nykyiseen kulttuuriin. Tällöin siis palautetaan ja nostetaan uuteen kukoistukseen historiallisia kulttuurisia käytänteitä ja instituutioita. Uuden kulttuurin konstruoinnissa sen sijaan tehdään uusia innovaatioita ja tarkistuksia tämän hetken kulttuuriin. Tätä tapahtuu, kun nykyisiä kulttuurisia elementtejä muutetaan tai kun luodaan uusia kulttuurisia muotoja tai käytänteitä. Kulttuurin uudelleen konstruointi ja konstruointi ovat etnisen ryhmän jatkuvia tehtäviä, joissa uusia ja kunnostettuja kulttuurisia symboleja, toimintoja ja aineksia lisätään olemassa olevaan kulttuuriseen valikoimaan tai joissa niitä poistetaan siitä. Siinä missä etniset rajat vastaavat kysymykseen ”keitä me olemme” määräämällä muun muassa etnisten identiteettien vaihtoehdot sekä ryhmän koon ja koostumuksen, antaa kulttuuri vastauksen kysymykseen ”mitä me olemme” tarjoamalla etnisyyden sisällön ja merkityksen. (Nagel 1994, 162 - 163.)

Uudempaan käsitykseen kulttuurista ja vaikutteiden leviämisestä yli maantieteellisten rajojen kuuluvat myös *kreolisoitumisen* ja *hybridisoitumisen* käsitteet. Kreolisoitumisella viitataan uusien kulttuuristen yhdistelmien muotoutumiseen, kun ennen sekä historiallisesti että maantieteellisesti toisistaan erillään olleet kulttuuriset piirteet saatetaan yhteen ja ne sekoittuvat. Kulttuurinen hybridisaatio taas korostaa näkemystä, ettei todellisuudesta voida löytää puhdasta kulttuuria, vaan kaikki on muualta omaksuttua. Myös hybridisaation ja vaikutteiden omaksumisen seurauksena syntyy uusia kulttuurisia muotoja. (Anttonen 1999, 202.)

Vaikka kreolisoitumista ja hybridisoitumista tapahtuu myös yhteiskunnan makrotasolla, se on kaiketi kasvavan maasta ja kulttuurista toiseen suuntautuvan muuttoliikkeen myötä enenevässä määrin todellisuutta myös yksilöiden ja perheiden elämässä. Usein enti-

sen kotimaan kulttuuriset tavat ja piirteet eivät sellaisenaan sovi uuteen asuinmaahan, joten niitä on ainakin jossain määrin mukautettava. Muuttajien on siten omaksuttava piirteitä valtakulttuurista kyetäkseen toimimaan siinä, mutta toisaalta vanhojen tapojen täydellinen hylkääminen on hankalaa eikä assimiloituminen uuteen asuinmaahan ole kaiketi edes toivottavaa. Muuttajien on siten löydettävä tasapaino uuden ja vanhan kulttuurin välillä ja muodostettava niistä itselleen ja perheelleen sopiva, toimiva kokonaisuus, keskenään erilaisten kulttuurien yhdistelmä: heidän tulisi integroitua uuteen yhteiskuntaan eli kyetä toimimaan siinä valtaväestön kanssa tasavertaisina kansalaisina ja samalla säilyttää omaa kulttuuriaan. Hall (1992) tuokin esiin, miten maastamuuttajat säilyttävät voimakkaan yhteyden siihen kulttuuriin, jossa kasvoivat, mutta samalla usein tietävät, etteivät koskaan palaa takaisin vanhaan kotimaahansa. Siksi heidän on omaksuttava uutta kulttuuria ilman siihen sulautumista tai identiteetin katoamista. Näin maahanmuuttajat ovat monien, toisiinsa liittyvien historioiden ja kulttuurien tuotteita: he kuuluvat siten ”hybridisiin kulttuureihin”, mikä samalla tarkoittaa pakkoa luopua toiveesta löytää kadonnut kulttuurinen puhtaus. Hallin mukaan hybridien kulttuurit ovat yksi myöhäisen modernin erityisistä uusista identiteettityypeistä, joista tulee löytymään yhä uusia esimerkkejä. (Hall 1996, 310.)

2.3. Identiteetti

Identiteetti on kulttuurin lisäksi toinen etnisyyden perustekijä ja se liittyy erityisesti etnisten rajojen konstruointiin (Nagel 1994, 152 - 153). Muiden etnisyytutkimuksen keskeisten käsitteiden tavoin identiteetin määrittely on osoittautunut vaikeaksi. Lisäksi siinä on tapahtunut samankaltaisia muutoksia kuin etnisyyden ja kulttuurin määritelmässä: kun identiteetin aiemmin katsottiin olevan staattinen ja kiinteä, nykyään se nähdään dynaamisena ja jatkuvasti muotoaan etsivänä prosessina. Uutta on myös se, ettei etnisyyden ja kulttuurin katsota enää olevan identiteetin välttämättömiä osia. (Anttonen 1999, 235.)

”Identiteetti” tulee latinan ”samaa” tarkoittavasta sanasta *idem* ja viittaa näin siihen, että jokin on samanlainen kuin jokin muu tai että joku on samanlainen kuin joku muu. Identiteetti merkitsee myös sitä, että henkilö on ainakin jossain määrin samanlainen kuin muut samoja arvoja tai saman ryhmän jäsenyyden omaavat henkilöt, ja toisaalta myös sitä, että henkilö ymmärtää olevansa ainutlaatuinen yksilö. Näin identiteetillä voidaan

viitata sekä yksittäiseen henkilöön että ihmisryhmään (Wolf-Knuts 1995, 2 - 3.) ja identiteetissä on sekä henkilökohtaisia että sosiaalisia puolia. Ihmisen sosiaalinen identiteetti kumpuaa monien sosiaalisten ryhmien jäsenyydestä, kun taas persoonallinen identiteetti koostuu yksilön piirteistä, jotka erottavat hänet näiden ryhmien muista jäsenistä (Liebkind 1996, 11.) Käsitteet yksilöllinen ja kollektiivinen identiteetti ovat erotettavissa sen perusteella, mikä on kielellinen viittauskohde: yksilöllistä identiteettiä rakennettaessa viittauskohde on minä, sinä tai hän, kun taas kollektiivista identiteettiä muodostettaessa se on me, te tai he. Vaikka empiirinen raja näiden välillä on häilyvä, kollektiivisesta identiteetistä on yleisesti ottaen kyse annettaessa identiteettiä koskevia ominaisuuksia ensisijaisesti ryhmälle tai yhteisölle. (Kaunismaa 1997, 221.)

Kollektiiviseen identiteettiin kuuluvat kaikki ”me”-identiteetit kahden ihmisen tunnistamisesta aina monen miljoonan hengen kansallisiin, uskonnollisiin, rodullisiin, etnisiin ja poliittisiin ryhmittymiin. Kollektiivisen identiteetin ytimessä ovat ryhmien ja yhteisöjen identifioimisen mahdollistavat symboliset koodit, jotka auttavat muodostamaan maailman moninaisuudesta tunnistettavaa ja refleksiivisesti käsitettävää tietoa. Koodit sisältävät lisäksi sosiaalisesti jaettuina tapoja, joilla kuvastetaan yhteenkuuluvuutta ja yhteisöjen ominaisuuksia. (Kaunismaa 1997, 220.) Kollektiivinen identiteetti voi siten perustua lukuisille merkitykseltään vaihteleville tekijöille, periaatteessa mille tahansa piirteelle, jonka ryhmä ihmisiä jakaa. Esimerkkeinä mainittakoon sukupuoli, kieli, uskonto, ikä, rotu, sosiaalinen luokka ja koulutus. Vaikka kollektiivista identiteettiä määrittävien tekijöiden merkitys riippuu kyseessä olevien ihmisten arvoista, ei ryhmä itse välttämättä arvosta relevanttia määrittävää tekijää: esimerkkinä tästä intialaisen yhteiskunnan alin kasti. (Leimu 1996, 57 – 58.) Omana tarkoitukseni on tutkia Ruotsissa asuvien suomalaisten kulttuurista tai etnistä identiteettiä, mutta koska ryhmän identiteetti perustuu yksilöiden identiteeteille (Wolf-Knuts 1995, 4) ja muutokset tavassa käsittää yksilön identiteetti vaikuttavat myös siihen, miten sosiaalinen identiteetti ymmärretään, esittelen lyhyesti myös *yksilöllisen identiteetin* käsitteellistämistä.

Stuart Hall (1996) on erotellut kolme erilaista tapaa käsittää tai käsitteellistää identiteettiä, joista historiallisesti ensimmäinen on valistusajan identiteetikäsitys. Se muodostui, kun käsitys yksilöstä muuttui modernin ajan alkaessa. Modernisaatio irrotti yksilöt perinteistä sekä yhteiskunnan sosiaalisista, taloudellisista ja uskonnollisista rakenteista ja yksilö alettiin nähdä suvereenina, ainutlaatuisena ja jakamattomana kokonaisuutena.

Valistusajan identiteettikäsitelmä oli hyvin individualistinen: ihmisen katsottiin olevan täysin yhdentynyt, rationaalinen, tiedostava ja toimiva yksilö, jonka identiteettinä pidettiin itsen oleellista keskusta. Yksilö sai tämän sisimpänsä syntyessään ja se säilyi olennaisilta osiltaan samanlaisena läpi yksilön elämän. Toisen eli sosiologisen identiteettikäsitelmän ilmaantuminen heijastaa modernien yhteiskuntien muuttumista monimuotoisemmiksi ja näkemystä, jonka mukaan yksilön sisin muodostuu vuorovaikutuksessa sosiaalisen ympäristön kanssa: sosiologinen identiteettikäsitelmä on siten interaktiivinen: yksilön katsotaan muodostavan käsitelmän itsestään suhteessa ”merkittäviin toisiin”, jotka siirtävät hänelle ympäröivän maailman arvot, merkitykset ja symbolit, siis kulttuurin. Yksilö säilyttää sisäisen ytimensä, mutta se syntyy ja muuttuu jatkuvasti vuorovaikutuksessa ulkopuolisten kulttuuristen maailmojen ja niiden tarjoamien identiteettien kanssa. Identiteettiä katsotaan muodostavan sillan yksilön sisäisen henkilökohtaisen ja ulkopuolisen julkisen maailman välille: yksilö heijastaa itsensä kulttuurin tarjoamiin identiteetteihin samalla, kun hän sisäistää niiden merkityksiä ja arvoja. Tämän vuorovaikutuksen ansiosta identiteetit ja kulttuuriset maailmat samankaltaistuvat ja tulevat ennustettaviksi: näin identiteetti vakauttaa sekä yksilöitä että kulttuurisia maailmoja. (Hall 1996, 275 – 276, 281 – 284.)

Kolmas identiteettikäsitelmä on Hallin mukaan seurausta yksilön ja tämän ulkopuolisen sosiaalisen maailman pirstaloitumisesta ja identifikaatioprosessin muuttumisesta avoimemmaksi, vaihtelevammaksi ja ongelmallisemmaksi: yksilö voi projisoida itsensä moniin kulttuuriin identiteetteihin. Tämä muutos tuottaa postmodernin subjektin ja sen mukaisen käsitelmän identiteetistä ”liikkuvana juhlan”. Yksilöllä ei katsota olevan yhtä, kiinteää, pysyvää ja todellista identiteettiä, vaan identiteetti muotoutuu jatkuvasti sen mukaan, miten yksilöä ympäröivät kulttuurijärjestelmät esittelevät hänet tai lähestyvät häntä. Identiteetti ei ole biologisesti vaan historiallisesti muotoutunut, minkä vuoksi yksilö voi omaksua eri aikoina erilaisia identiteettejä. Nämä useat mahdolliset ja keskenään ristiriitaisetkin identiteetit eivät kiinnity kiinteään itseen eikä niistä mikään voi ottaa identiteetit yhteen liittävä ”herraidentiteetin” asemaa muiden identiteettien yläpuolella ja niitä merkittävämpänä. Yksilön identiteetit vetävät häntä eri suuntiin, joten identifikaatiot muuttuvat jatkuvasti. Hall väittää, että mikäli yksilöllä on tunne alati samanlaisena pysyvistä, kokonaisvaltaisesta identiteetistä, se on vain kuvitelmaa ja tulosta yksilön rakentamasta itseään koskevasta tarinasta. Todellisuudessa yksilöä on vastassa lukematon määrä mahdollisia identiteettejä, joihin hän voi ainakin hetkellisesti identifioitua. (Hall 1996, 277, 280.)

Koska identiteettien katsotaan nykyään olevan pikemminkin prosesseja, on identiteetti – käsitteen rinnalle tuotu identifikaation käsite (Hall 1996, 287). Se tuo paremmin esille sen, ettei identiteetti ole loppuun saatettu ja pysyvä ”esine”, vaan jatkuvassa muutoksessa oleva, monipuolinen ja dynaaminen prosessi (Anttonen 1999, 237), jota voidaan ylläpitää tai joka voidaan hylätä. Sillä on omat sitä määrittävät olemassaolon ehtonsa, kuten sen ylläpitoon vaadittavat symboliset resurssit, mutta viimekädessä identifikaation perustana on sattuma. Identifikaation sisällä on myös aina eroja, se ei koskaan ole täydellinen tai aukoton kokonaisuus ja identifikaation edellytyksenä on lisäksi eron tekeminen ulkopuolelle, symbolisten rajojen asettaminen ja näiden rajojen merkitseminen sekä itse ulkopuolinen, joka määrittää identifikaatiota. (Hall 1999, 248.)

Sosiaalinen identiteetti koostuu sisäisestä ja ulkoisesta perspektiivistä. Ihmisillä, joilla on mielestään yhteisiä arvoja, asenteita, symboleja tai muita yhdistäviä tekijöitä, on tietynlainen tapa nähdä itsensä. Tämä on muodostunut autostereotyyppioista eli erilaisista käsityksistä koskien sitä, miltä oma ryhmä näyttää ja miten se toimii suhteessa muihin ryhmiin. Ulkoisessa perspektiivissä puolestaan heterostereotyyppiat eli ryhmän näkemykset muista ryhmistä vaikuttavat sosiaaliseen identiteettiin. Myös sosiaalinen identiteetti on yksilöllisen identiteetin tavoin suhteellinen: henkilö tuo siitä esiin eri aspekteja - kuten kielellisiä erityispiirteitä, intressejä tai kykyjä - erilaisissa tilanteissa sen mukaan, mitkä ovat vastapuolen edellytykset kategorisoida häntä. Näin ”toisen” kohtaaminen on lähes välttämätöntä identiteetin esittämisessä ja vertailu keskeistä kaikessa identifikaatiossa. (Wolf-Knuts 1995, 7 - 9.) Identiteettiä esitetään erilaisilla identiteetin osoittimilla (identitetsmarkörer), jotka voivat olla kommunikatiivisia, sosiaalisia tai psykologisia, todellisia ja virheettömiä tai näennäisiä ja joiden arvo voi olla myös tiedostamaton, jolloin sen merkitys ilmenee vasta, kun se on uhattuna. On myös huomattava, että samoin kuin yksilöllisiä myös sosiaalisia identiteettejä voi olla monia erilaisia, jolloin sama yksilöiden ryhmä voi esittää useita identiteettejä. (Wolf-Knuts 1995, 12.)

Sosiaalisen identiteetin yksi puoli on *kulttuurinen identiteetti*. Identiteetin muodostamisenhan riippuu vuorovaikutuksesta ja jokaisessa vuorovaikutustilanteessa on olemassa kulttuurinen aspekti, kun tavoitteet, arvot ja normit kohtaavat toisensa. Paljastamalla kulttuuria kantavia keskeisiä rakenteita ja koettelemalla keskeisiä symboleja sekä ryhmä itse että ”toinen” tutkivat mainittuja kulttuurisia piirteitä ja voivat hylätä tai omaksua niitä. (Wolf-Knuts 1995, 17.)

Yksilöllisen identiteettikäsitteen muutos näkyy myös siinä, miten kulttuurinen identiteetti nykyään ymmärretään. Aiemmin kulttuurista identiteettiä pidettiin ryhmän yhteisenä käsityksenä kollektiivisesta todellisesta itsestä, joka perustui jaettuun ja muuttumattomaan kulttuuriin ja jokaiselle ryhmän jäsenelle yhteiseen kulttuuriseen essentiaan. Kulttuurista identiteettiä pidettiin menneisyyden löytämisenä ja ikuisesti essentialisoituun menneisyyteen kiinnittyneenä. (Anttonen 1999, 237.) Se määriteltiin yhden yhteisen kulttuurin, ”eräänlaisen kollektiivin ja 'todellisen minän' ” kautta. Kulttuuristen identiteettien katsottiin yhdistävän keskenään erilaiset ja erilaisen yksilöllisen historian omaavat ihmiset tarjoamalla heille käsityksen yhteisestä menneisyydestä ja kulttuurisista koodeista. Yksilöiden väliset erot ovat tämän käsityksen mukaan vain pinnallisia: niiden taustalla on yhtenäisyys, joka on ”totuus” ja tietyn kulttuurisen identiteetin ”olemus”. Hallin (1999) mukaan tämänkaltaisen menneen uudelleenlöytämisen ja sen mukaisen identiteetin esittäminen ovat tärkeitä keinoja saada erillään elävät kansat kokemaan itsensä yhtenäiseksi ja täydeksi hajaannuksesta huolimatta. (Hall 1999, 224 - 227.)

Uudempi käsitys kulttuurisesta identiteetistä näkee tulevaisuuden yhtä tärkeänä kuin menneisyyden, sillä kulttuurisen identiteetin katsotaan olevan pikemminkin ”tulemista” kuin ”olemista”: sitä pidetään jatkuvasti muotoaan etsivänä, mikä tekee aitouden määrittämisestä hankalaa. (Anttonen 1999, 237.) Kulttuurinen identiteetti ei ole olemassa valmiina vain löytämistään odottaen eikä se jatku katkeamattomana menneestä nykyisyyteen tai ylitä maantieteellisiä ja kulttuurisia rajoja yhdistäen erillään eläviä kansoja, vaan se on jatkuvassa muutoksessa, häilyvä ja epävakaa. Sen sijaan, että kulttuuriset identiteetit tarjoaisivat ihmisille lopullisen vastauksen heidän todellisesta olemuksestaan, ne ovat ihmisten itsensä antamia ”nimiä niille eri tavoille, joilla menneisyyden kertomukset asemoivat meitä ja joihin me itse asemoimme itsemme”. Näin kulttuuriset identiteetit ovat nykyhetkestä käsin konstruoidun ja tulkitun historian sekä kulttuurin diskursseissa muokattavia epävakaita pisteitä, ”asemointia” ”olemuksen” sijaan. Samalla myönnetään, että kulttuurinen identiteetti ei koostu vain samankaltaisuuksista, vaan sisältää myös huomattavia eroja, jotka antavat perustan sille, mitä ihmisistä on tullut. Paitsi kulttuuristen identiteettien välillä myös niiden sisällä on muuttuvia jakoja, joiden väliset rajat eivät yksiselitteisesti sulje muita ulkopuolelle, vaan saattavat ajoittain muodostua ”liukuvalla asteikoilla sijoitettuihin pisteiksi”. (Hall 1999, 227 - 232.) Tämä näkyy esimerkiksi suomenruotsalaisten keskuudessa, sillä heidän identiteettinsä on heterogeeninen ja sen sisällä on vaihtelua etenkin eri paikkakuntien välillä (Kepsu & Westerholm 2005, 77).

Uuden käsityksen mukainen kulttuurinen identiteetti ei ole kollektiivinen tai aidoin minä, joka on pinnallisempien tai keinotekoisien minuuksien taustalla ja joka yhdistää yhteisen historian tai syntyperän omaavia ihmisiä. Siksi se ei myöskään voi kiinnittää tai antaa varmaa lupaa kulttuurisesta kuulumisesta pinnallisten erojen taustalla olevaan yhteyteen. Muiden identiteettien tavoin kulttuurinen identiteetti on hajautunut ja moninainen, ei yhtenäinen tai yksittäinen ja liittyy siihen, miten yksilöt käyttävät historian, kielen ja kulttuurin antamia resursseja tullessaan joksikin, ei ollessaan jotakin. (Hall 1999, 250.)

Etnistä identiteettiä on etnisyyden ja kulttuurin tavoin määritelty monella tavalla. Sosiaalitieteissä teoreettista kirjallisuutta etnisestä identiteetistä on huomattavasti enemmän kuin siitä tehtyä tutkimusta ja Liebkind (1992) toteaa, ettei tehdyissä tutkimuksissa ole laajaa yksimielisyyttä etnisen identiteetin määritelmästä. Tutkimuksissa etnistä identiteettiä on käsitelty sosiaalisen identiteetin etnisenä komponenttina, itseidentifikaationa, kuulumisen ja sitoutumisen tunteina, käsityksenä jaetuista arvoista ja asenteista tai asenteina omaa ryhmää kohtaan. (Liebkind 1996, 9.) Eriksenin (1993) mukaan etninen identiteetti on etnisyyden symbolinen aspekti, jolloin etnisellä symbolismilla viitataan muinaiseen kieleen, uskontoon, sukulaisuusjärjestelmään tai elämäntapaan (Eriksen 1993, 59, 68). Banks (1996) katsoo etnisen identiteetin olevan tunne kuulumisesta tiettyyn etnisesti määriteltyyn ryhmään, jolloin ajatuksena on se, etteivät etniset identiteetit ole olemassa luonnostaan, vaan niitä on ylläpidettävä. Roosensin (1989) mukaan etnisessä identiteetissä on psykologinen, kulttuurinen ja sosiaalinen ulottuvuus, joten etninen identiteetti joustaa moneen suuntaan. Mainittujen ulottuvuuksien erilaiset yhdistelmät tuovat etniseen identiteettiin monia vivahteita, jolloin sillä voidaan viitata esimerkiksi alkuperään, kulttuuriseen ainutlaatuisuuteen ja ”verenperintöön”. (Anttonen 1999, 238.) Joissain tutkimuksissa on myös keskitytty etnisen identiteetin kulttuurisiin puoliin (Liebkind 1996, 9 -10). Koska sekä etnisyyttä että kulttuuria on ollut vaikea määritellä, ei myöskään niihin kiinnittyvien identiteettien välille voida tehdä selkeää eroa. Etnisen identiteetin voi tosin ymmärtää poikkeavan valtakulttuurista enemmän kuin kulttuurisen identiteetin, jonka puolestaan voidaan nähdä muistuttavan enemmän valtakulttuuria, vaikka siinä onkin omia erityispiirteitään. Käsitteitä käytetään kuitenkin usein synonyymeina erilaisissa yhteyksissä. (Wolf-Knuts 1995, 18.)

Etnisen identiteetin kuvataan muotoutuvan neuvotteluprosessissa, jossa itseä verrataan ryhmän muihin jäseniin ja ryhmän ulkopuolisiin samalla, kun omaa ryhmää verrataan muihin ryhmiin (Lauhamaa, Rasmus & Judén-Tupakka 2006, 194). Eriksenin (1993) mukaan etniset identiteetit ovat muiden sosiaalisten identiteettien tavoin suhteellisia ja jossain määrin myös tilannesidonnaisia (Eriksen 1993, 30): erilaisissa tilanteissa käytetään erilaisia etnisyyden osoittimia (Wolf-Knuts 1995, 15). Lönnqvist (1989, 39 – 41) käyttää esimerkkinä suomenruotsalaisia, jotka tiettyinä juhlapäivinä tuovat etnistä identiteettiään esiin hyvin voimakkaasti (esimerkiksi pystyttävät juhannuksena juhannussalon), vaikka muutoin pitävät sen melko piilossa. Yksilö voi myös tietyissä tilanteissa korostaa olevansa esimerkiksi turkulainen ja toisissa taas suomalainen. (Leimu 1996, 59.) Yksilön etninen identiteetti koostuu näkemyksestä, joka hänellä on itsestään sekä muiden näkemyksestä hänen etnisestä identiteetistään. Vaihtelevissa elämäntilanteissa ja eri yleisöjä kohdattaessa etnisyys voi muuttua, joten ihmisillä on monia etnisiä identiteettejä, joiden merkitys vaihtelee kulloisenkin kontekstin mukaan. Se, minkä etnisen identiteetin yksilö valitsee, riippuu hänen käsityksestään sen merkityksestä eri yleisöille sekä tärkeydestä ja hyödynnettävyydestä eri sosiaalisissa konteksteissa. (Nagel 1994, 154 - 155.)

Eriksen katsoo etnisen tai muun sosiaalisen identiteetin merkityksen olevan voimakkaimmillaan silloin, kun se koetaan uhatuksi. Uhkaa aiheuttavat tekijät ovat moninaisia, mutta Eriksenin mukaan ne liittyvät aina jonkinlaiseen muutokseen, kuten muuttoliikkeen tai integroitumiseen osaksi laajempaa poliittista järjestelmää. Tällöin etnisestä symbolismista - kuten vanhasta uskonnosta, kielestä tai elämäntavasta - tulee tärkeä keino ylläpitää etnistä identiteettiä, joka on osoitus jatkuvuudesta ja vakaudesta muutoksen keskellä. Tällä voi olla huomattava merkitys yksilön itsetunnolle ja henkilökohtaisen autenttisuuden kokemukselle. (Eriksen 1993, 68.) Myöskään edellä mainittu etnisen identiteetin muovaava neuvottelu ja siinä tapahtuva vertailu ei välttämättä ole yhteiskunnallisesti rauhallisempina aikoina niin tiedostettua ja julkista kuin suurten ja nopeiden yhteiskunnallisten muutosten aikana (Lauhamaa, Rasmus & Judén-Tupakka 2006, 194).

Etninen identiteetti on siten seurausta ulkoisten ja sisäisten mielipiteiden ja prosessien välisestä vuorovaikutuksesta sekä yksilön itseidentifikaatiosta ja muiden suorittamasta

etnisestä nimittämisestä: siitä, mitä yksilö itse pitää etnisyytenään sekä siitä, mitä muut katsovat yksilön etnisyyden olevan. Etnisten rajojen tavoin etniset identiteetit ovat sekä yksilön ja etnisen ryhmän että ulkopuolisten toimijoiden luomia konstruktioita. Tämä tarkoittaa samalla sitä, että ne ovat sekä valinnaisia että määrättyjä, sillä yksilön valinnanvapautta rajoittavat kulloinkin käytettävissä olevat etniset kategoriat: vaikka yksilö voi valita monista etnisistä identiteeteistä, niiden määrä on tavallisesti rajoittunut sosiaalisesti ja poliittisesti määriteltyihin kategorioihin. Yksilön tai ryhmän vapaus valita etninen identiteettinsä voi olla hyvin rajoitettu, mikäli muut määräävät heille pakolliset etniset kategoriat ja rajoittavat - joko virallisesti tai epävirallisesti - etnisen identifioitumisen mahdollisuuksia. (Nagel 1994, 154 - 156.) Myös Eriksen (1993) toteaa etnisten identiteettien olevan sekä valittuja että määrättyjä: ne ovat tilannekohtaisen valinnan ja ulkopuolisten imperatiivien välissä. Joissain tilanteissa yksilö voi valita, kuinka voimakkaasti hän kommunikoi etnistä identiteettiään – vai tuoko sitä esiin lainkaan – mutta toisinaan yksilöt pakotetaan tiettyihin etnisiin ryhmiin. (Eriksen 1993, 56 – 57.) Joskus dominoivat ryhmät ”antavat” yksilöille etnisen identiteetin jopa huolimatta siitä, etteivät kyseessä olevat yksilöt halua tuon etniseksi määritellyn ryhmän jäsenyyttä (Eriksen 1993, 33).

Myös Hall (1999) mainitsee, miten hallitseva diskurssi saattaa asemoida vähemmistöryhmät ”Toisiksi”, erilaisiksi. Hän kuitenkin tuo esiin myös sen, että samalla ryhmä alistetaan kyseiselle ”tiedolle”, jolloin kyse ei enää ole vain ulkoisesta vaan myös sisäisestä pakottamisesta, subjektiivisesta mukautumisesta tiettyyn normiin. (Hall 1999, 228.) Ulkopuolelta pakotetut etniset rajat voivat siten vahvasti määrittää sekä tietyn etnisen ryhmän sisältöä että sen merkitystä (Nagel 1994, 156). Näin vähemmistöryhmät voivat määräämisen seurauksena lopulta valita tietynlaisen identiteetin. Ne voivat ottaa enemmistön näkökulman vallitseviin, mahdollisesti eriarvoisiin, olosuhteisiin ja puolustaa enemmistön muotoilemaa ja itse jo lapsuudessa sisäistämäänsä asemaa, jonka kyseenalaistaminen myöhemmin on ongelmallista. Näin on käynyt ruotsinsuomalaisten, etenkin ruotsinsuomalaisten nuorten keskuudessa 1960-luvulla, mutta myös osa ruotsinsuomalaisesta aikuisväestöstä on assimilaation seurauksena omaksunut negatiivisen käsityksen itsestään eivätkä monet halua hyväksyä suomalaista taustaansa, vaan katsovat olevansa ruotsalaisia. Usein tällaisen assimilaation seurauksena on ollut myös kielen vaihto suomesta ruotsiksi. (Lainio 1996, 264 - 265.)

3. Lyhyt katsaus suomalaisten ruotsiin muuttoon ja sen syihin

Muuttoliiketutkimuksissa on tapana tuoda esiin niin kutsuttuja lähtöalueen työntö- ja tuoloalueen vetotekijöitä (Allardt 1996, 31). Näiden epätasapaino on tavallisesti edellytyksenä suurille muuttovirroille. Lisäksi tutkimuksissa on todettu, että suuren siirtolaisuuden aikana – pakolaisuutta lukuun ottamatta – sekä yhteiskunnalliset että yksilöiden muutolleen antamat yksilölliset syyt ovat pääasiassa taloudellisia ja jossain määrin myös poliittisia. Muuttoliikkeen ollessa vähäisempää muuton syinä ovat sitä vastoin useimmiten niin kutsutut ei-taloudelliset tekijät, kuten ihmissuhteet, itsensä kehittäminen tai seikkailunhalu. Varsinaisten syiden lisäksi muuttoon vaikuttavat useat niin sanotut väliin tulevat, yksilölliset ja myös satunnaiset tekijät. (Korkiasaari 2000, 135.) Seuraavassa esittelen lyhyesti suomalaisten muuttoja Ruotsiin ja tuon samalla esiin siihen vaikuttaneita, edellä mainitun kaltaisia syitä. Vaikka muuttoliikettä Suomesta länsinaapuriin on tapahtunut jo keskiajalla (ks. esim. Tarkiainen 2000, 20), aloitan katsaukseni 1930-luvulta, jolloin ensimmäiset aineistooni kuuluvat ruotsinsuomalaiset ovat muuttaneet.

3.1. Muuton yleisiä edellytyksiä

Muuttamisen maasta toiseen on havaittu olevan sitä helpompaa, mitä lähempänä maat maantieteellisesti ovat toisiaan ja mitä enemmän niiden välillä on yhtäläisyyksiä muun muassa elämäntavassa, sosiaalisessa rakenteessa, instituutioissa ja luonnonolosuhteissa. Suomalaisten kannalta Ruotsi on aina ollut kyseisten tekijöiden suhteen edullisemmassa asemassa kuin mikään muu maa. (Korkiasaari 2000, 135 – 136.) Pitkän yhteisen historian vuoksi Ruotsi ja Suomi ovat institutionaalisesti hyvin samankaltaisia, muun muassa maiden yhteiskunnallisten instituutioiden rakenne, valtionhallinto, oikeuskäytäntö, puolustusorganisaatio sekä opetuskäytänteet muistuttavat suuresti toisiaan. Historiallisista syistä merkittäviä yhtäläisyyksiä on myös kulttuurissa. Tärkeimpänä mainittakoon luterilainen uskonto, joka loi yhteisen työn arvoa ja roolia arjessa painottavan työetiikan. Luterilainen oppi loi myös edellytyksiä sille, että ihmiset suhtautuivat myönteisesti maallista valtaa kohtaan ja pitivät kansallisvaltiota tärkeänä yksikkönä. Lisäksi pitkään vallinneet yhteiset lait ovat vaikuttaneet siihen, mitä pidetään oikeana ja vääränä. (Allardt 1996, 18 – 19.) Epäilemättä myös Suomen ja Ruotsin samankaltainen luonto ja fyysinen ympäristö luon-

nonolosuhteineen ja rakennusperinteineen ovat helpottaneet muuttoa Suomesta Ruotsiin (Allardt 1996, 21).

3.2. Aika ennen toista maailmansotaa ja sen aikana

Vielä 1800-luvulla Suomi ja Ruotsi olivat Euroopan maatalousvaltaisimpia maita (Korkiasaari 2000, 136), mutta vuosisadan lopulla tapahtui väestöllisiä muutoksia, jotka muuttivat yhteiskuntien rakennetta. Muun Euroopan tavoin kuolleisuuden lasku ja syntyvyyden lisääntyminen lisäsivät väestöä voimakkaasti, minkä seurauksena tilattomien ja maattomien ihmisten määrä kasvoi nopeasti. Yhteiskunnalliset erot kasvoivat sekä Suomessa että Ruotsissa, mutta Ruotsin aiemmin alkaneiden teollistumisen ja maastamuuton vuoksi tilattoman väestön ongelmasta tuli huomattavasti suurempi ja pitkäkestoisempi Suomessa. Maaseudun proletariaatti oli epäilemättä yksi syy Suomen sisällissotaan 1918 ja sen vaikutukset ilmenivät pitkään myös maan poliittisen elämän konflikteina. Nämä historialliset syyt vaikuttivat vielä toisen maailmansodan jälkeiseenkin Suomesta Ruotsiin suuntautuneeseen muuttoliikkeeseen. (Allardt 1996, 20 – 21.)

1930-luvun loppupuolella Pohjanmaan rannikon pieniltä maataloilta alettiin vähäisessä määrin muuttaa Keski-Ruotsin maaseudulle. Riippumatta siitä, puhuivatko muuttajat suomea vai ruotsia, he integroituvat tavallisesti yhdessä sukupolvessa ruotsalaiseen yhteiskuntaan. Integroitumista edisti suomalaisten vähäinen tunne yhteenkuuluvuudesta sekä se, että naimattomina muuttaneet avioituivat useimmiten ruotsalaisten kanssa. (Tarkiainen 2000, 25 – 26.) 1920- ja 1930-luvuilla muuttoliike oli kuitenkin hyvin vähäistä, vuosittain muuttajia oli vain noin 83 – 270. Suomalaiset asettuivat suurelta osin Tukholmaan, jonka suomalaisen seurakunnan kirkonkirjoissa on vuodesta 1927 vuoteen 1939 yhteensä 4999 nimeä. Vuosittain seurakuntaan kuului kuitenkin enintään 2000 jäsentä. (Tarkiainen 2000, 105.) Ruotsin väestölaskennan mukaan koko maassa oli vuonna 1930 noin 10 000 Suomessa syntynyttä henkilöä (Reinans 1996, 63).

Aina 1860-luvulta toiseen maailmansotaan taloudellinen kehitys oli Ruotsissa poikkeuksellisen nopeaa. Erityisen tärkeä vuosikymmen oli 1930-luku. Maailmanlaajuinen talouskriisi ei juuri koskettanut Ruotsia, jossa työttömyys oli useimpia muita teollisuusmaita alhaisempaa ja sekä teollisuus että kauppa alkoivat työllistää väestöä nopeasti. Ta-

loudellisen ja teollisen kehityksen lisäksi ruotsalainen yhteiskunta alkoi kehittyä sosiaalisesti ja poliittisten olosuhteiden kannalta Ruotsista tuli yksi 1930-luvun Euroopan vaivaimmista maista. (Allardt 1996, 22.) Toisen maailmansodan aikana Ruotsi oli yksi harvoista maista, jotka jäivät sodan ulkopuolelle. Tämän ansiosta 1930-luvulla alkanut kehitys saattoi jatkua sodan aikana ja jossain määrin sota-ajan olosuhteet olivat Ruotsin taloudelliselle ja sosiaaliselle kehitykselle jopa eduksi. Esimerkiksi niin kutsuttu ruotsalainen malli – kattavan hyvinvointijärjestelmän, rauhallisten työmarkkinasuhteiden ja yhteisymmärrykseen perustuvan politiikan yhdistelmä – sai alkunsa sodan aikana, samoin kuin täystyöllisyyteen pyrkivä politiikka. (Allardt 1996, 23; Korkiasaari 2000, 144).

Vaikka taloudellinen kehitys laman jälkeen 1930-luvun lopulla oli suotuisaa myös Suomessa, sosiaalisia uudistuksia ei juuri tehty ja sosiaaliset avustukset olivat Euroopan alhaisimpia. Lisäksi Talvisodan (1939 – 1940), Jatkosodan (1941 – 1944) ja Lapinsodan (1944 – 1945) johdosta mahdollisuudet hyvinvointivaltion kehittämiseksi menetettiin Suomessa pitkäksi aikaa. Maan talous oli sotataloutta, julkisten menojen kattamiseksi painetut uudet setelit johtivat voimakkaaseen inflaatioon ja merkittävä osa työkykyisestä miesväestöstä joutui rintamalle. Systemaattinen, pitkántähtäimen sosiaalipolitiikka joutui odottamaan aina 1950-luvulle asti. (Allardt 1996, 23 – 24.)

Vuosina 1940 – 1944 Ruotsiin hakeutui paljon ihmisiä suojaan sodalta (Reinans 1996, 63). Sotalasten kuljetukset Suomesta Ruotsiin aloitettiin melko pian Talvisodan alkamisen jälkeen, tosin kuljetettujen joukossa oli tällöin myös naisia ja vanhuksia. Yhteensä siirrettyjä oli noin 7000, joista lapsia noin 5500. Kun Talvisota loppui maaliskuussa 1940, aloitettiin lasten paluukuljetukset. Siten seuraavana talvena Ruotsissa oli enää vain noin 100 suomalaislasta. Lasten kuljetukset jatkuivat kuitenkin Jatkosodan alettua kesällä 1941. Syyskuussa 1941 Suomeen perustettiin sosiaaliministeriön lastensiirtokomitea, jonka yhteistyökumppani Ruotsissa oli Hjälpkommittén för Finlands Barn. Komitean lisäksi Ruotsiin siirrettiin koko sodan ajan lapsia myös yksityisesti. Kokonaisuudessaan Ruotsiin kuljetettuja sotalapsia oli Jatkosodan aikana noin 70 000. Paluukuljetukset aloitettiin sodan loputtua vuonna 1945, mutta lasten siirrossa takaisin Suomeen ilmeni ongelmia: kasvattivanhemmat eivät kaikissa tapauksissa halunneet luopua lapsista, eivätkä kaikki lapset halunneet palata Suomeen. Tämän vuoksi tuhansia suomalaislapsia jäi Ruotsiin, jääneitä saattaa olla jopa 15 000. (Salminen 1998.) Sotalasten lisäksi Suomesta saapui Ruotsiin

sodan jälkipuoliskolla joukko haavoittuneita ja sotilaskarkureita sekä noin 50 000 Lapin-sodan evakkoa. Suurin osa näistä sota-aikana evakuoituista palasi sodan jälkeen Suomeen, mutta monet heistä myös jäivät Ruotsiin. Vuosina 1945 – 1949 Ruotsiin rekisteröitiin 28 000 Suomesta muuttanutta, joista ehkä noin kolmannes oli tullut jo sodan aikana, mutta rekisteröitiin virallisesti vasta tällöin. (Reinans 1996, 63 – 64.) Tarkkaa lukumäärää sotavuosina Suomesta Ruotsiin muuttaneista ei ole, mutta vuonna 1950 maassa oli 45 000 Suomessa syntynyttä (Reinans 1996, 63; Nilsson 2004, 22).

3.3. Aika toisen maailmansodan jälkeen

Sodan seurauksena Suomen oli luovutettava Neuvostoliitolle 10 % pinta-alastaan, mukana myös tärkeitä teollisuuskeskuksia. Luovutetuilta alueilta evakuoitiin noin 425 000 ihmistä, joiden menetetty omaisuus oli korvattava ja joille oli järjestettävä uusi toimeentulo. Tämän vuoksi lohkottiin suuria maatiloja ja harjoitettiin uudisraivausta ja -viljelyä, mitkä lisäsivät myöhemmin kannattamattomiksi osoittautuneiden pientilojen määrää. Luovutusten lisäksi Suomi joutui maksamaan Neuvostoliitolle raskaat sotakorvaukset, jotka vielä maatalousvaltaisen Suomen (Ruonavaara 1999, 60) oli toimitettava pääasiassa teollisuustuotteina. Vaikka tämä (jälleenrakennuksen tavoin) työllisti ihmisiä, se samalla alensi huomattavasti kansantuotetta, kovensi verotusta sekä teki jälleenrakennuksen vaikeammaksi. (Allardt 1996, 27; Korkiasaari 2000, 137.)

Taloudellisten vaikeuksien lisäksi Suomessa oli pitkään sodan jälkeen suuria poliittisia ristiriitoja. Vuosina 1945 – 1966 saivat kansandemokraatit ja kommunistit kaikissa eduskuntavaaleissa vähintään 20 % äänistä, minkä muut puolueet kokivat uhaksi maan asemalle. Jälleenrakennuskaudella kommunistit olivat erittäin aktiivisia ja toimivat usein työpaikoilla, joissa he kilpailivat sosiaalidemokraattien kanssa. Lakkoja ja vaatimuksia sisältänyt poliittinen kilpa johti suureen epävakauteen hallitusten muodostamisessa ja hallitukset olivat hyvin lyhytikäisiä. (Allardt 1996, 27 – 28.) Rauhan solmimisen jälkeen Suomessa vallitsi myös pelko siitä, että Neuvostoliitto hyökkäisi Suomeen, jolloin Suomi joutuisi sen ja kommunistien valtaan. Vaikka tämä ei välttämättä suoranaisesti aiheuttanut päätöstä muuttaa Ruotsiin, se ainakin teki sen helpommaksi. (Korkiasaari 2000, 136 – 137.)

Sen sijaan Ruotsissa toisen maailmansodan jälkeen suotuisa kehitys jatkui. Taloudellisesti Ruotsi saavutti poikkeuksellisen vakauden ja käytännössä täystyöllisyyden, joka oli yksi merkittävimmistä ruotsalaisen yhteiskunnan piirteistä vuosina 1940 – 1980. (Allardt 1996, 25 – 26). Sodan jälkeen työttömyysaste oli noin 1 % ja sekä Ruotsin työnantajat että viranomaiset, osin myös julkinen sektori, alkoivat rekrytoida ulkomaista työvoimaa teollisuuteen, jossa 1950-luvulla nostettiin myös palkkoja. Teollisuustyöntekijöiden tarve jatkui suurena aina 1960-luvun lopulle asti. (Korkiasaari 2000, 144, 146 – 147.) Vaikka poliittisia erimielisyyksiä esiintyi jonkin verran, myös tällä alueella kehitys Ruotsissa jatkui vakaana. Sosiaalidemokraatit jatkoivat johtavana puolueena useita vuosikymmeniä, aina 1970-luvun lopulle asti. Ruotsalainen tai pohjoismainen hyvinvointivaltiomalli, jossa painotetaan solidaarisuutta ja sosiaaliavustusten universaaliutta, oli suurelta osin juuri sosiaalidemokraattien aikaansaannosta. Ruotsi olikin edelläkävijä niissä suurissa sosiaalipoliittisissa uudistuksissa, jotka myöhemmin otettiin käyttöön myös muissa Pohjoismaissa. (Allardt 1996, 25 – 27.)

Eräs sodan seurauksista oli myös se, että sekä Suomen asema pohjoismaisena valtiona että maan suhteet Ruotsiin vahvistuivat. Sosiaalisten ja kulttuuristen kysymysten rinnalle pohjoismaiseen yhteistyöhön tulivat ulkopoliittiset intressit Suomen ollessa eräänlainen puskuri Ruotsin ja Neuvostoliiton välillä. Myös Suomessa painotettiin yhteistyön tärkeyttä Ruotsin kanssa. Käsitukset Ruotsin läheisyydestä ja tärkeydestä Itämeren alueella helpottivat muuttopäätöstä. (Allardt 1996, 25.)

1950-luvun alkuun asti muutto Suomesta Ruotsiin ei ollut helppoa, mutta tilanne muuttui oleellisesti vuonna 1954, jolloin solmittiin yhteispohjoismaiset työmarkkinat ja passi- ja oleskelulupapakko poistettiin. Taustalla oli pyrkimys täystyöllisyyteen. Ruotsissa podettiin työvoimapulaa samaan aikaan kun Suomessa pidettiin tärkeänä vähentää jälleenrakennuksen ja sotakorvausten maksamisen jälkeen vallinnutta suurta työttömyyttä. Työn lisäksi Ruotsin vetoa ja Suomen työntöä lisäsivät asunto-olosuhteet Suomessa. Sota-aikana uusia asuntoja ei oltu voitu rakentaa ja asuntotuotannon alkaessa uudelleen 1940-luvun lopulla, se keskittyi maaseudulle. Tämä vaikutti erityisesti kaupunkiin muuttajien ja perheenperustamisissä olevien nuorten maastamuuttopäätökseen. (Allardt 1996, 31 – 32.)

1960-luvulla alkoi Suomessa nopea rakennemuutos. Se tapahtui täällä myöhemmin, mutta myös nopeammin kuin missään muualla Euroopassa ja jatkui 1970-luvulle asti;

vasta tällöin Suomesta tuli teollinen yhteiskunta (Korkiasaari 2000, 140). 1960-luvulla Suomessa elinkeinorakenteen muutos oli erityisen nopeaa. Tuolloin teollisuuden ja palveluiden osuus elinkeinorakenteesta kasvoi samalla, kun maataloudesta elantonsa saavien osuus laski merkittävästi. (Ruonavaara 1999, 64.) Maatalouden tuotantovaikeuksista johtuneet rationalisointitoimenpiteet (muun muassa ”peltojen paketointi”, kannattamattomille pientiloille annettujen tukien lopettaminen ja teurastuspalkkioiden seurauksena syntyneet ns. lehmättömät tilat) vähensivät maatalouden työvoiman tarvetta. Sama vaikutus oli alkutuotannon koneellistumisella. (Talve 1990, 389.)

Maaseudulla tämä kaikki aiheutti toimeentulovaikeuksia ja suurta työttömyyttä, joita pahensivat sotien jälkeisten suurten ikäluokkien tuleminen työikään: joka vuosi työmarkkinoille tuli noin 20 000 ihmistä aiempaa enemmän (Korkiasaari 2000, 140 – 141). Suuriin ikäluokkiin kuuluvilla oli myös parempi koulutus ja suuremmat elintaso-odotukset kuin vanhemmilla sukupolvilla, eivätkä monet heistä halunneet jatkaa huonosti tuottavilla tiloilla vanhempiensa jälkeen. Lisäksi vaikka Suomalaista hyvinvointivaltiota alettiin kehittää toisen maailmansodan jälkeen ja maa alkoi teollistua, sosiaaliturva ja palkkaus olivat vielä 1960-luvulla verrattain heikkoja. Ruotsin palkkataso tarjosikin tuolloin huomattavasti paremman toimeentulon ja korkeamman elintason kuin palkkataso Suomessa, minkä lisäksi taloudellisen kasvun ja Ruotsissa vallinneen poliittisen yksimielisyyden ansiosta myös ruotsalaisen hyvinvointivaltion kehitys oli nopeampaa kuin muissa Pohjoismaissa. Kattava ja antelias sosiaaliturva oli todennäköisesti yksi Ruotsin vetovoimaa lisäävä tekijä. (Korkiasaari 2004 b.) Suomalaisten näkemystä Ruotsin palkka- ja elintasojen korkeudesta oman maan vastaaviin verrattuna vahvasti edelleen Suomessa vuonna 1967 toteutettu devalvaatio (Korkiasaari 2000, 148). Kaiken tämän seurauksena oli laajamittainen muuttoliike Etelä-Suomen teollisuuskeskusten lisäksi myös Ruotsiin, jonne muuttoa lisäsi osaltaan myös se, ettei Suomen muuttovoittoalueilla ollut riittävästi asuntoja. (Korkiasaari 2004 b.) Suurinta muutto oli vuosina 1969 ja 1970; näitä olivat edeltäneet erityisen pahat työttömyysvuodet 1967 ja 1968 (Allardt 1996, 33).

Voidaan siis sanoa, että suuren muuttoaallon aikana muuttaneilla motiivit olivat pääasiassa taloudellisia. Esimerkiksi Koirasen (1966) väitöskirjatutkimuksessa ilmeni, että yli puolella muuttajista muuton motiivina olivat olleet taloudelliset syyt: miehistä näin vastasi 60 % ja naisista 42 %. Myös tutkittaessa ruotsinsuomalaisia 1970-luvulla taloudelliset tekijät

osoittautuivat tärkeimmiksi muuton motiiveiksi. (Korkiasaari 2000, 151 – 152.) Mainittuina massamuuton vuosina muuttajia oli vuosittain noin 40 000 – vuonna 1970 tarkalleen 39 745 (Reinans 1996, 72) - ja tällöin Suomen väkiluku jopa laski Ruotsiin muuton vuoksi (Reinans 1996, 64 – 65). Vuonna 1970 Suomessa syntyneiden määrä oli kasvanut 191 000 vuodesta 1950, jolloin se oli 45 000 (Nilsson 2004, 22). Tällöin Suomessa syntyneitä oli naapurimaassa siis 236 000. Samana vuonna Suomen kansalaisia oli Ruotsissa 207 499 (Reinans 1996, 75).

1960- ja 1970-luvuilla Suomen perinteiset poliittiset ja sosiaaliset ongelmat alkoivat hävitä tai ainakin laimentua ja myös poliittiset jännitteet pienenivät, kun taas Ruotsissa kauan vallinnut vakaus alkoi horjua (Allardt 1996, 35, Korkiasaari 2000, 143). Suomen teollistuminen oli lisännyt maan yleistä hyvinvointia ja 1970-luvun alussa työttömyys oli vaihtunut täystyöllisyyteen. Joillain aloilla podettiin jopa työvoimapulaa, minkä vuoksi Suomessa alettiin houkutella maastamuuttaneita takaisin. Tilanne oli kuitenkin väliaikainen ja vuosikymmenen puolivälissä koettiin uusi lama. (Korkiasaari 2000, 141 – 142.) Tällöin Ruotsiin muutti melko paljon suomalaisia, joista osa oli juuri 1970-luvun alun pettyneitä paluumuuttajia (Korkiasaari 2000, 148, ks. myös Reinans 1996, 65). Vuonna 1980 Suomessa syntyneiden määrä Ruotsissa ylitti 250 000 henkilön rajan (Reinans 1996, 87.)

1980-luku oli Suomessa taloudellisesti suotuisaa aikaa, mutta Ruotsissa alkoi ilmetä taloudellisia ongelmia (Korkiasaari 2000, 143). Ruotsi ei enää tarvinnut lisää työvoimaa, vaan olisi halunnut siitä eroon. Tämän vuoksi suhtautuminen paluumuuttoon oli myönteistä ja paluumuutto olikin voimakasta tällä vuosikymmenellä. Ruotsin vetovoima muuttomaana on hiipunut ja kun paluumuutto hiljalleen vähentyi, on maiden välinen muuttoliike ollut vähäistä. (Korkiasaari 2000, 149; ks. myös Reinans 1996, 87.) Vuonna 1980 muuttajia Suomesta Ruotsiin oli 12 002 (Reinans 1996, 72). Samana vuonna Ruotsissa oli 181 481 Suomen kansalaista ja 251 166 Suomessa syntynyttä (Reinans 1996, 75). Vuonna 1985 Suomessa syntyneiden määrä oli pudonnut noin 228 000:een (Nilsson 2004, 31, ks. myös Reinans 1996, 67) ja Suomen kansalaisten määrä saman vuoden lopulla 138 622:een (Reinans 1996, 67).

Siirtolaisuus Suomesta Ruotsiin jatkui vähäisenä 1990-luvulla, jolloin Ruotsin työllisyystilanne oli heikko. Tosin joillain aloilla, kuten hoitotyössä, erityisesti Ruotsin suur-

kaupungeissa oli työvoimapulaa, minkä vuoksi maahan muutti työttömiä hoitajia Suomesta. (Korkiasaari 2000, 153.) Vuonna 1990 Suomesta Ruotsiin muutti 4124 henkilöä (Reinans 1996, 72). Samana vuonna Ruotsissa oli 119 669 Suomen kansalaista ja 217 636 Suomessa syntynyttä (Reinans 1996, 75). Kolme vuotta myöhemmin Suomessa syntyneiden määrä Ruotsissa oli laskenut 209 512:een, heistä naisia oli 120 543 ja miehiä 88 969. Toisen polven suomalaisia oli samana vuonna 230 512, joista miehiä oli 118 376 ja naisia 112 417. Näin ensimmäisen ja toisen muuttajapolven suomalaisia oli Ruotsissa vuonna 1993 kaikkiaan 440 305 (207 345 miestä ja 232 960 naista). (Reinans 1996, 97.)

Sodan jälkeen, vuosina 1945 – 1990 Ruotsissa rekisteröitiin kaikkiaan reilu puoli miljoonaa Suomesta muuttanutta; Ruotsin saama nettomuutto Suomesta sodan jälkeen vuoteen 1993 oli 234 000 ja väestölisäys ehkä noin 400 000 henkilöä (Reinans 1996, 64). Vuonna 2003 Suomessa syntyneitä oli Ruotsissa kuitenkin jo 39 000 vähemmän kuin vuonna 1985 (Nilsson 2004, 31). Suomessa syntyneiden muutto Ruotsiin on vähentynyt lähes koko 2000-luvun ja vuonna 2006 Ruotsiin muutti enää 2553 Suomessa syntynyttä, kun määrä vielä vuosituhaten alussa oli yli 3400 (Statistiska centralbyrån). Mielenkiintoinen yksityiskohta suomalaisten Ruotsiin muutossa on se, että vuonna 2006 Ruotsissa asui 3962 Suomesta adoptoitua ihmistä (Statistiska centralbyrån 2007, 72). Suomi ei tosin kuulunut niiden 10 maan joukkoon, joista Ruotsiin adoptoitiin eniten lapsia kyseisenä vuonna (Statistiska centralbyrån 2007, 74). Vuonna 2006 Ruotsissa oli 83 527 Suomen kansalaista, joista miehiä oli 35 715 ja naisia 47 812. Tämä tekee Suomen kansalaisista suurimman ulkomaankansalaisten ryhmän Ruotsissa. (Statistiska centralbyrån 2007, 52.) Samana vuonna Ruotsissa asuvista 1,2 miljoonasta ulkomailla syntyneestä 15 % oli syntynyt Suomessa, mikä tekee Suomessa syntyneistä suurimman yksittäisen ulkomailla syntyneiden ryhmän (Marklund 2006, 3 - 5). Suomessa syntyneiden määrä on kuitenkin vähentynyt koko 2000-luvun, kuten ilmenee seuraavasta taulukosta, josta käy ilmi myös Suomessa syntyneiden sukupuolijakauma.

Taulukko 1. Suomessa syntyneet Ruotsissa 2000-luvun alussa

Vuosi	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Kaikki	195 447	193 465	191 515	189 341	186 589	183 685	180 906
Miehet	81 486	80 431	79 493	78 359	76 963	75 565	74 155
Naiset	113 961	113 034	112 022	110 982	109 626	108 120	106 751

Lähde: Statistiska centralbyrån, Sverige.

Suomessa syntyneiden määrä Ruotsissa on laskenut sekä kuolemien että paluumuuton vuoksi. Suomen kansalaisten määrä on laskenut vielä nopeammin, mikä johtuu sekä kansalaisuuden vaihdosta että Suomen kansalaisuuden säilyttäneiden suuremmasta paluumuuttoalttiudesta. Suomen kansalaisten määrä on yli puolittunut vuodesta 1970, jolloin se oli yli 200 000. (Reinans 1996, 87.)

On kuitenkin todettava, että tilastoitu muuttoliike ei täysin vastaa todellisuutta, sillä jotkut henkilöistä ovat muuttaneet useita kertoja, osaa muuttajiksi rekisteröidyistä ei lyhyen Ruotsissa vietetyn ajan vuoksi olisi pitänyt rekisteröidä muuttajiksi ja osaa ei taas ole rekisteröity, vaikka näin olisi pitänyt tehdä. Ruotsin tilastoissa ei kuitenkaan ole muuta mahdollisuutta selvittää muuton suuruutta kuin virallinen määritelmä: muuttaja on Suomesta muuttanut ”henkikirjoihin” rekisteröity henkilö. Ruotsiin muuttajaksi puolestaan rekisteröidään henkilö, jolla on tarkoituksenaan viipyä maassa vähintään vuosi. On myös mainittava, että viralliset muuttoluvut ennen ja jälkeen vuoden 1969 eivät ole täysin vertailukelpoisia. Näin siksi, että kyseisenä vuonna otettiin käyttöön yhteispohjoismainen muuttotodistus, jonka seurauksena henkilö voi olla kirjoilla vain yhdessä maassa kerrallaan. Muuttotodistus lisäsi huomattavasti Suomesta Ruotsiin muuttaneiden rekisteröimistä, vaikka muuttajat eivät välttämättä jääneet maahan kovin pitkäksi aikaa. (Reinans 1996, 64 – 66.) Nähdäkseni tilastoinnissa olevat virheet osin kumoavat toisiaan, joten viralliset tilastot ovat kohtuullisen luotettavia.

Tietoa on saatavilla myös toisen polven ruotsinsuomalaisista. Tosin mikäli lapsi saa syntyessään sekä Suomen että Ruotsin kansalaisuuden, hänet tilastoidaan Ruotsissa vain ruotsalaiseksi. Vuonna 1980 tilastoissa oli 130 700 lasta, joilla vähintään toinen vanhemmista oli syntynyt Suomessa. Vuonna 1985 heitä oli 106 000, vuonna 1990 määrä oli laskenut 92 500:an ja vuonna 1993 heitä oli enää 84 700. Määrän laskua selittävät sekä paluumuutto että muuttajien keskimääräisen iän nousu, minkä vuoksi uusia lapsia

syntyy heille aiempaa vähemmän. Vuonna 1993 Ruotsissa asui, aikuiset mukaan lukien, 230 793 henkilöä, joilla vähintään toinen vanhemmista oli syntynyt Suomessa. (Reinans 1996, 93 – 94, 96). Tietoa kolmannelta ja neljänneltä muuttajapolvesta ei sen sijaan enää ole saatavilla huolimatta siitä, että näihinkin polviin kuuluvia henkilöitä on olemassa, vaikka tarkastelu rajattaisiin toisen maailmansodan jälkeiseen muuttoon. Mikäli nämä myöhemmät polvet laskettaisiin mukaan, ruotsinsuomalaisia saattaisi olla kaikkiaan noin 550 000. (Reinans 1996, 96 – 97.)

Tällä hetkellä vaikuttaa siltä, että Ruotsista voidaan löytää kaksi suomalaisryhmää, jotka ovat muodostuneet kahden erilaisen muuttoliikkeen seurauksena. Toisaalla on melko vakaa suomalaisväestö, joka saapui maahan 1960- ja 1970 –luvulla ja josta ihmiset eivät enää juuri palaa takaisin Suomeen. Toisaalla sen sijaan on 1980-luvulla saapuneita, jotka enimmäkseen ovat Ruotsissa vain muutamia vuosia. Nämä kaksi ryhmää eivät juurikaan ole vuorovaikutuksessa keskenään. (Reinans 1996, 85.)

Muuttajien ominaispiirteitä

Suomesta Ruotsiin muuttaneet ovat olleet pääasiassa nuoria, noin 40 % muuttajista on ollut 18 – 24 –vuotiaita. Yli 50-vuotiaat maastamuuttajat ovat sen sijaan harvinaisia. Noin viidennes muuttajista on ollut alaikäisiä naimattomia ja suunnilleen saman verran on ollut naimisissa, mutta 40 – 50 % muuttajista on ollut naimattomia aikuisia. Massamuuton vuosina 1965, 1969 – 1970 ja 1970-luvun puolivälissä naimisissa olevien osuus nousi ja vuosina 1968 – 1970 myös pikkulapsiperheitä muutti huomattavasti tavanomaista enemmän. Luonteenomainen piirre suomalaisten muutossa Ruotsiin on sen sijaan aina ollut se, että perheet, joissa on vanhempia lapsia (10 – 16 –vuotiaita), eivät juuri muuta. 1990-luvun alussa eronneiden osuus muuttajista nousi 10 %:iin, mikä on huomattavasti enemmän kuin eronneita on Suomen väestöstä. Avioero näyttää siten olevan yksi syy maastamuuttoon. Naisia oli muuttajissa 1940-luvulla ja pääosan 1950-luvusta enemmän kuin miehiä, mikä johtui Ruotsin tarvitsemista taloustyöntekijöistä. Sen sijaan 1960- ja 1970 –luvulla miehiä oli muuttajissa enemmän. Koska miehiä oli kuitenkin enemmän myös paluumuuttajissa, on naisten nettomuutto ollut lähes aina suurempaa kuin miesten. (Reinans 1996, 68 – 70.) Taulukosta 1. käy ilmi, että Suomessa syntyneistä naiset ovat myös 2000-luvulla enemmistönä Ruotsissa.

4. Ulkosuomalaisten suomalaisuus ja siinä esiintyvä vaihtelu

Useissa tutkimuksissa on selvitetty tekijöitä, jotka vaikuttavat maahanmuuttajien omalle etnisyydelleen antamaan merkitykseen ja siinä ilmenevään vaihteluun. Jo edellä on todettu, että etnisyyden ja etnisen identiteetin merkitys korostuu, kun ne ovat uhattuna jonkinlaisen muutoksen (Eriksen 1993, 68). Koska ensimmäisen polven maahanmuuttajat sekä uudessa maassa lyhyen aikaa asuneet ovat kokeneet muutoksen omassa elämässään – viimeksi mainituilla muutoksesta ei myöskään ole kovin pitkä aika -, voisi olettaa, että heille vanha kotimaa ja sen kulttuuri ovat merkityksellisempiä ja näkyvämpi osa elämää kuin maassa jo pitkään asuneille tai myöhemmille muuttajapolville, joille muutoksesta on jo kauan tai jotka muutosta eivät ole lainkaan kokeneet. Näin myös kulttuurinen tai etninen identiteetti olisi ensimmäisen polven muuttajilla ja vasta hiljattain muuttaneilla korostuneemmin suomalainen kuin muuttomaassa syntyneillä tai siellä kauemmin asuneilla.

Suomen kielellä on ollut keskeinen merkitys suomalaisten kulttuuri-identiteetin muodostumiselle, ja näiden välinen yhteys on edelleen selkeä: voidakseen tuntea itsensä suomalaiseksi, on osattava puhua suomea. Suomi merkitsee suomalaisille todennäköisesti keskeistä kulttuuriarvoa, joka voi toimia assimilaatiolle altistavassa ympäristössä vastavoimana. Kun tällaiseen arvoon ja identiteetin keskeiseen osaan kohdistuu uhkaa, se saattaa voimistua ja muodostua ryhmän yhteenkuuluvuuden symboliksi. Suomen kieltä on Ruotsissa pidetty sekä ryhmän etnisyyden osoittimena että etnisenä tai sosiaalisena symbolina: monikielisessä ympäristössä kieli on osoitus yhteenkuuluvuudesta samaa kieltä käyttävien kesken. Kielen roolia kulttuuriarvona on pyritty määrittämään ottamalla huomioon sen käyttöaste ja arvostus. (Lainio 1996, 255 - 258.)

Esitettyä oletusta oman alkuperäisen etnisyyden suuremmasta merkityksestä ensimmäisen polven muuttajille ja lyhyen aikaa vieraassa maassa asuneille tukee esimerkiksi se, että ensimmäisen polven suomalaiset maahanmuuttajat Ruotsissa ovat säilyttäneet suomen kielen parhaiten (Lainio 1996, 270) ja he käyttivät sitä 1970-luvulla enemmän eri elämänalueilla kuin varhaiset toisen polven ruotsinsuomalaiset aikuisina ollessaan (Lainio 1996, 292). Kun vuonna 1984 haastateltiin suomalaisia, jo useita vuosia ja jopa vuosikymmeniä Ruotsissa asuneita ensimmäisen polven muuttajia, ilmeni, että heidän koti-

kielensä on edelleen suomi, jota he ovat puhuneet myös lapsilleen. Haastatellut suunnittelivat myös lapsensa laittamista suomenkieliselle luokalle, etenkin jos aikoivat palata joskus takaisin Suomeen. Nuoremmat äidit ja isät olivat myös tietoisia äidinkielen tärkeydestä lapsen kielelliselle kehitykselle. Suomen kielen korostaminen ei kuitenkaan sulkenut pois sitä, että vanhemmat korostivat ruotsin kielen oppimisen tärkeyttä. Toisen polven maahanmuuttajien suomenkielen taito sen sijaan oli vaihtelevaa, vaikka kaikkien vanhemmat olivat puhuneet lapsilleen suomea. Haastateltujen lapset puhuivat vanhempiensa kanssa enimmäkseen suomea, mutta monen kielitaito riitti vain sen ymmärtämiseen, ei puhumiseen. Syynä tähän on ainakin osaltaan se, että ennen 1980-lukua lasten oli käytävä koulunsa ruotsiksi. Toisaalta vaikka kaikki haastatelluista ensimmäisen polven maahanmuuttajista puhuivat suomea hyvin, he olivat huomanneet sen harjoittamisen ja kehittämisen tarpeelliseksi, ettei se köyhtyisi ja häviäisi. Esimerkiksi monet olivat Suomessa vieraillessaan kuulleet sanoja, jotka oli otettu käyttöön heidän lähtönsä jälkeen ja joiden merkitystä he eivät ymmärtäneet. (Kaivola-Bregenhøj 2001, 55 - 57.) Haastatellut olivatkin huolissaan suomen säilymisestä vieraassa kieliympäristössä (Kaivola-Bregenhøj 2001, 61).

Kielen lisäksi haastatelluilla ensimmäisen polven muuttajilla oli vielä vuosien jälkeen myös muita selkeitä ja aktiivisia yhteyksiä vanhaan kotimaahansa ja suomalaisuuteen. Tällaisia olivat esimerkiksi lomien vietto ja jopa useasti vuoden aikana tapahtuvat vierailut Suomessa, suomalaisten sanomalehtien lukeminen, suomenkielisten radio- ja televisiolähetysten seuraaminen, tapaamiset Suomi-seuroissa sekä epäviralliset tapaamiset muiden ruotsinsuomalaisten kanssa. Jopa kolme vuosikymmentä Ruotsissa asuneet ensimmäisen polven muuttajat pitivät itseään yhä täysin suomalaisina, ja esimerkiksi urheilutuotteluissa he kannustivat Suomea. Toisen polven muuttajat sen sijaan olivat Ruotsin puolella. Ruotsin kansalaisuuden ennen 1960 -lukua ottaneet painottivat tehneensä niin vain käytännöllisistä syistä ja olevansa ruotsalaisia ”vain paperilla”. (Kaivola-Bregenhøj 2001, 55.)

Vanhempiensa kertoman mukaan toisen polven maahanmuuttajien sitoutuminen Ruotsiin oli jonkin verran suurempaa kuin ensimmäisen polven muuttajien. Tätä ilmentää mielestäni jo mainitun ruotsalaisten urheilijoiden kannattamisen lisäksi muun muassa se, että vaikka ensimmäisen polven muuttajat pitivät ruotsalaisia kollegoina, naapureina ja tuttuina, mutta eivät ystävinä, toisen polven maahanmuuttajilla saattaa olla ruotsalai-

nen puoliso. Toisaalta vaikka monet ensimmäisen polven maahanmuuttajista kaipasivat Suomea ja suunnittelivat joskus palaavansa vanhaan kotimaahan (etenkin eläkkeelle jäätyään), osa heistä ei kaivannut suomalaisuudesta juuri mitään ja oli päättänyt jäädä Ruotsiin. He olivat alkaneet integroitua ruotsalaiseen yhteiskuntaan ja Suomi näyttäytyi lähinnä paikkana, jossa viettää lomia. Päätös jäämisen ja palaamisen välillä ei kuitenkaan aina ole helppo ja osa pohtii valintaansa pitkään, mikä Suomen ja Ruotsin maantieteellisen läheisyyden vuoksi onkin mahdollista. (Kaivola-Bregenhøj 2001, 59 - 61.) Kun ottaa huomioon väestön vanhenemisen Suomessa, voidaan valinnan tulosta pitää merkittävänä paitsi muuttajille itselleen, myös suomalaiselle yhteiskunnalle. Jo nyt julkisuudessa keskustellaan siitä, miten ikääntyvän väestön hoito tulevaisuudessa toteutetaan samaan aikaan työvoiman vähenemisen kanssa. Mikäli useat ruotsinsuomalaiset päättävät eläkkeelle siirtymisensä jälkeen muuttaa takaisin Suomeen, vanhusten hoitoon kohdistuvat paineet kasvavat entisestään.

Myös Pohjois-Amerikassa asuvien suomalaisten keskuudessa voidaan havaita, että yhteys suomalaisuuteen heikkenee maahanmuuttajasukupolvien myötä. Tämä heijastuu myös iän mukaisesti eroihin, sillä varhaisemmat muuttajapolvet ovat luonnollisesti vanhempia kuin myöhemmät. (Korkiasaari & Roinila 2005, 106.) Esimerkiksi Palo-Stoller ja Haapanen (2002) tutkivat omassa pohjois-amerikansuomalaisia koskevassa tutkimuksessaan eri taustamuuttajien yhteyttä muodostamiinsa etnisyyden ulottuvuuksiin ja havaitsivat iän olevan usealla ulottuvuudella merkittävä tekijä. Vanhemmat ikäluokat olivat muun muassa ylpeämpiä ja tietoisempia suomalaisuudestaan ja pitivät sitä itselleen tärkeämpänä kuin nuoremmat suomalaistaustaiset maahanmuuttajat. Tutkijoiden mukaan vanhemmille amerikansuomalaisille suomalaisen perinteeseen perustuvat muistot ovat osa tarinaa, jonka avulla he kertovat elämästään. (Palo-Stoller & Haapanen 2002, 145, 151.)

Yhdysvaltoihin muuttaneita kveenejä (1800 -luvulla Norjaan muuttaneita suomalaisia) koskevassa tapaustutkimuksessa taas selvisi, että nyt jo vanhat toisen polven maahanmuuttajat katsoivat vanhempiansa olleen etniseltä identiteetiltään suomalaisia, mutta itseään he pitivät amerikansuomalaisina. Toisen polven muuttajien lapsuudenkodissa kieli oli ollut vähitellen englannista vaikutteita saanut kveenisuomi ja toisen polven muuttajat osasivat suomea edelleen. Sen sijaan kolmannen polven muuttajilta suomen kielen taito puuttui, elleivät nämä sitä myöhemmällä iällä omasta tahdostaan opiskelleet. (Lunde 2002, 121 - 122.) Samankaltaisia tuloksia on saatu tutkittaessa Amerikkaan muutta-

neita suomenruotsalaisia ja heidän jälkeläisiään. Ensimmäisellä maahanmuuttajapolvela oli melko vahva käsitys etnisestä identiteetistään ja he pitivät vahvasti kiinni suomenruotsalaisista perinteistä, kuten juhannussalon pystyttämisestä. Lisäksi heidän puolisonsa oli usein myös suomenruotsalainen. Sen sijaan toisen polven maahanmuuttajat kutsuivat itseään usein ”amerikkalaisiksi” sen sijaan, että olisivat korostaneet suomenruotsalaisuuttaan. Heidän keskuudessaan etniset rajat ylittävät avioliitot olivat myös yleisempiä kuin vanhemmassa sukupolvessa ja he puhuivat usein paremmin englantia kuin ruotsia. Kolmannessa muuttajapolvessa vanhan kotimaan kielen taito oli enää hyvin vähäistä, mutta monet heistä olivat aloittaneet ruotsin opiskelun aikuisena. (Österlund-Pötzsch 2001, 93 - 96.)

Suomalaisten sopeutumista ja kulttuurin ylläpitoa Kanadassa Greater Sudburyn kaupungissa koskevassa tutkimuksessa erotettiin sopeutumisessa ja kulttuurin ylläpidossa kolme vaihetta: varhainen, transitionaalinen ja nykyinen. Varhaisessa vaiheessa suomalaiset olivat lähinnä ensimmäisen ja toisen polven muuttajia, joiden keinoina ylläpitää etnistä identiteettiä olivat muun muassa yleinen suomen kielen käyttö, joka liitti suomalaiset yhteen, sekä voimakas riippuvuus suomenkielisestä lehdistöstä, joka samalla ylläpiti kieltä. Varhaisessa vaiheessa myös osallistuminen lukuisiin suomalaisiin järjestöihin, instituutioihin ja muihin harrastuksiin oli aktiivista. Transitionaalisessa vaiheessa suomalainen yhteisö koki useita muutoksia, joista toiset olivat suomalaista kulttuuria heikentäviä ja toiset vahvistavia. Heikentäviin lukeutuivat muun muassa suomalaisten keskeisten kokoontumispaikkojen lakkauttaminen sekä järjestöjen heikkeneminen, sillä ne eivät enää kiinnostaneet Kanadassa syntyneitä suomalaisia. Heidän muuttaessaan suomalaisten yhteisöstä opiskelemaan suurempiin kaupunkeihin, kiinnostus kohdistui muun muassa valtaväestön ja muiden nuorten keskuudessa yleisiin harrastuksiin perinteisten suomalaisten ajanviettotapojen sijaan (myös Korkiasaari & Roinila 2005, 110), ja lisäksi monikulttuuriset avioliitot yleistyivät. Tämän seurauksena myös suomen kielen taito vähintään heikentyi. Sen sijaan ikääntyvät ensimmäisen polven muuttajat jatkoivat suomalaisuuden ylläpitoa esimerkiksi perustamalla suomalaisia palvelutaloja suomalaistaustaisille vanhuksille. Myöhempien muuttajapolvien heikentynyt suomen taito ja kielen vähentynyt käyttö saivat myös aikaan reaktioita tämän kulttuuriperinnön säilyttämiseksi, ja seurauksena oli muun muassa suomenkielisten koulujen perustaminen. (Saarinen 2002, 202 - 212.) Yhteys perinteisenä pidettyyn suomalaisuuteen näyttää siis heikkenevän, kun aika muuton aiheuttamasta muutoksesta kuluu.

Se, että yhteys perinteisenä suomalaisuutena pidettyyn suomalaisuuteen, kuten kieleen, heikkenee ajan ja muuttajapolvien myötä, ei kuitenkaan tarkoita suomalaisuuden tai Suomi-tietoisuuden katoamista kokonaan. Edellä on todettu, etteivät identiteetit, etniset ryhmät ja kulttuuri ole staattisia vaan ne ovat jatkuvassa muutoksessa. Nykyisessä vaiheessa on havaittavissa monia tekijöitä, jotka ylläpitävät Suomi-tietoisuutta ja suomalaisuutta myös myöhempien muuttajapolvien keskuudessa. Jo olemassa oleva vahva perusta on yksi tällainen ylläpitävä tekijä, mutta sen lisäksi monet kansainväliset suomalaiset menestyjät - esimerkiksi autourheilun, musiikin ja huipputekniikan (esimerkkinä Nokia) alalla - laajentavat Suomi-kuvaa ja tekevät siitä aiemmista perinteistä poikkeavan. Myös Internet, mahdollinen kaksoiskansalaisuus, opiskelija- ja asiantuntijavaihdot sekä suomalaisen kirjallisuuden julkaiseminen muilla kielillä helpottavat suomalaisuuden ylläpitoa ulkosuomalaisten keskuudessa. (Saarinen 2002, 212 - 214, myös Korkiasaari & Roinila 2005, 112.)

Mielenkiintoista monissa uusissa suomalaisen identiteetin piirteissä on se, etteivät ne perustu suoraan maahanmuuttoon tai symboliseen etnisyyteen, vaan niiden taustalla on pikemminkin omien etujen tavoittelu, joka liittyy esimerkiksi työelämään ja koulutukseen (Saarinen 2002, 214). Pohjois-Amerikassa asuvat tämän päivän suomalaisnuoret saattavat esimerkiksi pitää suomalais-amerikkalaisia yhdistyksiä hyödyllisinä ja merkityksellisinä käytännön kannalta, eivät enää vain keinona ylläpitää suomalaisia perinteitä (Korkiasaari & Roinila 2005, 110). Suomen kieli voi niin ikään saada uusia merkityksiä; se ei välttämättä ole vain keino ylläpitää etnisyyttä, vaan sille voidaan antaa instrumentaalista arvoa (Launio 1996, 295). Esimerkiksi monet myöhempien polvien suomenruotsalaiset maahanmuuttajat Amerikassa ovat aloittaneet aikuisena ruotsin opiskelun ”vanhaan maahan” suuntautuneen vierailun yhteydessä (Österlund-Pötzsch 2001, 96).

Tämän päivän ulkosuomalaisten voitaneen sanoa ottaneen etnisyyteen instrumentaalisen tai käytännöllisen näkökulman: he voivat pitää sen antamia mahdollisuuksia keinona saavuttaa omalta kannaltaan hyödyllisiä asioita. Samalla he voivat tuoda etnisyytensä esiin haluamallaan tavalla, painottaa sitä eri tavoin tai tuoda siitä esiin eri puolia eri tilanteissa, siis tietyssä mielessä valita etnisen identiteettinsä kulloisessakin kontekstissa. Suomalaisuuden määritelmän voidaan katsoa tulleen joustavammaksi, mikä saattaa olla edellytys suomalaisen etnisen identiteetin säilymiselle myös tulevaisuuden ulkosuomalaisten keskuudessa (Korkiasaari & Roinila 2005, 111). Tämä tulee ilmi myös Amerik-

kaan muuttaneita suomenruotsalaisia tutkittaessa. Usealle ryhmän myöhempiin muuttajapolviin kuuluvalla etnisyydellä ei ole itsestään selvä osa jokapäiväistä elämää eikä suomenruotsalaista identiteettiä voida enää pitää itsestään selvänä. Etnisten ryhmien väliset avioliitot edelleen monimutkaistavat kysymystä etnisestä identiteetistä, ja mahdollisuus valita, mitä etnistä perinnettä noudattaa, kasvaa sukupolvi sukupolvelta. Tästä huolimatta monet myöhempiin muuttajapolviin kuuluvat pitävät etnistä identiteettiään tärkeänä ja sanovat tuntevansa itsensä etniseksi ("feeling ethnic") tietyissä tilanteissa, jotka usein liittyvät sosiaalisiin tapahtumiin, kuten perheiden kokoontumisiin tai festivaaleihin. Esimerkiksi ruokaperinteet ja tiettyjen suomenruotsalaisten ruokien valmistaminen - erityisesti jouluna - ovat melko yleisiä myöhempien muuttajapolvien keskuudessa. Mielenkiintoista on, että monet niin sanotut modernit pohjoismaalaiset jouluperinteet ovat niillekin tuttuja, vaikka ensimmäisen polven maahanmuuttajilla ei ollut niistä tietoa heidän muuttaessaan Amerikkaan. Tämä, samoin kuin ruotsin opiskelu aikuisiällä, voi olla esimerkki tietoisesta yrityksestä muodostaa uusi yhteys melkein unohdettuihin etnisiin juuriin. Tutkimuksessa tuotiin esiin käsite "amerikkalaisesti sävyttynyt etnisyyden" ("the ethnicity of American Plus"), joka antaa tunteen erityisyydestä suhteessa tavallisiin amerikkalaisiin kuitenkin niin, että hyväksytyyn valtaväestöön kuulumisesta aiheutuvat edut säilyvät eikä synny riskiä tulla syrjityksi. Tämän vapaaehtoisen etnisyyden sanotaan olevan piilevä resurssi, joka voidaan tuottaa tai jota voidaan käyttää tarpeen mukaan. Sen ei tarvitse olla läsnä jatkuvasti, vaan yksilö voi itse päättää etnisyytensä tason ja sen, missä tilanteissa se on toivottua. (Österlund-Pötzsch 2001, 95 - 98.)

Ikä ja maahanmuuttajasukupolvi ovat siis merkittäviä tekijöitä, joiden suhteen voidaan havaita vaihtelua oman etnisen taustan kokemisessa: varhaisemmat muuttajapolvet ja vanhemmat ikäryhmät pitävät etnistä taustaansa usein tärkeämpänä tai merkityksellisempänä kuin nuoremmat ja heidän elämässään sillä on usein näkyvämpi rooli kuin nuoremmilla polvilla. Ikä on myös koulutuksellisten ja ammatillisten erojen taustalla, sillä vanhemman väestön koulutusaste ja ammatillinen asema ovat tavallisesti matalammat kuin nuorempien. Sen sijaan monikulttuuriset juuret ja toisesta kulttuurista tuleva puoliso heikentävät koettua yhteyttä suomalaisuuteen, etenkin jos suomalainen puoli on ollut heikommassa asemassa ja vähemmistönä. (Korkiasaari & Roinila 2005, 103 - 108.) Monikulttuurisesta perheestä tuleviin verrattuna täysin suomalaiset sukujuuret omaavien on myös havaittu muun muassa valmistavan useammin suomalaista ruokaa ja käyttävän sisustuksessa suomalaisia esineitä, tilaavan useammin suomalaisia lehtiä sekä

osallistuvan suomalaisiin tapahtumiin ja suomalaiseen järjestötoimintaan (Palo-Stoller & Haapanen 2002, 145 - 149). Myös suomenruotsalaisten keskuudessa on havaittu, että aiemmin kaksikieliset avioliitot vähemmistö- ja enemmistökielisten välillä vähensivät ruotsinkielisten osuutta väestöstä. Suomen kansainvälistyessä tilanne on tosin muuttunut, ja yhä useampi kaksikielisten perheiden lapsista käy esimerkiksi ruotsinkielisen koulun. (Kepsu & Westerholm 2005, 84 - 85.) Jo mainittujen lisäksi myös sukupuolten välillä on havaittu eroja siinä, kuinka paljon ja miten suomalaisuus näkyy muuttajien arjessa: naisten on todettu tuottavan etnisyyden kokemuksia kodin ja lähipiirin alueella, kun taas miehet seuraavat enemmän Suomen nykytilannetta tai muistelevat maahanmuuttajayhteisön ja perheensä historiaa (Palo-Stoller & Haapanen 2002, 149 - 150). Ulkосуomalaisen suomalaisuudessa on siis havaittavissa vaihtelua monien taustatekijöiden suhteen, minkä vuoksi yhdestä ja samanlaisena pysyvistä suomalaisesta identiteetistä on lähes mahdoton puhua.

Ekskursio: Turkkilaisen vähemmistön kollektiivinen identiteetti Saksassa

Saksassa on jo pitkään asunut huomattava turkkilainen maahanmuuttajavähemmistö. Vaikka turkkilainen kulttuuri eroaa huomattavasti suomalaisesta, on mielenkiintoista luoda katsaus siihen, millaiseksi saksanturkkilaisten maahanmuuttajien ja heidän jälkeläistensä identiteetti on muodostunut ja onko siinä eroavaisuuksia samojen tekijöiden suhteen kuin ulkосуomalaisilla edellä on todettu olevan.

Schultz ja Sackmann (2001) ovat haastatelleet reilua sataa ensimmäisen ja toisen maahanmuuttajapolven saksanturkkilaista selvittääkseen näiden kollektiivisen identiteetin piirteitä. Kysyttäessä, tunsivatko haastatellut itsensä turkkilaisiksi, saksanturkkilaisiksi, saksalaisiksi vai muuksi, kävi ilmi, että vaikka noin kolmanneksella oli Saksan kansalaisuus, vain kaksi haastateltua piti itseään saksalaisena. Valtaosa (45 %) katsoi olevansa turkkilaisia, mutta silti noin kolmasosa piti itseään saksanturkkilaisina, ja tämä koski etenkin toisen polven maahanmuuttajia. Useilla maahanmuuttajilla oli yhä säännöllisiä kontakteja Turkkiin muun muassa siellä asuvien sukulaisten, siellä vietettyjen lomien tai avioliittomuuttoliikkeen kautta, mutta monen haastatellun vastauksista kävi ilmi, että heidän kollektiivinen identiteettinsä suuntautuu Saksassa asuviin turkkilaisiin. Sekä vanhemmat että nuoremmat maahanmuuttajat kokivat muuttuneensa, Turkin turkkilaisia

pidettiin erilaisina ja tärkeimmät sosiaaliset suhteet olivat Saksassa. Saksanturkkilaiset eivät kokeneet kuuluvansa niinkään abstraktiin ”turkkilaisuuteen” tai valtiollisesti keskittyneeseen kansakuntaan, vaan muihin turkkilaisiin maahanmuuttajiin erityisenä saksalaisen yhteiskunnan ryhmänä. (Schultz & Sackmann 2001, 41 - 43.)

Vaikka monet saksanturkkilaiset siis samaistivat itsensä maahanmuuttajayhteisöön, tämä ei suurimmalla osalla haastatelluista ollut perustavanlaatuisessa ristiriidassa saksalaiseen yhteiskuntaan kohdistuvan positiivisen suuntautumisen kanssa. Useat heistä osoittivat tyytyväisyyttä, osin jopa kiitollisuutta saksalaista yhteiskuntaa ja sen väestöä kohtaan. Haastattelun kuluessa monet toivat esiin sen suuren merkityksen, joka Saksalla ja elämällä siellä heille on. Suurin osa myös tunsi kuuluvansa ensisijaisesti Saksaan ja nykyiselle asuinalueelleen siellä, ja vain viidennes koki kuuluvansa ensisijaisesti Turkkiin. Tämä auttaa tutkijoiden mukaan ymmärtämään, miksi maahanmuuttajien keskuudessa laajalle levinnyt turkkilainen kansallisylypeys ei ollut ristiriidassa saksalaiseen yhteiskuntaan kohdistuvan lojaalisuuden kanssa. Monet haastatelluista olivat ylpeitä turkkilaisuudestaan ja kuulumisestaan turkkilaiseen yhteisöön, mutta tämä tarkoitti vain harvoin nationalismia ja suurturkkilaisia valtakantoja. Usein ylpeys ilmeni turkkilaisen syntyperän korostamisena muukalaisvihamielisiä asenteita ja assimilaatiovaatimuksia vastaan: maahanmuuttajat eivät halunneet joutua kieltämään sitä, että he itse tai heidän vanhempansa olivat varttuneet Turkissa ja että heillä oli yhä siteitä sinne. (Schultz & Sackmann 2001, 43 - 44.)

Haastatteluissa kävi myös ilmi, että ensimmäisen ja toisen maahanmuuttajapolven välillä oli tapahtunut kollektiivisen identiteetin muutos: kyseenalaistamattoman ryhmään samaistumisen tilalle oli tullut yhä tietoisemmin valittu identifikaatio. Toisessa maahanmuuttajapolvessa tärkeintä oli sellainen kuva turkkilaisuudesta, jossa irtaudutaan itsestään selvästä kuulumisesta ja joka riippuu tietoisemmasta keskustelusta ja jäsenten päätöksestä. Tähän kuului reflektoidumpi ja itse valittu identifikaatio sekä selektiivinen traditioiden ja kulttuurielementtien ylläpito sen mukaan, mitä kukin itse arvostaa ja pitää hyvänä. Sitä, mitä vanhempi sukupolvi edusti, ei toisessa polvessa omaksuttu aukottomasti, vaan sen mukaan, mikä oli sopivaa yksilön elämäntavalle saksalaisessa yhteiskunnassa. (Schultz & Sackmann 2001, 44.)

Saksaan sosiaalistumisen kautta toisen polven maahanmuuttajat ovat omaksuneet erilaisen näkökulman sekä turkkilaisiin traditioihin että Turkin valtioon. Näin heidän identi-

teettinsä vastaa kiinnittymistä moninaisempaan yhteiskuntaan, joka tuo yhteen monia etnisiä ja kulttuurisia ryhmiä. Mahdollisuudet huomioon ottaen yksittäisiin ryhmiin kuuluville tulevat yhä tärkeämmiksi vaihtoehtoisten elämänsuunnitelmien seuraaminen, yksilölliset reflektio- ja valintaprosessit oman kulttuurin sisällä sekä identifikaatio. Tutkijoiden mukaan monille toisen polven maahanmuuttajille muodostunee sellainen symbolinen etnisyyden muoto, joka perustuu melko vapaasti valittuun identifikaatioon ja tarkoittaa monelle muun muassa vapaa-ajan toimintaa ja juhlapäiviä. Tällainen huoleton kollektiivisen identiteetin sisältö ja yksilöllinen identifikaatio ovat heidän mukaansa saksanturkkilaisilla vallitsevia. (Schultz ja Sackmann 2001, 44.) Tämä muistuttaa nähdäkseni edellä ulkosuomalaisten yhteydessä esiin tuotua vapaaehtoista etnisyyttä sekä etnisen identiteetin instrumentaalista arvostamista ja käyttöä omien etujen tai itselle hyödyllisten asioiden tavoitteluun.

5. Tutkimusongelma

Vaikka etnisyys ymmärrettäisiin ryhmien välisenä sosiaalisena vuorovaikutuksena ja systemaattisena eron tekona tai rajanvetona ”meidän” ja ”muiden” välille, on nähdäkseni kiinnitettävä huomiota myös itse kulttuuriin ja sen havaittaviin piirteisiin. Ne voivat mielestäni olla tärkeitä myös itsessään, eivät vain tullessaan merkittäviksi ryhmien välisessä vuorovaikutuksessa. Esimerkiksi kun etnisyys ymmärretään ryhmien välisenä kulttuuristen erojen kommunikaationa, voidaan kieltä pitää sen yhtenä olennaisena osana: kieli on paitsi kulttuurinen ero myös keino viestiä ryhmien välisiä eroja. Toisaalta äidinkieli on nähdäkseni sellaisenaan tärkeä osa vähemmistöjen ja muiden etnisten ryhmien kulttuuria, sillä sen lisäksi, että kielen avulla kukin ryhmä voi erottautua muista ryhmistä, kieli voi myös olla keskeinen tekijä ryhmän muodostamisessa ja säilymisessä. Esimerkiksi Ruotsissa suomen kielen on todettu muodostavan selkeimmän eron ruotsalaisten ja suomalaisten välillä ja olevan monia muita eroja välittävä tekijä (Lainio 1996, 255). Siitä on muodostunut etninen symboli ja ryhmän etnisyyden osoitin, mutta samalla se on keskeinen kulttuuriarvo ja tärkeä identiteetin osa (Lainio 1996, 256 - 257.) Kepsu ja Westerholm (2005) toteavat aiempiin tutkimuksiin viitaten samoin olevan myös suomenruotsalaisilla: kieli on sekä keskeinen tekijä suomenruotsalaisen identiteetin konstruoinnissa että ryhmän tärkein identiteetin osoitin (Kepsu & Westerholm 2005, 77).

Myöskään Barth ei kritisoinut kulttuurin tutkimista sinänsä, vaan vain sen ensisijaisuutta antropologisessa ajattelussa (Nagel 1994, 162). Hän nimenomaan toteaa etnisten ryhmien voivan säilyä merkittävänä yksikköinä vain niin kauan kuin niiden välillä on kulttuurisia eroja ja huomion kiinnittämisen rajojen ylläpitoon mahdollistavan muuttuvien kulttuuristen piirteiden tutkimisen (Barth 1969, 14 - 16). Eriksen (1993) toteaa, ettei kulttuurisia eroja etnisissä suhteissa tai etnisten rajojen sisällä olevaa ”kulttuurista ainesta” ole riittävästi tutkittu. Kuitenkin tiedetään, että etnisillä ryhmillä on erilaisia arvostuksia, prioriteetteja ja muita kulttuurisia eroja, jotka ovat itsessään tärkeitä kulttuurisen kompetenssin osia. Nämä kulttuuriset resurssit voivat olla toisesta kontekstista - vanhasta kotimaasta - tuotuja ja uuteen ympäristöön sopeutettuja piirteitä, jotka muuttuvat akkulturaation myötä, mutta joita voidaan käyttää myös uusiin tarkoituksiin: niistä voi tulla tärkeä etnisen ryhmän perusta. Toisaalta uuden kulttuurin koodien, kuten kielen, hallitseminen antaa muuttajille identiteetin hallintaan vaihtoehtoja, joita koodeja taitamattomilla ei ole. Näin kulttuurin ja kulttuuristen erojen käyttötarkoitus antaa kult-

tuuriselle sisällölle sosiaalisen merkityksen, joka muuttuu käyttötarkoituksen myötä. (Eriksen 1993, 136 - 139.)

Lisäksi etniset ryhmät ovat myös sisäisesti heterogeenisiä ja jäsenten välillä voi olla merkittäviä arvo- ja näkemuseroja. Ristiriitoja voi olla esimerkiksi siinä, missä määrin ryhmä saa noudattaa omia normejaan tai lakejaan ja missä määrin sen on mukauduttava ympäröivän yhteiskunnan sääntöihin. Monissa maissa etninen erityisyys hyväksytään yksityisellä elämänalueella, mutta rajanveto julkiseen on usein vaikeaa: kuuluuko esimerkiksi perheväkivalta yksityiseen vai julkiseen elämänpiiriin? Tämänkaltaisia ristiriitoja voidaan pitää neuvotteluina etnisten rajojen tilannekohtaisesta hyväksyttävyydestä tai kulttuurisesti ehdollisista sosiaalista todellisuutta koskevista merkityksistä. Etnisyyttä tutkittaessa myös kulttuuri on siten olennainen huomion kohde. (Eriksen 1993, 143 - 144.) Eriksenin mukaan moderneissa yhteiskunnissa, joissa rohkaistaan yhdenmukaisuuteen tai joissa sitä pidetään itsestään selvyytenä, etnisyyden kulttuuristen aspektien tutkiminen on tärkeää. Valtioiden virallisen politiikan kannalta kyse on tasa-arvon ja erilaisuuden välisestä suhteesta: toisaalta kaikille tulisi antaa samat oikeudet ja velvollisuudet, toisaalta etnisten vähemmistöjen tulisi voida säilyttää oma identiteettinsä. Etnisyyden kulttuuristen puolien tutkiminen voi siten auttaa tutkijoiden lisäksi myös poliittisia päätöksentekijöitä. (Eriksen 1993, 137.) Tutkielmassani tulenkin selvittämään, millaisia kulttuurisia ominaisuuksia ruotsinsuomalaisten etninen identiteetti käsittää.

Edellä on myös todettu että etnisyydessä, sitä ilmentävissä kulttuurisissa piirteissä ja etnisessä identiteetissä esiintyy vaihtelua monien tekijöiden suhteen. Tällaisia ovat ainakin sukupuoli, ikä, maahanmuuttajasukupolvi, uudessa maassa vietetty aika, suomalaiset sukujuuret sekä mahdollisen puolison kansalaisuus. Tämän pohjalta olen muotoillut seuraavat tutkimuskysymykset:

1. Voidaanko puhua yhdestä yhtenäisestä ruotsinsuomalaisten suomalaisesta identiteetistä vai onko löydettävissä sisällöltään erilaisia suomalaisen identiteetin ulottuvuuksia?
2. Mitkä tekijät liittyvät mahdollisesti löydettyihin erilaisiin suomalaisen identiteetin ulottuvuuksiin?
3. Millaisia suomalaisen identiteetin tyyppejä löydetty ulottuvuudet muodostavat?

Identiteettiulottuvuuksien etsimisen puolesta puhuu muun muassa se, että etnisyydentutkimuksen suunnanmuuttaja Barth on tuonut esiin neljä etnisyyden ulottuvuutta: biologisen, kulttuurisen, kielellisen sekä rakenteellisen (Leimu 1996, 51; Barth 1969, 10 - 11). Korkiasaari ja Roinila taas ovat omassa tämän päivän amerikansuomalaisia koskevassa tutkimuksessaan luokitelleet kyseessä olevat ulkosuomalaiset viiteen ryhmään sen perusteella, mikä oli heidän yhteytensä ”suomalaisuuteen”. Nämä ryhmät edustavat tutkijoiden mukaan nykyisiä suomalaisen identiteetin muotoja Pohjois-Amerikassa. Korkiasaaren ja Roinilan luokitteluperusteena on ollut vastaajien geneettinen ja emotionaalinen etäisyys Suomeen ja suomalaisuuteen sekä näiden ristiintaulukoiminen. Geneettistä etäisyyttä he ovat mitanneet yksinkertaisesti kysymällä, kuinka suuri osuus (suunnilleen) vastaajan etnisestä taustasta on suomalaista (vaihtoehdot olivat 100, 75, 50, 25 ja 12,5 %). Emotionaalisen yhteyden suomalaisuuteen tutkijat sen sijaan ovat muodostaneet tekemällä summamuuttujan 14:stä yli 50 alamuuttujaa sisältävästä kysymyksestä, jotka koskevat muun muassa yhteyksiä Suomessa oleviin sukulaisiin, suomalaisten tapojen noudattamista, suomalaisen perimän (heritage) tärkeyttä päivittäisessä elämässä sekä amerikansuomalaisiin seuroihin tai tapahtumiin osallistumista. Korkiasaaren ja Roinilan ristiintaulukoinnissa nämä kaksi muuttujaa – geneettinen ja emotionaalinen yhteys suomalaisuuteen – vaihtelivat välillä heikko/etäinen ja vahva/läheinen. (Korkiasaari & Roinila 2005, 103 – 104.)

Ruotsinsuomalaisia koskevassa tutkimuksessa käytettävä aineisto on kerätty kyselylomakkeella, joka on laadittu Korkiasaaren käyttämän lomakkeen pohjalta, joten muuttujat ovat suurelta osin samoja kuin hänen tutkimuksessaan. Nähdäkseni aiemmassa tutkimuksessa muodostetun emotionaalisen etäisyyden voi ymmärtää yhdeksi laajaksi etnisen identiteetin ulottuvuudeksi, jonka omassa tutkimuksessani jaan pienempiin tai tarkempiin osiin. Hienojakoisempien ulottuvuuksien sisältö on kyselylomakkeiden vastaavuuden vuoksi suurelta osin sama, kuin laajemman emotionaalinen etäisyys – ulottuvuuden, mutta joitain eroavaisuuksia luonnollisesti on, sillä kyseessä on kuitenkin eri tutkimus.

Identiteettiulottuvuuksien erojen selittäjinä käytän taustamuuttujia, joiden on aiemmissa tutkimuksissa todettu selittävän etnisessä identiteetissä havaittavia eroja. Näitä ovat jo mainitsemani sukupuoli, ikä, maahanmuuttajasukupolvi, uudessa maassa vietetty aika, suomalaiset sukujuuret sekä mahdollisen (avo)puolison kansalaisuus. Lisäksi oman mie-

lenkiintoni vuoksi otin mukaan identiteettiulottuvuuksien vaihtelua selittävänä tekijänä myös vastaajan siviilisäädyn sekä äidinkielen. Ammattia ja koulutusta en sen sijaan voinut taustamuuttujina käyttää (ks. s. 47).

Eriksen (1993) on esittänyt, että etnisyys ja etninen identiteetti korostuvat, kun ne – usein jonkin muutoksen vuoksi – ovat uhattuina (Eriksen 1993, 68). Tämän pohjalta voisi olettaa, että ensimmäisen polven maahanmuuttajille sekä lyhyemmän aikaa uudessa maassa asuneille etninen – tässä yhteydessä suomalainen - identiteetti olisi merkityksellisempi ja suomalaisuus olennaisempi ja suurempi osa arkea kuin toisen polven maahanmuuttajille ja kauemmin uudessa maassa asuneille. Näin siksi, että ensin mainitut ovat kokeneet muutoksen omassa elämässään, usein vieläpä lyhyen ajan sisällä.

6. Aineisto, muuttujamuunnokset ja metodit

Tutkimukseni liittyy Siirtolaisuusinstituutissa tehtävään tämän päivän ruotsinsuomalaisia koskevaan laajempaan tutkimusprojektiin, jossa vuosina 2005 – 2007 kerättiin Ruotsissa asuvilta suomalaisen taustan omaavilta henkilöiltä tietoja kyselylomakkeen avulla. Kysymykset ovat pitkälti samoja, joita oli Jouni Korkiasaaren amerikansuomalaisia koskevan projektin lomakkeessa ja ruotsinsuomalaisille suunnattu kyselylomake onkin laadittu tämän lomakkeen pohjalta. Kysymykset olivat suurelta osin strukturoituja kysymyksiä valmiine vastausvaihtoehtoineen, mutta joukossa oli myös muutamia avokysymyksiä. Ensimmäiset kaavakkeet jaettiin kokeiluluontoisesti toukokuussa 2005 ja Internetiin Siirtolaisuusinstituutin sivuille lomake laitettiin 3.6.2005. Parannusehdotusten pohjalta sähköistä kyselylomaketta muutettiin 10.5.2006, jolloin joitain kysymyksiä selkiytettiin. Internetin lisäksi kyselylomaketta jaettiin Ruotsiin myös perinteisenä paperiversiona Ruotsinsuomalainen -lehden välissä 10 000 kappaletta 11.5.2006. Osa paperilomakkeen saaneista saattoi tästä huolimatta vastata Internet-lomakkeella (lomakkeen www-osoite oli mainittu paperiversiossa), koska paperilomakkeen palauttamiseksi lähettäjän oli maksettava postimaksu. Tämä luonnollisesti vähensi palautusintoa. Taloudellisista syistä postikyselyille tavanomaista muistutuskirjettä ei myöskään lähetetty. Kaikkiaan noin 1000 ruotsinsuomalaista vastasi postitse. Internetkyselyjen kerääminen lopetettiin kesällä 2007, jolloin vastausten tulo oli jo tyrehtynyt. Kyselyyn vastasi kaikkiaan 1797 ruotsinsuomalaista.

Aineiston analyysissä käytän SPSS -ohjelmaa ja alustavan analyysin aloitin keväällä 2007. Siirtolaisuusinstituutista saamani aineisto ei ollut valmiiksi sellaisessa muodossa, että sitä olisi voinut ryhtyä analysoimaan SPSS – ohjelmalla. Tämän vuoksi jokainen muuttuja oli koodattava uudelleen tilastollisin menetelmin käsiteltävään muotoon muuttamalla sanallisessa muodossa olevat vastaukset kvantitatiivisiksi muuttujiksi. Avointen kysymysten sanallisia vastauksia en kuitenkaan muuttanut kvantitatiivisiksi, sillä niihin kaikki 1797 vastaajaa olivat voineet vastata oman mielensä mukaisesti. Jokaiseen muuttajaan oli sekä suomen- että ruotsinkielisiä vastauksia. Strukturoitujen kysymysten osalta suomensin ruotsinkieliset vaihtoehdot ja liitin ne suomenkielisiin vastauksiin. Koska Siirtolaisuusinstituutti oli suorittanut kyselyn kahdessa osassa ja muuttanut kyselylomaketta kesken kyselyn, minun oli kunkin muuttujan kohdalla tarkastettava, että annetut vastaukset olivat mielekkäitä suhteessa kyselylomakkeessa olevaan kysymykseen ja yh-

distettävä joidenkin muuttujien samankaltaisia tai käytännössä lähes samaa tarkoittavia vastausvaihtoehtoja toisiinsa, jotta aineiston analyysi olisi ollut mahdollista.

Suomalaisuuden harrastamista koskevan kysymyksen kohdalla liitin yhteen vastaukset ”olen joskus harrastanut, mutta en enää” ja ”lapsena”, sillä nämä vastaukset tarkoittavat käytännössä samaa. Ruotsinsuomalaiseen seura- tai muuhun toimintaan osallistumisen kohdalla yhdistin vaihtoehdot ”en, koska asuinalueellani ei ole sellaista” ja ”en, koska en ole toiminnasta tietoinen”, sillä näin vastanneilla ei ole ollut mahdollisuutta osallistua kyseiseen toimintaan. Ruotsissa olevan ystäväpiirin osalta yhdistin vaihtoehdot ”yhtä paljon molempia [ruotsalaisia ja Ruotsissa asuvia suomalaisia]”, monia eri kansallisuuksia” ja enimmäkseen muita kansallisuuksia”, koska ystäväpiiri on kaikissa vastauksissa heterogeeninen. Nykyisen Ruotsissa oleskelun luonnetta koskevan kysymyksen kohdalla yhdistin toisiinsa vaihtoehdot ”vaikea sanoa”, ”vaikea sanoa, ehkä palaan joskus Suomeen” ja ”vaikea sanoa, ehkä muutan jonnekin muualle päin maailmaa”, sillä näin vastanneet eivät kaikeksi ole varmoja Ruotsissa oleskelunsa luonteesta. Lopulta oman identiteetin kokemisen osalta liitin toisiinsa vaihtoehdot ”suurin piirtein yhtä paljon suomalaiseksi kuin ruotsalaiseksi”, ”en koe itseäni ruotsalaiseksi enkä suomalaiseksi, pelkästään ruotsinsuomalaiseksi” ja ”ei mikään edellisistä”, koska katson näiden vastaajien identiteetin olevan ainakin jossain määrin heterogeeninen. Yhdistetyissä luokissa on merkityseroja, mutta luokkien yhdistämiset olivat käytännössä välttämättömiä kysymysmuotojen muutoksen vuoksi tai järkevänkokoisten luokkien saavuttamiseksi.

Identiteettiulottuvuuksien eroja selittävien tekijöiden kohdalla muutin jatkuvat muuttajat ”syntymävuosi” ja ”Ruotsiin muuttovuosi” luokitelluiksi muuttujiksi. Lisäksi yhdistin joidenkin taustamuuttujien luokkia niiden pienuuden vuoksi. ”Syntymämaa” muuttujan dikotomisoin vaihtoehdoiksi ”Suomi” ja ”Ruotsi”, sillä muussa maassa syntyneitä oli vain muutama. Suomalaisia sukujuuria koskevassa kysymyksessä yhdistin vaihtoehdot ”isä suomalainen”, ”äiti suomalainen” sekä ”isovanhemmat suomalaisia” yhdeksi luokaksi, jonka nimesin vaihtoehdoksi ”suomalaisia sukujuuria vähintään kolmen polven sisällä”. Mahdollisen (avo)puolison kansalaisuutta koskevassa kysymyksessä yhdistin vaihtoehdot ”2. polven ruotsinsuomalainen (vähintään toinen vanhemmista suomalainen)” sekä ”3. polven ruotsinsuomalainen (suomalaiset sukujuuret)” ja annoin näin muodostamalleni uudelle luokalle niin ikään nimen ”suomalaisia sukujuuria vähintään kolmen polven sisällä”. Lisäksi ristiintaulukoin mahdollisen avopuolison kansalaisuuden ja vastaajan siviili-

lisäädyn, jolloin kävi ilmi, että (avo)puolison kansalaisuutta koskevan kysymyksen puuttuvat tiedot olivat suurelta osin naimattomia, eronneita tai leskiä. Tämän vuoksi koodasin (avo)puolisoa koskevat puuttuvat tiedot näiden ryhmien osalta luokaksi ”ei puolisoa” ja loput jätin luokaksi ”ei tietoa”.

Valitettavasti vastaajan koulutusta ja ammattia ei analyseissa voitu käyttää. Kyselylomakkeessa ollut ammattiluokitus erotteli olennaisesti vain työntekijät muista, sillä eläkeläisiin, opiskelijoihin, yrittäjiin sekä kotona oleviin kuului kuhunkin ryhmään vain muutama vastanneista. Lomakkeessa tosin oli kysytty vastaajan päätoimea, mutta kysymys oli avoin ja kukin oli voinut vastata siihen sanallisesti oman mielensä mukaisesti. Näistä 1797 suomen- ja ruotsinkielisestä vastauksesta en lähtenyt itse tekemään ammattiluokitusta, sillä työmäärä olisi ollut kohtuuton. Koulutuksen osalta vastaajilta oli lomakkeessa kysytty erikseen Suomessa ja Ruotsissa suoritettu koulutus. Näiden kysymysten ristiintaulukointi kuitenkin osoitti, että puuttuvia tietoja oli yhteensä 69 %, joten en voinut käyttää koulutusmuuttujaa etnisen identiteetin ulottuvuuksien erojen selittäjänä.

Lopulta aineiston valmistelun jälkeen aloitin sen analysoinnin. Siinä käytän aluksi pääkomponenttianalyysia (josta jatkossa käytän nimitystä faktorianalyysi), jonka avulla etsin erilaisia suomalaisuuden tai etnisen identiteetin ulottuvuuksia ruotsinsuomalaisten keskuudesta ja selvitin, millainen on niiden sisältö. Etnisen identiteetin mittareina on usein käytetty kuutta behavioraalista piirrettä, jotka ovat perheen kieli, ruoka- ja muut tavat, itsearviointi, lasten avioituminen (onko puoliso samasta etnisestä ryhmästä vai ei), lapsille annetut nimet sekä yhteys kirkkoon (Lunde 2002, 120). Edellä todettiin myös, että etnisiä ryhmiä tutkittaessa olisi huomioitava lisäksi ryhmän jäsenten omat näkemykset tärkeistä erityispiirteistään. Saamani kyselyaineiston pohjalta ei ole mahdollista selvittää, mitä Ruotsissa asuvat suomalaiset pitävät etnisyytensä olennaisina osina. Vastaajilta kuitenkin kysyttiin, miten he itse kokevat identiteettinsä ja tämä muuttuja on luonnollisesti mukana analyysissäni ja tuo mukaan tutkittavien omaa näkökulmaa. Muista mainituista etnisen identiteetin mittareista käytössäni ovat muun muassa suomen kielen käyttö kotona sekä useita suomalaisuuden harrastamisen tapoja koskevia kysymyksiä, joista olen muodostanut summamuuttujan. Vastaajilta myös kysyttiin tilanteita, joissa he käyttävät suomea kodin ulkopuolella. Tällaisia olivat muun muassa viranomaisten kanssa asiointi, vapaa-aika, koulu ja opiskelu sekä työelämä. Myös näistä olen tehnyt summamuuttujan, samoin kuin Suomen tapahtumien seuraamismuodoista sekä

kotona olevasta suomalaisesta esineistöstä. Summamuuttujan muodostaminen samaa asiaa koskevista yksittäisistä kysymyksistä parantaa mittauksen reliabiliutta ja johtaa siten luotettavimpiin tutkimustuloksiin.

Lopulta valitsin aiempien tutkimusten, oman harkintani sekä kyselylomakkeen ja vastausten antamien mahdollisuuksien perusteella analyysiin muuttujat, jotka koskevat suomen kielen käyttöä kotona ja sen ulkopuolella, kotiin tulevia suomenkielisiä tai suomalaisia lehtiä, suomalaisten tiedotusvälineiden seuraamista, ruotsinsuomalaiseen toimintaan osallistumista, Ruotsissa olevaa ystäväpiiriä, kotona olevaa suomalaista aineistoa, suomalaisuuden harrastamista, kaipuuta Suomeen, viihtymistä Ruotsissa, Ruotsissa oleskelun luonnetta, oman identiteetin kokemista, itselle läheisintä paikkaa sekä sitä, kuinka tärkeänä pitää ruotsinsuomalaisten lasten suomalaisen identiteettiä, omaa suomalaisuuttaan, mahdollisuutta puhua suomea sekä suomen puhumista Ruotsissa. Nämä kaikki ilmentävät omalla tavallaan sitä, kuinka suomalaiseksi vastaajat itsensä mieltävät, miten ja missä määrin suomalaisuus ilmenee heidän arjessaan sekä kuinka suuri merkitys suomalaisuudella heille on.

Pääkomponenttianalyysissä kokeilin aluksi varimax-rotatiolla eri ratkaisuja vaihtelemalla faktorien lukumäärää ja lopulta päädyin neljän faktorin malliin. Tulkinnan mielekkyyden vuoksi käänsin jotkin negatiivisesti latautuneet muuttujat siten, että lataukset muuttuivat positiivisiksi. Koska mukana olevat muuttujat olivat luokituksiltaan eripituisia ja jatkoanalyysjeja varten teen faktorien kärkimuuttujista summamuuttujia, tein jokaisesta muuttujasta kaksiluokkaisen niiden jakauman ja sisällöllisen mielekkyyden perusteella. Tämän jälkeen vertasin faktorien kärkimuuttujista SPSS-ohjelman means-operaatiolla muodostettujen summamuuttujien keskiarvoja valitsemieni taustamuuttujien eri luokissa identiteettiulottuvuuksissa olevien erojen löytämiseksi.

Koska osa taustamuuttujista korreloi keskenään, tein varianssianalyysjeja selvittääkseni, mikä on yhden taustamuuttujan vaikutus muiden ollessa vakioituina. Varianssianalyysin avulla etsin myös mahdollisia taustamuuttujien interaktiovaikutuksia identiteettiulottuvuuksien erojen selittäjinä. Näissä analyyseissa selitysasteet jäivät usein alhaisiksi ja monet käyttämistäni taustamuuttujista eivät osoittautuneet merkitseviksi, minkä vuoksi kokeilin, millaisia tuloksia saan voimakkaammin merkitseviä yhteyksiä löytävällä logistisella regressiolla. Logistisen regression käyttöä puolsi myös se, että faktorianalyysin

avulla muodostamiini summamuuttujien ”suomalaisuuden tärkeys” ja ”kielen ylläpito” jakauma oli huomattavan vino, mikä on varianssianalyysin oletusten vastaista. Näistä summamuuttujista tein logistisen regression käytön yhteydessä dikotomioita, mutta tämä analyysi ei tuonut varianssianalyysiin nähden mitään olennaisesti uutta tietoa tai merkittävää parannusta, vaan tulokset olivat melko yhteneväisiä varianssianalyysin antamien tulosten kanssa. Taustamuuttujien tilastollisen merkitsevyyden tasona olen käyttänyt sekä ristiintaulukoinnissa että varianssianalyysissa 0,05:tä.

Lopuksi tein vielä löytämistäni identiteettiulottuvuuksista ryhmittelyanalyysin käyttäen K-Means –klusteiranalyysia nähdäkseni, millaisiksi kombinaatioiksi ulottuvuudet yhdistyvät ja millaisia identiteettityyppejä ruotsinsuomalaisten keskuudesta voidaan löytää. Ryhmittelyanalyysissa, joka tehdään standardoiduilla muuttujilla, klusterit muodostetaan niin, että ne maksimoivat erot eri ryhmiin kuuluvien välillä ja että kukin ryhmä on sisäisesti mahdollisimman homogeeninen.

7. Ruotsinsuomalaisten suomalaisuuden ulottuvuudet

Edellä mainitun muuttujien dikotomisoinnin jälkeen tein muunnetuilla (dikotomisoiduilla) muuttujilla faktorianalyysin uudelleen valiten kokeilujen jälkeen jo etukäteen faktorien lukumääräksi neljä. Koko mallin selitysosuus on 44,2 %. Nimesin faktorit niiden sisällön perusteella (suluissa faktorin ominaisarvo sekä selitysosuus) *suomalaisuudeksi Ruotsissa* (2,5; 12,3 %), *suomalaisuuden tärkeydeksi/ ideologiseksi suomalaisuudeksi* (2,4; 12,1 %), *suomen kielen ylläpidoksi* (2,0; 10,1 %) sekä *kaipuuksi Suomeen* (1,9; 9,6 %).

Suomalaisuus Ruotsissa koostuu muuttujista, jotka antavat ymmärtää tähän ulottuvuuteen kuuluvien rakentaneen yksityisen elämänsä Ruotsin kontekstissa hyvin lähelle sellaista, kuin se olisi Suomessa. Faktorin kärkimuuttujiin kuuluvat suomalaisuuden harrastaminen usealla tavalla, kotiin tilatut Ruotsissa ilmestyvä suomenkielinen lehti tai julkaisu sekä Suomessa julkaistu lehti (tai useita), kotona oleva runsaslukuinen Suomeen liittyvä aineisto, suomen puhuminen kotona, ruotsinsuomalaiseen seura- tai muuhun toimintaan osallistuminen, suurelta osin Ruotsissa asuvista suomalaisista koostuva ystäväpiiri Ruotsissa sekä oman itsensä kokeminen suomalaiseksi. Jälkimmäisen muuttujan käänsin tulkinnan helpottamiseksi siten, että muuttujan suuri arvo ja positiivinen lataus faktorilla tarkoittavat itsensä kokemista suomalaiseksi. Nämä eri tekijät eivät kaikei merkitse ruotsinsuomalaisille samaa kuin Suomessa asuville suomalaisille, vaan ne tuovat Suomen Ruotsiin. Tässä ulottuvuudessa kyseessä on siten lähinnä konkreettinen, arjen ja käytännön tasolla toimiva suomalaisuus.

Ulottuvuus *suomalaisuuden tärkeänä pitäminen* tai *ideologinen suomalaisuus* on sen sijaan enemmän ajatuksen tasolla olevaa ideologista suomalaisuutta. Siihen kärkimuuttujien perusteella lukeutuvat pitävät tärkeänä ruotsinsuomalaisten lasten suomalaista identiteettiä, suomen puhumista Ruotsissa, omaa suomalaisuuttaan sekä sitä, että saavat itse puhua Suomea. Konkreettiseen toimintaan liittyvät suomalaisuutta koskevat muuttajat eivät lataudu tällä faktorilla juuri lainkaan. Kyseessä oleva ulottuvuus kuvaa siten mielestäni hyvin sitä, miten ihmiset voivat suhtautua myönteisesti oman kulttuurinsa säilyttämiseen ilman, että he itse välttämättä vaalisivat sitä (vrt. Liebkind 1996, 10).

Taulukko 2. Ruotsinsuomalaisten suomalaisen identiteetin ulottuvuuksia kuvaava rotatoitu faktorilatausmatriisi

	faktorit			
	suomalaisuus Ruotsissa	ideologinen suomalaisuus/ suomalaisuuden tärkeys	suomen kielen ylläpito	kaipuu Suomeen
kuinka monella tavalla harrastaa suomalaista kulttuuria	.668	.174	.211	.033
tuleeko kotiin tilattuna Ruotsissa ilmestyvä suomenkielinen lehti/ julkaisu	.617	-.049	-.151	.026
kuinka paljon kotona on Suomeen liittyvää aineistoa	.601	.079	.149	.053
tuleeko kotiin tilattuna Suomessa julkaistuja lehtiä	.522	.042	-.022	.141
puhuuko suomea kotona	.454	.118	-.080	-.021
ruotsinsuomalaisten seura- tai muuhun toimintaan osallistuminen	.449	.098	.144	-.179
ystäväpiiri Ruotsissa	.384	.211	.021	-.026
oman identiteetin kokeminen	.376	.272	-.061	.226
harrastaako suomalaista kulttuuria	.259	.091	.226	.030
kuinka tärkeänä pitää ruotsinsuomalaisten lasten suomalaista identiteettiä	.130	.760	.052	.157
onko tärkeää, että Ruotsissa puhutaan suomea	.138	.735	.120	.030
kuinka tärkeäksi kokee suomalaisuutensa	.212	.731	.071	.148
onko henkilökohtaisesti tärkeää saada puhua suomea	.104	.725	.081	.050
kuinka monessa tilanteessa käyttää suomea Ruotsissa kodin ulkopuolella	-.043	.085	.914	.001
puhuuko suomea viranomaisten kanssa	-.066	.031	.913	-.017
kuinka monella tavalla seuraa suomalaisia tiedotusvälineitä	.157	.111	.363	.175
nykyisen Ruotsissa oleskelun luonne	.001	.055	.161	.766
miten hyvin viihtyy Ruotsissa	.009	.040	-.001	.741
missä tuntee olevansa eniten kotonaan	-.093	.135	-.006	.549
missä määrin kaipaa Suomea	.336	.105	.030	.542

Extraction Method: Principal Component Analysis. Rotation Method: Varimax with Kaiser Normalization.
a. Rotation converged in 5 iterations.

Kolmannella faktorilla, jolle annoin nimen *suomen kielen ylläpito*, latautuu voimakkaasti kaksi muuttujaa: suomen kielen käyttö useassa tilanteessa kodin ulkopuolella ja suomen kielen käyttö viranomaisten kanssa. Kolmas tälle ulottuvuudelle voimakkaammin kuin muille ulottuvuuksille latautuva muuttuja on suomalaisten tiedotusvälineiden seuraaminen usealla tavalla. Tätä saattaa selittää se, että suomenkielen käyttö on Ruotsissa vähäistä, sillä suurin osa ruotsalaisesta valtaväestöstä ei osaa sitä. Kielen käyttö on kuitenkin olennaista, mikäli haluaa säilyttää kielitaidon. Pietikäinen (2006) tuo esiin, että omakielinen media kannattelee etnisten vähemmistöjen kieliä ja kulttuuria ja toteaa: ”Vain käyttämällä kieli säilyy ilmaisuvoimaisena ja yhteisenä, identiteettiä ja yhteisöä sitovana kudelmana” (Pietikäinen 2006, 212). Siten voi ajatella suomalaisten tiedotusvälineiden seuraamisen tarjoavan yhden tavan käyttää ja sen myötä ylläpitää kieltä. Ulottuvuus suomenkielen ylläpito on siten lähinnä kielellinen ja edellisen faktorin tavoin tekemiseen liittyvät suomalaisuutta kuvaavat muuttujat eivät saa korkeita latauksia tällä faktorilla. Kielen profiloituminen omaksi suomalaisen identiteetin ulottuvuudekseen on sikäli ymmärrettävää, että - kuten jo aiemmin olen tuonut esiin - suomenkielellä on ollut keskeinen merkitys suomalaisten kulttuuri-identiteetin muodostumiselle ja kielen sekä kulttuuri-identiteetin välinen yhteys on yhä selkeä; jotta voisi tuntea itsensä suomalaiseksi, on osattava puhua suomea (Lainio 1996, 255 - 256). Suomenkieli on suomalaisille luultavasti keskeinen kulttuuriarvo ja ympäristössä, jossa on olemassa alttius assimilaatiolle, kieli voi vahvistua ja siitä saattaa tulla assimilaatioalttiin ryhmän yhteenkuuluvuuden symboli. Ruotsissa suomenkieltä on pidetty paitsi etnisenä tai sosiaalisena symbolina, joka on monikielisessä ympäristössä osoitus samaa kieltä käyttävien yhteenkuuluvuudesta, myös ryhmän etnisyyden osoittimena. (Lainio 1996, 255 - 258.) Myös Barth (1969) toi esiin kielen yhtenä etnistä ryhmää määrittävänä tekijänä todetessaan etnisen ryhmän olevan populaatio, joka muun muassa muodostaa kommunikaatio- ja vuorovaikutuskentän (Barth 1969, 11).

Neljättä ja viimeistä faktorianalyysillä löytämäni ulottuvuutta kutsun nimellä *Suomen kaipuu*. Faktorin kärkimuuttujien perusteella siihen lukeutuvat ovat tai ainakin uskovat olevansa Ruotsissa vain väliaikaisesti, viihtyvät Ruotsissa huonosti, tuntevat suurinta yhteenkuuluvuutta johonkin paikkaan Suomessa sekä kaipaavat Suomea melko paljon. Suomeen kaipuuta koskevan muuttujan käänsin tulkinnan helpottamiseksi siten, että suuri arvo ja positiivinen lataus tarkoittavat suurempaa kaipuuta Suomeen. Tämän perusteella voinee sanoa, etteivät ruotsinsuomalaiset, joilla tämä identiteettiulottuvuus on vahva, ole

kotiutuneet uuteen asuinmaahansa kovinkaan hyvin, vaan halusivat palata takaisin entiseen kotimaahansa.

Faktorianalyysi osoittaa, että ruotsinsuomalaisten etninen identiteetti vaihtelee neljällä ulottuvuudella, mutta nämä ulottuvuudet ovat toisistaan riippumattomia eivätkä siksi sulje toisiaan pois: ruotsinsuomalaisten keskuudesta voidaan löytää erilaisia identiteettiulottuvuuksien kombinaatioita, yksi ulottuvuus voi henkilöllä olla toista ulottuvuutta vahvempi ja yksilön suhtautuminen joihinkin ulottuvuuksiin saattaa olla myös kielteinen.

Suomalaisuus Ruotsissa –muuttujan keskiarvo on 3,26, (min. 0, max. 5,83), ideologisen suomalaisuuden 3,23 (min. 1, max. 4), suomen kielen ylläpidon 2,14 (min. 0, max. 3,75) ja kaipuun Suomeen 1,85 (min. 0, max. 5). Vaikka suoraa vertailua keskiarvojen välillä ei voi tehdä vaihteluvälien erilaisuuden vuoksi, voi todeta kaipuun Suomeen olevan vähiten merkityksellisin ulottuvuus ruotsinsuomalaisten keskuudessa, kun taas muut ulottuvuudet saavat melko korkeita arvoja. Siten ruotsinsuomalaisten voi sanoa olevan kohdallisen hyvin sopeutuneita nykyiseen kotimaahansa ja kaippuu vanhaan on suhteellisen vähäistä tai harvinaista.

8. Eroja ruotsinsuomalaisten suomalaisen identiteetin ulottuvuuksissa taustamuuttujittain

Aiemmissä tutkimuksissa on havaittu, että etnisessä identiteetissä on eroja maahanmuuttajasukupolven, iän, uudessa maassa vietetyn ajan sekä sukupuolen suhteen. Siksi on mielenkiintoista selvittää esiintyykö tästä aineistosta löytämässäni ruotsinsuomalaisten suomalaisuuden ulottuvuuksissa eroja kyseisten taustamuuttujien mukaan. Kuten jo edellä mainitsin, tämän mahdollistamiseksi olen tehnyt faktorien kärkimuuttujista summamuuttujia analyysihin, joissa aluksi vertaan summamuuttujien keskiarvojen eroja eri taustamuuttujien luokissa. Tämän lisäksi olen yhdistetyssä analyysissä tutkinut, mitkä taustamuuttajat osoittautuvat varianssianalyysillä merkitseviksi kullakin löytämälläni identiteettiulottuvuudella. Koska analyysien tulokset olivat melko samanlaisia, kommentoin myös varianssianalyysin tuloksia keskiarvojen vertailun yhteydessä. Varianssianalyysien estimaatit ovat luvussa 8.9. ja merkitsevyydestaulukot liitteessä 2.

8.1. Maahanmuuttajasukupolvi

Maahanmuuttajasukupolven (Suomessa syntynyt on ensimmäisen ja Ruotsissa syntynyt toisen polven maahanmuuttaja, ks. s. 50) mukaan tilastollisesti merkitseviä eroja löytyi suomalaisuus Ruotsissa sekä kaipuu Suomeen -faktoreista muodostamissani summamuuttujissa. Muussa maassa kuin Ruotsissa tai Suomessa syntyneitä on mukana vain yhdeksän, joten heitä koskevat keskiarvot eivät ole kovin luotettavia enkä siitä syystä niitä kommentoi.

Kuten odottaa saattoi, Suomessa syntyneet elävät *suomalaisemmin Ruotsissa* kuin Ruotsissa syntyneet. Suomessa syntyneet myös *kaipaavat Suomeen* Ruotsissa syntyneitä enemmän. Kumpikaan tulos ei ole yllätys, sillä Ruotsissa syntyneillä kotimaa ei koskaan ole ollut Suomi, kun taas ensimmäisen polven maahanmuuttajat ovat voineet elää Suomessa hyvinkin kauan. Siellä omaksuttuja tapoja ei välttämättä ole helppo muuttaa kotimaan vaihtumisesta huolimatta. Suomessa syntyneillä on usein myös muistoja elämästä Suomessa. Ajan kuluessa hyvät muistot saattavat vahvistua ja huonot heikentyä, mikä edelleen luo mielikuvan entisestä hyvästä elämästä Suomessa. Tämä puolestaan

saattaa edelleen lisätä kaipuuta vanhaan kotimaahan. Eriksen (1993) on myös todennut, että etninen identiteetti korostuu, kun se on uhattuna, usein jonkin muutoksen vuoksi (Eriksen 1993, 68). Tämän perusteella olen esittänyt oletuksen, että ensimmäisen polven maahanmuuttajien etninen identiteetti olisi toisen polven muuttajien etnistä identiteettiä korostuneempi, sillä ensin mainittu ryhmä on kokenut muutoksen omassa elämässään. Tässä mainitsemani tulokset nähdäkseni tukevat olettamustani.

Taulukko 3. Erot ruotsinsuomalaisten suomalaisen identiteetin ulottuvuuksissa syntymämaahan mukaan

Syntymämaa		suomalaisuus Ruotsissa	ideologinen suomalaisuus/ suomalaisuuden tärkeys	suomen kielen ylläpito	kaipuu Suomeen
Suomi	Keskiarvo	.60	.56	.35	.41
	N	1671	1660	1671	1655
	Keskihajonta	.24	.38	.36	.29
Ruotsi	Keskiarvo	.34	.52	.35	.36
	N	117	117	117	117
	Keskihajonta	.23	.35	.32	.31
Muu maa	Keskiarvo	.54	.36	.44	.22
	N	9	9	9	9
	Keskihajonta	.27	.33	.29	.36
Yhteensä	Keskiarvo	.58	.56	.35	.41
	N	1797	1786	1797	1781
	Keskihajonta	.25	.38	.35	.29

Kun luokka ”muu maa” oli mukana, maahanmuuttajasukupolvi ei selittänyt tilastollisesti merkittävästi vaihtelua identiteettiulottuvuuksilla *suomalaisuuden tärkeys* tai *suomen kielen ylläpito*, vaikka useissa aiemmissä tutkimuksissa on todettu koetun yhteyden suomalaisuuteen sekä suomen käytön heikkenevän maahanmuuttajasukupolvien myötä (ks. esim. Korkiasaari & Roinila 2005, 106; Österlund-Pötzsch 2001, 93 – 96; Lunde 2002, 121 - 122.) Kuitenkin pienen luokan ”muu maa” ollessa keskiarvojen vertailuista pois, myös maahanmuuttajasukupolvi osoittautui merkittäväksi selittäjäksi identiteettiulottuvuudella *ideologinen suomalaisuus*. Suomessa syntyneet pitävät suomalaisuutta tärkeämpänä kuin Ruotsissa syntyneet. Tekemäni varianssianalyysi antoi saman tuloksen, vaikka siinä dikotomisoitu syntymämaa ei vastaajan äidinkielen vakioinnin jälkeen enää osoittautunut merkittäväksi. Tulosta selittää se, että ensimmäisen polven maahanmuuttajille suomalaisuus on itsestään selvempi ja olennaisempi sekä siten tärkeämpi osa itseä kuin toisen polven muuttajille. Kaiketi tästä syystä Suomessa syntyneet myös pitävät ruotsinsuomalaisten lasten – siis omien lastensa – suomalaista identiteettiä tärke-

ämpänä kuin Ruotsissa syntyneet. Lisäksi koska Suomessa syntyneiden äidin- ja sen myötä tunnekieli on myös useimmiten vain suomi, heille sen puhuminen Ruotsissa on tärkeämpää kuin ruotsalaisessa kieliympäristössä varttuneille ja siten ruotsin kielen Suomessa syntyneitä vahvemmin omaksuneille.

Varianssianalyysin antamat tulokset poikkesivat keskiarvojen vertailusta siinä, että maahanmuuttajasukupolvi ei selittänyt merkitsevästi eroja ulottuvuuksilla *suomalaisuus Ruotsissa* ja *kaipuu Suomeen*. Tämä johtuu mitä luultavimmin muiden muuttajien vakiinnista, jolloin niihin liittyvät erot eivät heijastu maahanmuuttajasukupolvien eroihin.

Suomen kielen ylläpitoa maahanmuuttajasukupolvi ei kuitenkaan omassa tutkimuksessani selitä. Tämä voi johtua siitä, että sekä ensimmäisen että toisen polven maahanmuuttajilla ainakin toisena lapsuuden koti- ja äidinkielenä sekä siten tunnekielenä on ollut suomi, joka siksi on yhä aktiivisessa käytössä ainakin suomalaisten sukulaisten kanssa ja tärkeä molemmille ryhmille. Tätä tukee se, että vastaajan äidinkieli osoittautui merkitseväksi selittäjäksi tällä ulottuvuudella. Tähän palataan myöhemmin.

8.2. Muuttovuosi ja Ruotsissa vietetty aika

Ruotsissa vietetyn ajan (ks. s. 46) suhteen tilastollisesti merkitseviä eroja löytyi kaikilla summamuuttajilla.

Suomalaisuus Ruotsissa -muuttujalla erot ryhmien välillä eivät ole kovin suuria. Keskiarvot pääsääntöisesti pienenevät Ruotsissa vietetyn ajan pidetessä, mutta lineaarisuuden rikkoo suuren muuttoaallon aikana, vuosina 1961 – 1970, muuttanut ryhmä, joka saa korkeimman keskiarvon. Kyseessä saattaa olla eräänlainen sukupolvikokemus, sillä syyt muuttoon olivat tällöin muuttaneilla samanlaisia. Kuten esitellessäni suomalaisten Ruotsiin muuttoa ja sen syitä toin esiin, suuren muuttoaallon aikana Ruotsiin muuttaneiden muutto tapahtui usein taloudellisista syistä ja oli enemmän tai vähemmän pakonomaista. Tämä saattaa lisätä halua rakentaa elämä mahdollisimman lähelle sellaista kuin se oli Suomessa ennen muuttoa. Samankaltaiset kokemukset voivat luoda tähän ryhmään kuuluvien välille yhteisyyttä, jota ryhmän suuri koko saattaa vielä tukea.

Syy siihen, että suuren muuton jälkeen muuttaneiden elämä Ruotsissa muistuttaa suomalaista elämäntapaa vähemmän kuin suuren muuttoaallon aikana muuttaneilla, voi olla se, että he lähtivät Suomesta enemmän vapaaehtoisesti ja saattavat siksi olla valmiimpia mukautumaan ruotsalaiseen elämäntapaan. Suurta muuttoa ennen muuttaneet taas ovat olleet Ruotsissa jo melko kauan, osa heistä on todennäköisesti Ruotsiin jääneitä sotalapsia. Pisimpään Ruotsissa asuneet ovat jo kotoutuneet ja ainakin jossain määrin assimiloituneet ruotsalaiseen yhteiskuntaan ja siten omaksuneet nykyisen kotimaansa tavat.

Taulukko 4. Erot ruotsinsuomalaisten suomalaisen identiteetin ulottuvuuksissa muuttovuoden mukaan

Muuttovuosi		suomalaisuus Ruotsissa	ideologinen suomalaisuus/ suomalaisuuden tärkeys	suomen kielen ylläpito	kaipuu Suomeen
1939 - 1960	Keskiarvo	.60	.49	.18	.33
	N	223	223	223	222
	Keskihajonta	.23	.40	.26	.27
1961 - 1970	Keskiarvo	.62	.55	.30	.39
	N	777	767	777	768
	Keskihajonta	.25	.38	.34	.28
1971 - 1980	Keskiarvo	.57	.58	.43	.41
	N	350	350	350	347
	Keskihajonta	.24	.37	.38	.29
1981 - 2006	Keskiarvo	.55	.62	.49	.54
	N	271	270	271	269
	Keskihajonta	.22	.36	.37	.30
Yhteensä	Keskiarvo	.60	.56	.34	.41
	N	1621	1610	1621	1606
	Keskihajonta	.24	.38	.36	.29

Varianssianalyysin mukaan muuttovuosi ei selitä eroja suomalaisuus Ruotsissa – ulottuvuudella. Syynä on todennäköisesti jälleen se, että varianssianalyysissa muiden muuttajien vaikutus on vakioinnin vuoksi pois kyseisen taustamuuttujan mukaisista eroista. Esimerkiksi varianssianalyysissa selittäjänä oleva ikä korreloi muuttovuoden kanssa ja syö sen merkitsevyyttä.

Ideologinen suomalaisuus –ulottuvuudella suomalaisuus koetaan sitä tärkeämmäksi, mitä lyhyempi aika muutosta Ruotsiin on kulunut: vähiten tärkeänä suomalaisuutta pitävät 1939 – 1960 muuttaneet ja tärkeimmäksi suomalaisuuden kokevat 1981 – 2006 muuttaneet. Näin oli myös tekemässäni varianssianalyysissa ja samanlaisia tuloksia on saatu myös monissa aiemmissa tutkimuksissa, joissa on havaittu koetun yhteyden suomalai-

suuteen heikkenevän, kun aika muutosta pitenee (ks. esim. Korkiasaari & Roinila 2005, 106; Lunde 2002, 121 – 122; Österlund-Pötzsch 2001, 93 - 96.) Myös ulottuvuudet *suomen kielen ylläpito* ja *kaipuu Suomeen* heikkenevät lineaarisesti sekä keskiarvojen vertailussa että varianssianalyysissa Suomesta pois vietetyn ajan kasvaessa. Ruotsissa asutun ajan näitä identiteettiulottuvuuksia heikentävä vaikutus johtuu ainakin osittain sopeutumisesta uuteen kotimaahan ja sen tapojen, käytänteiden ja arvojen omaksumisesta. *Syy suomen kielen ylläpidon* vähenemiseen Ruotsissa vietetyn ajan pidetessä voi olla myös se, että kauan Ruotsissa asuneet – etenkin maahan jääneet sotalapset - ovat jo omaksuneet ruotsin kielen ja ehkä jopa jossain määrin unohtaneet suomen. Pidempään Ruotsissa asuneet ovat siten myös näillä ulottuvuuksilla ainakin osittain assimiloituneet ruotsalaiseen yhteiskuntaan. Myöhemmin muuttaneilla suomi sen sijaan on vielä tuoreena ja vahvana mielessä ja sen käyttö siten luontevampaa.

Lyhyemmän ajan Ruotsissa asuneiden vahvempi *suomalaisuuden tärkeänä pitäminen* ja aktiivisempi *suomen kielen ylläpito* saattavat johtua myös siitä, että heidän tarkoitukseensa ei ole jäädä pysyvästi Ruotsiin. Oletus saa tukea siitä, etteivät taloudelliset tekijät enää juurikaan ole maastamuuton syinä, vaan - kuten pienien muuttovirtojen aikana yleensäkin - syinä korostuvat ihmissuhteiden, itsensä kehittämisen ja seikkailunhalun merkitys. Esimerkiksi määräaikaiset työprojektit, kielitaidon kehittäminen, uralla eteneminen ja opiskelu ovat nykyään pääasiallisia muuton syitä. Siirtolaisuus ei siis enää johdu työllisyyteen tai palkkaeroon selvemmin liittyvistä pakottavan kaltaisista syistä, vaan sitä voi nimittää pikemminkin tavoitesiertolaisuudeksi. (Korkiasaari 2004a.) Kaikki mainituista muuton syiden esimerkeistä antavat ymmärtää, että muuttaja aikoo vielä palata vanhaan kotimaahansa, joten suuren muuton jälkeen muuttaneet saattavat ajatella viettävänsä Ruotsissa syystä tai toisesta vain joitain vuosia. Mahdollisen tulevaisuudessa tapahtuvan Suomeen muuton vuoksi lyhyemmän aikaa Ruotsissa asuneet halunnevat säilyttää oman ja lastensa suomalaisuuden sekä suomalaisessa yhteiskunnassa selviytymiseen tarvittavat taidot - joista suomen kieli lienee keskeisin - ja myös tietää, mitä vanhassa kotimaassa tapahtuu sinä aikana, jona he eivät ole siellä. Ruotsissa viettämänsä ajan he kuitenkin saattavat haluta elää ruotsalaisen yhteiskunnan tapoja noudattaen ja valtaväestöön sopeutuen. Pidempään Ruotsissa asuneet sen sijaan ovat jo rakentaneet elämänsä perheineen ja ystävineen uuteen kotimaahan, eivätkä siksi enää harkitse paluumuuttoa. Näin suomalaisuuden tärkeänä pitäminen sekä suomen kielen ylläpito ja vanhan kotimaan ajankohtaisten asioiden seuraaminenkaan eivät enää ole niin aktiivisia toimia.

Kuten edellä jo mainittiin, myös *kaipuu Suomeen* vähenee sekä keskiarvojen vertailussa että varianssianalyysissa lineaarisesti kun aika Ruotsiin muutosta kasvaa. Syy on luultavasti jälleen se, että ajan kuluessa kotiutuminen uuteen maahan etenee ja elämä rakentuu yhä enemmän sinne. Näin vieraasta maasta tulee koti, jota ei enää haluta jättää ja siten kaipuu vanhaan kotimaahan vähenee. Myös aiemmissa tutkimuksissa on havaittu, että osa (myös ensimmäisen polven) maahanmuuttajista on vuosien kuluessa alkanut integroitua ruotsalaiseen yhteiskuntaan ja päättänyt jäädä sinne; heille Suomi näyttäytyi lähinnä lomien viettopaikkana (Kaivola-Bregenhoj 2001, 59 - 61). Sen sijaan lyhyemmän aikaa Ruotsissa olleet ovat vasta kotiutumassa tai eivät edes suunnitelleet jäävänsä uuteen maahan. Muistot Suomesta ja elämästä siellä ovat vielä melko vahvoina mielessä ja saattavat ylläpitää kaipuuta vanhaan tuttuun kotimaahan uudessa ja vieraassa ympäristössä. Hiljattain muuttaneilla on todennäköisesti myös enemmän sukulaisia ja ystäviä Suomessa kuin Ruotsissa tai kuin pidempään Ruotsissa asuneilla on Suomessa. Myös nämä itselle tärkeät ihmiset luonnollisesti lisäävät ikävää entiseen kotiin.

Tulokset muuttovuoden tai maahanmuutosta kuluneen ajan vaikutuksesta ruotsinsuomalaisten etniseen identiteettiin tukevat edellä esittämäni oletusta, jonka mukaan lyhyemmän aikaa uudessa maassa asuneilla ja melko hiljattain muutoksen omassa elämässään kokeneilla etninen – tässä yhteydessä suomalainen - identiteetti olisi voimakkaampi, korostuneempi tai merkityksellisempi kuin kauemmin uudessa maassa asuneilla, joilla elämänmuutoksesta on jo suhteellisen kauan. Näin siis kaikilla ulottuvuuksilla *suomalaisuus Ruotsissa* –ulottuvuutta lukuun ottamatta. Tällä ulottuvuudella Ruotsissa vietettyä aikaa suurempi merkitys lieneekin muuttovuodella ja siihen liittyvällä sukupolvi-kokemuksella. Vanhemmilla suomalaisuuteen liittyvät tavat säilyvät vaikka suomalaisuuden ideologinen merkitys, suomenkielen ylläpito ja kaipuu Suomeen hiipuvat Ruotsissa vietetyn ajan pidetessä.

8.3. Ikä

Iän suhteen tilastollisesti merkitseviä eroja löytyi kaikilta muuttujilta suomalaisuuden tärkeyttä lukuun ottamatta.

Taulukko 5. Erot ruotsinsuomalaisten suomalaisen identiteetin ulottuvuuksissa iän mukaan

syntymävuosi		suomalaisuus Ruotsissa	ideologinen suomalaisuus/ suomalaisuuden tärkeys	suomen kielen ylläpito	kaipuu Suomeen
1912 - 1929	Keskiarvo	.64	.55	.15	.32
	N	108	107	108	107
	Keskihajonta	.19	.37	.21	.25
1930 - 1947	Keskiarvo	.64	.54	.27	.39
	N	822	817	822	817
	Keskihajonta	.24	.39	.32	.28
1948 - 1965	Keskiarvo	.56	.57	.45	.42
	N	638	634	638	629
	Keskihajonta	.25	.38	.38	.29
1966 - 1980	Keskiarvo	.44	.61	.47	.47
	N	179	179	179	179
	Keskihajonta	.24	.36	.37	.33
1981 - 1999	Keskiarvo	.38	.61	.38	.49
	N	47	47	47	46
	Keskihajonta	.22	.31	.32	.30
Yhteensä	Keskiarvo	.58	.56	.35	.41
	N	1794	1784	1794	1778
	Keskihajonta	.25	.38	.35	.29

Suomalaisuus Ruotsissa -ulottuvuudella yhteys on lineaarinen: vanhimman ikäryhmän elämä muistuttaa eniten ja nuorimman ikäryhmän elämä vähiten suomalaista elämää. Myös varianssianalyysin mukaan tämän ulottuvuuden kuvaama suomalaisuus kasvaa siirryttäessä vanhempiin ikäryhmiin, mutta siinä suomalaisuus Ruotsissa on voimakainta 1930 – 1947 syntyneillä, jotka vastaavat suurelta osin edellä mainittua suuren muuton sukupolvea; ikä-muuttujan vakioinnin jälkeen muuttovuoden tilastollinen merkitsevyys hävisi. Suomalaisen elämäntavan väheneminen nuorempiin ikäryhmiin siirryttäessä saattaa johtua siitä, että nuorimmat ovat usein toisen polven maahanmuuttajia. Tämä kävi ilmi Ruotsiin muuttovuoden ja iän ristiintaulukoinnissa, jossa nuorimpien osalta oli paljon puuttuvia tietoja, eli vastaajat ovat syntyneet Ruotsissa. Nuoremmat ikäluokat ovat siitä syystä omaksuneet vanhempiaan ruotsalaisemmat tavat. Lisäksi vaikka nuoremmat olisivat syntyneet Suomessa, heillä ei välttämättä ole siellä vietettyä elämää koskevia muistikuvia, joiden perusteella he voisivat rakentaa elämänsä Ruotsin kontekstissa muistuttamaan elämää Suomessa. Vanhemmilla ikäpolvilla, etenkin en-

simmäisen polven maahanmuuttajilla, saattaa muistojen lisäksi olla yhä aktiivisia yhteyksiä Suomessa asuviin sukulaisiin ja tuttaviiin ja siten suomalaisuuteen. Nämä yhteydet auttavat ylläpitämään suomalaisia tapoja Ruotsissa. Nuoremmilta, varsinkin myöhemmiltä muuttajapolvilta, tällaiset yhteydet suurelta osin puuttuvat eivätkä siten auta suomalaisuuden ylläpidossa. Voi myös olla, että nuoremmat pystyvät vanhempia helpommin ja ovat näitä halukkaampia luopumaan vanhoista tavoistaan ja omaksumaan uusia sopeutuakseen paremmin ympäröiviin oloihin ja erottautuakseen vähemmän valtaväestöstä, toisin sanoen assimiloituakseen ainakin jossain määrin ruotsalaiseen yhteiskuntaan. Yksi selitys suomalaisen elämäntavan vahvistumiselle iän myötä voi olla myös se, että ihminen vanhetessaan tulee aiempaa kiinnostuneemmaksi menneisyydestään, juuristaan ja niihin liittyvistä perinteistä. Tämä voi ilmetä myös elämäntyylin muuttumisena niin sanotusti perinteisemmäksi. Kysymys ei siis ehkä ole vain kohortti-, vaan myös ikävaikutuksesta.

Suomen kielen ylläpidon yhteys ikään on lineaarinen neljän ensimmäisen ikäluokan osalta: suomen käyttö kodin ulkopuolella vähenee heillä iän myötä ja vanhin ikäryhmä käyttää sitä kaikkein vähiten. Sen sijaan nuorin ikäluokka käyttää suomea kodin ulkopuolella vähemmän kuin kaksi edellistä, joskin enemmän kuin kaksi vanhinta ikäryhmää. Syy tähän voi olla siinä, että nuorimmat ovat syntyneet vuosina 1981 – 1999 ja olivat siten kyselyn tekohetkellä noin 7 – 25 –vuotiaita. Vuonna 1988 tai sen jälkeen syntyneitä eli kyselyä tehtäessä korkeintaan 18-vuotiaita vastaajia oli kymmenen. Nämä nuorimmat eivät juuri asioi viranomaisten kanssa, käy töissä tai muutoin hoida kielenkäyttöä erityisesti vaativia asioita kodin ulkopuolella. Siksi he saattavat vastata käyttävänsä suomea viitatessaan keskusteluun esimerkiksi vanhempiensa, ystäviensä tai sukulaistensa kanssa. Vanhimmilla sen sijaan useimmiten on mainittuja kielenkäyttöä vaativia toimia kodin ulkopuolella. Koska Ruotsissa vain suhteellisen harvat valtaväestöön kuuluvat osaavat suomea, ruotsin käyttö näissä tilanteissa on lähes välttämätöntä.

Nuorimpien kahta seuraavaa ikäluokkaa vähäisempi suomen käyttö voi sen sijaan johtua siitä, että he käyvät vielä peruskoulua, jossa opetuskielenä useimmilla on todennäköisesti ruotsi, vaikka 1980-luvulta alkaen koulu on ollut mahdollista käydä myös suomenkielisenä. Päiväkodin, koulun ja opiskelun vuoksi nuorimpien toveripiiri on lisäksi suurella todennäköisyydellä ruotsinkielinen, mikä lisää ruotsin käyt-

töä kodin ulkopuolella. Syy vanhemmissa ikäryhmissä havaittuun lineaariseen suomen käytön vähenemiseen iän myötä voi olla siinä jo edellä mainitussa seikassa, että vanhimmat, pitkään Ruotsissa asuneet ruotsinsuomalaiset ovat jo jossain määrin unohtaneet suomenkielen.

Varianssianalyysin antamat tulokset suomen kielen ylläpidon ja iän suhteesta poikkesivat jonkin verran keskiarvojen vertailulla saaduista, sillä varianssianalyysissa aktiivisimpia suomenkielen ylläpidossa olivat nuorimmat (vuosina 1981 – 1999 syntyneet) ja suomen ylläpito vähenee lineaarisesti siirryttäessä heistä vanhimpaan ryhmään. Syy tulosten jonkinasteiseen eroon saattaa olla siinä, että ristiintaulukoinnissa nuorimpaan ikäryhmään kuului 47 vastaajaa ja varianssianalyysissa selittävien muuttujien puuttuvien tietojen vuoksi vain 15. Tämän vuoksi keskiarvojen vertailun antamat tulokset lienevät luotettavampia kuin varianssianalyysilla saadut.

Kaipuu Suomeen –ulottuvuudella yhteys lineaarinen: vanhin ikäryhmä kaipaa vähiten ja nuorin ikäryhmä eniten Suomeen. Tämä saattaa johtua siitä, että vanhimmat ovat usein asuneet Ruotsissa kauimmin ja rakentaneet elämänsä sinne, kun taas nuoremmat ensimmäisen polven maahanmuuttajista ovat asuneet maassa lyhyemmän aikaa ja elämä Suomessa on siksi vielä tuoreessa muistissa. Viimeksi mainituilla on todennäköisesti jäljellä myös enemmän Suomessa asuvia ystäviä ja sukulaisia kuin vanhimmilla, mikä luonnollisesti lisää kaipuuta Suomeen. Nuorimpien elämä Ruotsin kontekstissa ei myöskään muistuta elämää Suomessa ja vanhojen tapojen hylkääminen voi lisätä kaipuuta entiseen tuttuun elämään.

Se, että nuorimmat ikäryhmät ikävöivät vanhaan kotimaahan vanhempia enemmän, ei kuitenkaan välttämättä ole niin yksiselitteistä. Saattaa nimittäin olla, että nuoremmille ajatus Suomeen palaamisesta ja elämän aloittamisesta siellä uudelleen on realistisempi vaihtoehto kuin vanhemmille. Vanhimmat vastaajat olivat kyselyä tehtäessä noin 77 – 94 –vuotiaita, joten muutto, nykyisen kodin, ystäväpiirin ja kaiken tutun jättäminen eivät ehkä tunnu enää mielekkäiltä. Vanhetessaan ihmiset usein haluavat säilyttää elämänsä vakaana ja viettää viimeiset vuotensa ympäristössä, jonka tuntevat ja jossa ovat tottuneet toimimaan. Vanhuksilla ei välttämättä olisi myöskään voimavaroja hoitaa kaikkia muuttoon liittyviä järjestelyjä, kuten uuden asunnon etsimistä toisesta maasta tai matkustamista sinne muuttokuorman kanssa.

Myös kaipuu Suomeen -ulottuvuuden suhteen keskiarvojen vertailun ja varianssianalyysin tulokset poikkesivat jonkin verran toisistaan, sillä varianssianalyysissa eniten Suomeen kaipasi toiseksi nuorin ikäluokka, vuosina 1966 – 1980 syntyneet. Tästä vanhempiin ikäryhmiin siirryttäessä Suomen ikävöinti tosin väheni lineaarisesti ja vähiten Suomea myös varianssianalyysissa ikävöi vanhin ryhmä. Tulosten lievä erilaisuus saattaa johtua siitä, että varianssianalyysissa nuorimpaan ikäluokkaan lukeutui puuttuvien tietojen vuoksi jälleen vain 15 vastaajaa, kun taas keskiarvojen vertailussa vastaajia kyseisessä ikäryhmässä oli 47. Tämän vuoksi keskiarvojen vertailulla saadut tulokset lievästi luotettavampia. Saattaa tosin myös olla, että kaikkein nuorimpien kolme seuraavaa ikäryhmää vähäisempi kaipuu Suomeen johtuu siitä, että he eivät osaa kuvitella elämää muualla kuin nykyisessä kodissaan Ruotsissa, jonne he ovat jo lapsina sopeutuneet. Vastaajista nuorimmat olivat kyselyn tekohetkellä alaikäisiä, joukossa oli jopa muutamia alle 15-vuotiaita. He ovat ehkä syntymästään asti asuneet Ruotsissa, eivätkä siten osaa kaivata Suomesta mitään.

Voi myös olla, että nuorimmat ovat muuttaneet Ruotsiin vasta melko lyhyen aikaa sitten ja vasta alkaneet sopeutua uuteen kotimaahansa. Tällöin ajatus lähtemisestä toistamiseen lyhyen ajan sisällä ja hiljalleen kodiksi muuttuneen uuden maan jättämisestä voi tuntua vastenmieliseltä. Kolmeen seuraavaan ikäryhmään kuuluvilla on sen sijaan saatannut alun perin olla tarkoituksena asua Ruotsissa vain väliaikaisesti. Tämän vuoksi ajatus Suomeen palaamisesta on jatkuvasti mielessä, mikä saattaa ylläpitää kaipuuta. Kaikkein vanhimmilla tai nuorimmilla ei välttämättä keskimmäisten ikäryhmien tavoin ole myöskään ystäviä Suomessa, vanhimmilla ei kaikeksi ole siellä enää edes läheisiä sukulaisia. Tämä voi myös selittää ikäryhmien eroja Suomen ikävöinnissä.

8.4. Sukupuoli

Sukupuolen suhteen tilastollisesti merkitseviä eroja keskiarvojen vertailussa löytyi vain ulottuvuudella ideologinen suomalaisuus.

Naisille ideologinen suomalaisuus on sekä keskiarvojen vertailun että varianssianalyysin mukaan tärkeämpää kuin miehille. Syytä tähän on tämän tutkimuksen yhteydessä

vaikea löytää, sillä sen selvittäminen vaatisi kvalitatiivisen tutkimuksen keinoja (kuten haastattelua) ja syvemmälle menevää kysymyksenasettelua.

Taulukko 6. Erot ruotsinsuomalaisten suomalaisen identiteetin ulottuvuuksissa sukupuolen mukaan

sukupuoli		suomalaisuus Ruotsissa	ideologinen suomalaisuus/ suomalaisuuden tärkeys	suomen kielen ylläpito	kaipuu Suomeen
Mies	Keskiarvo	.58	.51	.34	.40
	N	646	639	646	641
	Keskihajonta	.25	.38	.35	.29
Nainen	Keskiarvo	.59	.59	.35	.41
	N	1146	1142	1146	1135
	Keskihajonta	.25	.38	.35	.29
Yhteensä	Keskiarvo	.58	.56	.35	.41
	N	1792	1781	1792	1776
	Keskihajonta	.25	.38	.35	.29

Keskiarvojen vertailussa sukupuolten väliset erot *suomalaisuus Ruotsissa* –ulottuvuudella eivät olleet tilastollisesti merkitseviä, vaikka naisten elämä siinä muistuttaakin hieman enemmän elämää Suomessa kuin miesten. Varianssianalyysin perusteella ruotsinsuomalaisten naisten elämä kuitenkin on suomalaisempaa kuin ruotsinsuomalaisten miesten. Aiemmissa tutkimuksissa naisten on todettu ilmentävän etnistä identiteettiään ja tuottavan etnisyyden kokemuksia kodin ja lähipiirin alueella enemmän kuin miehet, jotka sen sijaan seuraavat enemmän Suomen nykytilannetta tai muistelevat maahanmuuttajayhteisön ja perheensä historiaa (Palo-Stoller & Haapanen 2002, 149 - 150). Suomalaisuus Ruotsissa –ulottuvuus koostuu suurelta osin juuri kotiin ja lähipiiriin liittyvistä muuttajista, esimerkkeinä suomalaisuuden harrastaminen usealla tavalla, kotiin tulevat suomenkieliset lehdet, ruotsinsuomalaiseen toimintaan osallistuminen, suurelta osin suomalainen ystäväpiiri Ruotsissa, suomen puhuminen kotona sekä kotona oleva runsaslukuinen Suomeen liittyvä aineisto. Näin voi todeta myös ruotsinsuomalaisten naisten tuottavan miehiä enemmän etnisyyden kokemuksia ja ilmentävän etnistä identiteettiään juuri kodin ja lähipiirin alueilla ja arjen konkreettisen toiminnan tasolla. Tulosta saattaa osaltaan selittää se, että kodin on perinteisesti ajateltu olevan naisten aluetta miesten toimiessa enemmän sen ulkopuolella. Naiset ovat ehkä halunneet rakentaa oman ja koko perheen yksityisen elämän sellaiseksi kuin se oli vanhassa kodissa ja siten tuntea olevansa kotonaan ja saada muut perheen jäsenet tuntemaan samoin. Yksityisen

elämänpiirin pitäminen mahdollisimman samanlaisena kuin aiemmin on saattanut tuoda arkeen jatkuvuutta ja sen myötä turvallisuuden tunnetta ja siten helpottaa koko perheen sopeutumistaan uuteen maahan.

8.5. Suomalaiset sukujuuret

Vastaajan suomalaisten sukujuurten (ks. s. 46 – 47) mukaan merkitseviä eroja löytyi kaikilla ulottuvuuksilla suomalaisuuden tärkeyttä lukuun ottamatta. Tosin tälläkin ulottuvuudella erot olivat lähes tilastollisesti merkitseviä.

Taulukko 7. Erot ruotsinsuomalaisten suomalaisen identiteetin ulottuvuuksissa suomalaisten sukujuurten mukaan

Vastaajan suomalaiset sukujuuret		suomalaisuus Ruotsissa	ideologinen suomalaisuus/ suomalaisuuden tärkeys	suomen kielen ylläpito	kaipuu Suomeen
Vanhemmat suomalaisia, asuvat Suomessa	Keskiarvo	.65	.58	.31	.44
	N	979	976	979	974
	Keskihajonta	.21	.38	.33	.28
Vanhemmat suomalaisia, asuvat Ruotsissa	Keskiarvo	.46	.54	.35	.43
	N	100	100	100	100
	Keskihajonta	.26	.38	.33	.30
Vanhemmat suomalaisia	Keskiarvo	.52	.56	.43	.35
	N	539	533	539	530
	Keskihajonta	.27	.38	.40	.30
Suomalaisia sukujuuria vähintään kolmen sukupolven sisällä	Keskiarvo	.29	.43	.34	.39
	N	35	35	35	34
	Keskihajonta	.22	.34	.31	.30
Muu	Keskiarvo	.47	.50	.29	.36
	N	89	88	89	88
	Keskihajonta	.25	.38	.32	.30
Yhteensä	Keskiarvo	.58	.56	.35	.41
	N	1742	1732	1742	1726
	Keskihajonta	.25	.38	.35	.29

Suomalaisuus Ruotsissa –identiteettiulottuvuudella keskiarvojen vertailu ja varianssi-analyysi antoivat lähes samanlaiset tulokset. Suomalaisinta elämä oli ryhmällä, johon kuuluvien vanhemmat ovat suomalaisia ja asuvat Suomessa. He ovat kaiketi omaksu-

neet kyseisenlaisen elämäntavan jo lapsuudessaan ja vanhempien, ehkä myös muiden sukulaisten ja tuttavien kautta tapahtuva, yhä jatkuva yhteydenpito Suomeen ja elämään siellä ylläpitävät suomalaista elämäntapaa myös Ruotsissa. Seuraavaksi yleisintä suomalainen elämäntapa Ruotsin kontekstissa oli niillä, joiden vanhemmat olivat suomalaisia ja (keskiarvojen vertailussa luokkaa ”muu” lukuun ottamatta) kolmanneksi yleisintä vastaajilla, joiden suomalaiset vanhemmat asuvat Ruotsissa. Syy lienee ensimmäisen ryhmän tavoin se, että suomalaiset elämäntavat on opittu jo lapsuudessa, mutta erona ensimmäiseen ryhmään nähden on se, etteivät kaksi muuta enää pidä yhteyttä Suomeen vanhempiensa kautta, ryhmään ”vanhemmat suomalaisia” kuuluvien vanhemmat ovat ehkä jo kuolleet – tämä ilmeni kommentteista, joita kyselylomakkeisiin oli kirjoitettu käsin – ja toiseen ryhmään lukeutuvien vanhemmat asuvat Ruotsissa.

Suomalaisuus Ruotsissa on vähäisintä niillä, joilla on suomalaisia sukujuuria vähintään kolmen polven sisällä. Tähän ryhmään kuuluivat vastaajat, joiden isä, äiti tai isovanhemmat olivat suomalaisia. Tulosta saattaa selittää se, että ainakin toinen vastaajien vanhemmista on ollut ruotsalainen tai muusta maasta kuin Suomesta tai Ruotsista, jolloin ruotsalaisen tai muutoin ei-suomalaisen elämäntavan omaksuminen Ruotsin kontekstissa on ollut voimakkaampaa kuin jos molemmat vanhemmista olisivat olleet suomalaisia. Myös eräissä aiemmissä tutkimuksissa on saatu tulos, jonka mukaan monikulttuuriset juuret heikentävät lasten suomalaisuutta (ks. esim. Korkiasaari & Roinila 2005, 103 – 108, Palo-Stoller & Haapanen 2002, 145 - 149).

Suomen kielen ylläpidossa aktiivisimpia olivat vastaajat, joiden vanhemmat ovat suomalaisia. Tätä saattaa selittää se, että heillä on kotikielenä ollut suomi, josta on näin tullut heidän äidinkieltensä ja joka siksi on yhä aktiivisessa käytössä. Voi myös olla, että mikäli vastaajan vanhemmat ovat jo kuolleet, on hän todennäköisesti itsekkin jo melko iäkäs. Näillä vanhempiin ikäryhmiin kuuluvilla, aikuisina Ruotsiin muuttaneilla, ruotsi ei välttämättä ole kovin vahva, mikä luonnollisesti vähentää sen käyttöä ja vastaavasti lisää suomen käyttöä myös kodin ulkopuolella. Tämä on tosin ristiriidassa sen edellä saadun tuloksen kanssa, jonka mukaan vanhin ikäryhmä ylläpitää suomea kaikkein heikoimmin, mikä edelleen tässä yhteydessä tarkoittaa sitä, että he käyttävät pääasiassa ruotsia. Yksi mahdollinen selitys on se, että osa vanhimpaan ikäryhmään kuuluvista on Ruotsiin jääneitä sotälapsia, jotka ovat luultavasti jo unohtaneet suomen kielen ja joiden äidinkieli nykyään on ruotsi. Heidän vastauksensa voivat korostua ikä-muuttujalla. Koska sota-

lapset saattavat pitää ruotsalaisia kasvattivanhempiaan vanhempinaan biologisten vanhempiensa sijasta, voivat Ruotsiin muuten kuin sotalapsina muuttaneiden vanhimpaan ikäryhmään kuuluvien vastaukset korostua tässä käsiteltävällä muuttujalla.

Erot suomen käytössä olivat melko vähäisiä ryhmillä, joihin kuuluvien vanhemmat ovat suomalaisia ja asuvat joko Suomessa tai Ruotsissa tai joilla oli suomalaisia sukujuuria vähintään kolmen polven sisällä. Myös vastaajilla, joiden suomalaiset vanhemmat yhä elävät tai suomalainen vanhempi on vielä elossa, on ainakin toisena lapsuuden kotikielenä usein ollut suomi, joka siten todennäköisesti on ainakin toinen heidän äidinkielistään. Tämän puolesta puhuu se, että kun vuonna 1984 haastateltiin useita vuosia, jopa vuosikymmeniä Ruotsissa asuneita ensimmäisen polven muuttajia, ilmeni että heidän kotikielensä on edelleen suomi, jota he ovat puhuneet myös lapsilleen (Kaivola-Bergenhøj 2001, 55 – 57). Vanhempien ollessa elossa vastaajat ovat kuitenkin usein nuorempia kuin jos vanhemmat ovat kuolleet ja nuoremmilla ruotsinsuomalaisilla ruotsi lienee kohtalaisen hyvin hallussa: ensimmäisen polven muuttajilla suomalaisen peruskoulun niin sanotun pakkoruotsin ja toisen polven maahanmuuttajilla Ruotsissa kasvamisen vuoksi.

Mikäli vastaajan sukujuuret eivät olleet mitkään lomakkeessa mainituista, suomen kielen ylläpito oli keskiarvojen vertailun perusteella kaikkein vähäisintä. Tämän voisi helposti ajatella johtuvan siitä, ettei vastaajalla ole suomalaisia sukujuuria ja suomen vähäinen käyttö olisi siten täysin ymmärrettävää. Ruotsinsuomalaisia koskevaan kyselyyn vastanneilla suomalaisia sukujuuria tulisi kuitenkin olla, joten tulosta on vaikea tulkita. Saattaa olla, että ryhmään kuuluvien suomalaiset sukujuuret ovat hyvin kaukaisia eivätkä he siksi osaa suomea lainkaan tai osaavat sitä vain hyvin vähän. Myös aiemmissa tutkimuksissa on todettu, että monikulttuuriset juuret heikentävät koettua yhteyttä Suomeen ja suomalaisuuteen, etenkin jos suomalainen puoli on ollut heikommassa asemassa ja vähemmistönä (ks. esim. Korkiasaari & Roinila 2005, 103 – 108). Lapsi omaksuu enemmistöä edustavan vanhemman kielen helposti, etenkin sen ollessa ympäröivän kulttuurin kieli, jota lapsi kuulee jatkuvasti myös kodin ulkopuolella. Tämä on kuitenkin luokan muu suhteen pelkkää spekulatiota, eikä varmaa tulkintaa ryhmän taustalle ja vähäiselle suomen käytölle voine löytää.

Varianssianalyysissä vastaajan suomalaiset sukujuuret eivät osoittautuneet tilastollisesti merkitseväksi suomen kielen ylläpidon selittäjäksi vastaajan äidinkielen vaki-

oinnin jälkeen. Tämä on ymmärrettävää, sillä äidinkieleltään ruotsalaisten – olivat he sitten ensimmäisen tai toisen polven muuttajia – ei voida olettaa ylläpitävän aktiivisesti suomea.

Kaipuu Suomeen –ulottuvuudella suurimpia keskiarvoja saavat vastaajat, joilla on Suomessa tai Ruotsissa asuvat suomalaiset vanhemmat. Näihin ryhmiin kuuluvilla on usein Suomessa sukulaisia ja tuttavvia, joiden kautta vastaajilla on Suomeen yhä aktiivisia yhteyksiä ja jotka siten ylläpitävät kaipuuta. Etenkin omien vanhempien asuessa Suomessa voi halu palata entiseen kotiin ja lapsuuden maisemiin olla suuri. Muut ryhmät eivät juuri eronneet toisistaan tällä ulottuvuudella. Kaukaiset tai vähäiset suomalaiset sukujuuret vähentänevät ikävöintiä Suomeen siksi, että useat tähän ryhmään kuuluvista ovat vähintään toisen polven maahanmuuttajia, jotka ovat aina asuneet Ruotsissa ja rakentaneet sinne koko elämänsä. Näin heillä ole mitään, mitä Suomesta kaivata. Myös useissa tutkimuksissa on todettu, että toisen polven maahanmuuttajien sitoutuminen uuteen maahan on suurempaa kuin ensimmäisen polven muuttajien. Sama selitys koskee kaikeksi myös niiden vastaajien suhteellisen vähäistä kaipuuta Suomeen, joiden sukujuurista tämän tutkimuksen yhteydessä ei voi saada tietoa. Edesmenneet suomalaiset vanhemmat eivät myöskään lisää vanhan kotimaan ikävää. Näin on ehkä siksi, ettei näin vastanneilla ole enää aktiivisia yhteyksiä Suomeen, mitään syytä palata sinne tai paikkaa, jonne siellä asettua asumaan. Elämä on rakennettu Ruotsiin ja tähän ollaan tyytyväisiä. Saattaa myös olla, että edesmenneiden vanhempien lapset ovat jo itse melko vanhoja, joten ajatus muutosta ja elämän aloittamisesta uudelleen toisessa maassa voi tuntua epärealistiselta tai liikaa sekä fyysisiä että psyykkisiä voimavaroja vaativalta.

Myös kaipuu Suomeen -ulottuvuudella keskiarvojen vertailun ja varianssianalyysin tulokset eroavat suomalaisten sukujuurten osalta jonkin verran toisistaan, vaikka kaipuu Suomeen on molemmissa analyyseissa suurinta silloin, kun vastaajilla on joko Ruotsissa tai Suomessa asuvat suomalaiset vanhemmat. Varianssianalyysissä eniten Suomea ikävöivät kuitenkin ne, joiden suomalaiset vanhemmat asuivat Ruotsissa. Yksi mahdollinen tulkinta tulokselle on se, että vanhempien asuessa Suomessa käynnit siellä ovat yleisempiä kuin vanhempien asuessa Ruotsissa. Näin vanhan kotimaan kaipuuta voi lievittää lyhyiden mutta toistuvien vierailujen avulla. Toisin kuin keskiarvojen vertailussa, on kaipuu Suomeen luokkaa ”muu” pienempää paitsi vastaajilla, joiden vanhemmat ovat suomalaisia, mutta asuinmaata ei ole mainittu (vastauslomakkeisiin käsin kirjoitettujen kommenttien

perusteella oletan tämän tarkoittavan, että vanhemmat ovat useilta näin vastanneilta kuolleet), myös niillä, joilla on vain kaukaisia tai vähäisiä suomalaisia sukujuuria. Selitys kaukaisten tai vähäisten suomalaisten sukujuurten Suomeen kaipuuta vähentävälle vaikutukselle on todennäköisesti se jo aiemmin esittämäni tulkinta, jonka mukaan toisen polven maahanmuuttajien koko elämän on rakentunut Ruotsiin. Sama koskee kaiketi myös ryhmiä, joiden sukujuurista ei tämän tutkimuksen yhteydessä saada.

8.6. Mahdollisen (avo)puolison kansalaisuus

Mahdollisen (avo)puolison kansalaisuuden (ks. s. 47) mukaan tilastollisesti merkitseviä eroja keskiarvojen vertailussa löytyi identiteettiulottuvuuksilla suomalaisuus Ruotsissa ja suomenkielen ylläpito.

Voimakkaimmin *suomalaisuus Ruotsissa* ilmeni vastaajilla, joilla oli Suomessa syntynyt suomalainen (avo)puoliso, heikoimmin taas niillä, joiden (avo)puoliso oli Ruotsissa syntynyt ruotsalainen. Myös muusta maasta kuin Suomesta tai Ruotsista tullut (avo)puoliso ja (avo)puolison kaukaiset tai vähäiset suomalaiset sukujuuret heikentävät ruotsalaisen (avo)puolison tavoin ruotsinsuomalaisten vastaajien suomalaisen kaltaista elämää Ruotsin kontekstissa verrattuna tilanteeseen, jossa (avo)puoliso on suomalainen. Näin oli myös varianssianalyyseissa. Muusta kuin suomalaisesta kulttuurista tulevan puolison on myös muissa tutkimuksissa todettu heikentävän suomalaisen puolison kokemaa yhteyttä suomalaisuuteen, etenkin suomalaisen ollessa heikommassa asemassa ja vähemmistönä (Korkiaaari & Roinila 2005, 103 - 108). Tulosta selittänee se, että (avo)puolison kanssa vietetään paljon aikaa ja jaetaan yhteinen arki, jolloin myös omaksutaan lähes väistämättä toisen osapuolen tapoja. Kun lisäksi konteksti on ei-suomalainen, muiden kuin suomalaisten tapojen omaksuminen käy parisuhteessa helposti.

Myös yksinelävien elämä Ruotsin kontekstissa on suomalaisempaa kuin jos vastaajalla on ruotsalaisesta tai muusta kulttuurista tuleva (avo)puoliso. Koska yksinelävistä noin kaksi viidesosaa oli siviilisäädyltään naimattomia, selitys voi olla se, että yksinelävien elämästä puuttuu arjen jakava toinen ihminen, ja siksi he saattavat pitäytyä omissa tavoissaan. Niiden ollessa ruotsinsuomalaisilla ainakin jossain määrin suomalaisia, suomalainen elämäntapa voi säilyä. Yksinelävien elämä on kuitenkin vähemmän suoma-

laista kuin niillä, joilla on suomalainen (avo)puoliso. Syy tähän saattaa olla se, että yksinelävät, varsinkin sinkut (erotuksena leskistä ja eronneista), viettävät enemmän aikaa ruotsalaisten ystäviensä (kuten opiskelu-, työ- tai harrastustovereiden) kanssa ja omaksuvat näiltä ruotsalaisia tapoja ja elämäntyylin vaikutteita. Lisäksi ilman puolisoa olevista noin kaksi viidesosaa oli eronneita ja noin viidennes leskiä. Heillä on saattanut olla ruotsalainen tai ruotsinsuomalainen puoliso, jonka kautta he ovat voineet omaksua ruotsalaisen yhteiskunnan tapoja.

Taulukko 8. Erot ruotsinsuomalaisten suomalaisen identiteetin ulottuvuuksissa (avo)puolison kansalaisuuden mukaan

Mahdollisen (avo)puolison kansalaisuus		suomalaisuus Ruotsissa	ideologinen suomalaisuus/ suomalaisuuden tärkeys	suomen kielen ylläpito	kaipuu Suomeen
suomalainen (syntynyt Suomessa)	Keskiarvo	.68	.59	.34	.41
	N	808	808	808	807
	Keskihajonta	.21	.38	.35	.29
ruotsalainen (syntynyt Ruotsissa)	Keskiarvo	.43	.52	.38	.38
	N	335	334	335	334
	Keskihajonta	.23	.38	.36	.29
suomalaisia sukujuuria vähintään kolmen polven sisällä	Keskiarvo	.45	.60	.32	.42
	N	29	29	29	29
	Keskihajonta	.21	.33	.31	.29
muusta maasta	Keskiarvo	.51	.53	.43	.40
	N	85	85	85	84
	Keskihajonta	.24	.38	.36	.30
ei tietoa	Keskiarvo	.63	.62	.23	.41
	N	33	29	33	29
	Keskihajonta	.31	.33	.29	.24
ei puolisoa	Keskiarvo	.55	.54	.33	.43
	N	507	501	507	498
	Keskihajonta	.25	.38	.35	.30
Yhteensä	Keskiarvo	.58	.56	.35	.41
	N	1797	1786	1797	1781
	Keskihajonta	.25	.38	.35	.29

Varianssianalyysin antamat tulokset poikkesivat jonkin verran keskiarvojen vertailulla saaduista, sillä siinä suomalaisinta elämää vietti vaikeasti tulkittava ryhmä, jonka (avo)puolison kansalaisuudesta ei tämän tutkimuksen yhteydessä saatu tietoa: keskiarvojen vertailussa tämä ryhmä tuli sen sijaan suomalaisen (avo)puolison omaavien jälkeen. Ryhmän erittäin suomalaista elämää varianssianalyysissa saattaa osaltaan selittää sen pienuus, minkä vuoksi muiden muuttujien vakiointi voi vaikuttaa sen saamiin arvoihin melko voimakkaasti. Saat-

taa tosin myös olla, että tähän luokkaan kuuluvat kokevat ristiriidan arvojensa ja toimiensa välillä: heillä voi olla muusta kuin suomalaisesta kulttuurista tuleva (avo)puoliso, jonka taustan he haluavat salata, sillä suomalaisuus on heille niin tärkeää. Tämä on kuitenkin pelkkää spekulatiota, eikä varmaa tulkintaa kyseiselle ryhmälle voi antaa.

Varianssianalyysissa suomalaisen (avo)puolison omaavien elämä oli siten vasta toiseksi suomalaisinta ja heitä seurasivat yksinelävät. Kokonaisuudessaan keskiarvojen vertailun ja varianssianalyysin antamat tulokset ovat kuitenkin melko samankaltaisia mitä tulee (avo)puolison kansalaisuuden vaikutukseen suomalaisuus Ruotsissa –identiteettiulottuvuuteen.

Suomen kielen ylläpidossa aktiivisimpia olivat ne, joiden (avo)puoliso ei tule Suomesta tai Ruotsista. Heitä seuraavat ruotsalaisen (avo)puolison kanssa elävät ja kolmanneksi aktiivisinta suomen ylläpito on suomalaisen (avo)puolison kanssa elävillä. Vähäisintä suomen käyttö on ryhmällä, jonka (avo)puolison kansalaisuudesta ei tämän tutkimuksen yhteydessä saatu tietoa. Syytä tähän on vaikea sanoa kyseisen luokan hankalan tulkittavuuden vuoksi; kyseessä voi olla sattuma, sillä ryhmä on melko pieni. Myös vastaajat, joiden (avo)puolisolla on vain kaukaisia tai vähäisiä suomalaisia sukujuuria ylläpitävät suomea melko heikosti. Tämä voi johtua siitä, että ruotsinsuomalainen (avo)puoliso ei välttämättä osaa suomea kovin hyvin. Oletusta tukee se, että lukuisissa tutkimuksissa monikulttuuristen juurten on todettu heikentävän lasten taitoa puhua vähemmistön kieltä ja vähemmistökielen osaamisen on havaittu heikkenevän myös maahanmuuttajapolvien myötä, vaikka vanhemmat olisivat puhuneet lapsilleen suomea (ks. esim. Kaivola-Bergenhøj 2001). Ruotsinsuomalaisten lasten suomen kielen taitoa on vähentänyt aina viime vuosikymmeniin asti lisäksi se, että ennen 1980-lukua lasten oli käytävä koulu ruotsinkielisenä (Kaivola-Bergenhøj 2001, 55 - 57). Mikäli vastaajan (avo)puoliso ei kunnolla osaa suomea, keskustelut on helpompi käydä ruotsiksi. Tämä puolestaan tekee ruotsin käytöstä luontevampaa myös kodin ulkopuolella.

(Avo)puolison tullessa Ruotsin tai Suomen ulkopuolelta suomen ylläpito on yleistä ehkä siksi, että (avo)puolisoiden kotikielenä ei välttämättä ole ruotsi tai ruotsi ei kotikielenä ainakaan kilpaile suomen kanssa. Siten ruotsin taito ei kehity eikä sen käytöstä tule luontevaa, joten suomi säilyy vahvempana kielenä. Tämä selittää myös sen, miksi myös suomalaisen (avo)puolison kanssa elävät ylläpitävät suomea melko aktiivisesti.

Mielenkiintoista on sen sijaan se, että suomen ylläpito on voimakkaampaa ruotsalaisen puolison kanssa elävillä kuin niillä, joiden puoliso on suomalainen. Syy tähän voi olla se, että tuntiessaan äidinkieltä olevan uhattuna, suomalainen puoliso alkaa (enemmän tai vähemmän tietoisesti) käyttää sitä enemmän ja ylläpitää kielitaitoaan, esimerkiksi seuraamalla suomalaisia tiedotusvälineitä. Tämä tulkinta on yhteneväinen Eriksenin (1993) väitteen kanssa, jonka mukaan etninen identiteetti voimistuu sen ollessa uhattuna (Eriksen 1993, 68).

Yksinelävien melko vähäinen suomen ylläpito verrattuna suomalaisen (avo)puolison omaaviin, saattaa johtua samasta syystä kuin kyseisen ryhmän vähemmän suomalainen elämäntapa: he viettänevät parisuhteessa olevia enemmän aikaa ruotsalaisten toveriensa kanssa ja siksi myös käyttävät ruotsia enemmän; näin ainakin, kun kyseessä ovat naimattomat yksinelävät eronneista ja leskistä. Yksinelävät ylläpitävät suomea lähes yhtä heikosti kuin ne, joiden (avo)puolisolla on vain kaukaisia tai vähäisiä suomalaisia sukujuuria. Tämä voi johtua siitä, ettei heilläkään ole kotona ketään, jonka kanssa puhua suomea. Kun vähemmistökieli ei yksityiselämässä ole aktiivisessa käytössä, sen käyttö vähenee helposti myös kodin ulkopuolella

Toisin kuin keskiarvojen vertailussa, varianssianalyysissä mahdollisen (avo)puolison kansalaisuus ei ollut merkitsevä suomen kielen ylläpidon selittäjä sen jälkeen, kun vastaajan oman äidinkielen vaikutus oli vakioitu. Tämä on mielekästä siitä jo edellä mainitusta syystä, ettei äidinkieleltään ruotsalaisilla ole syytä tai edes mahdollisuutta ylläpitää suomea.

Molemmat (avo)puolison kansalaisuuden keskiarvojen vertailussa selittämät etnisen identiteetin ulottuvuudet (suomalaisuus Ruotsissa ja suomen kielen ylläpito), ovat suurelta osin arjen tasolla toimivia, melko konkreettisia ulottuvuuksia. Siksi on ymmärrettävää, että arjen jakava ihminen vaikuttaa juuri niihin. Arvoja tai tuntemuksia, jotka enemmän kuvaavat kahta muuta ulottuvuutta, on sitä vastoin vaikeampi muuttaa ja niihin on vaikeampi ulkopuolelta vaikuttaa, vaikka kyseessä olisi oma (avo)puoliso.

Vaikka keskiarvojen vertailussa mahdollisen (avo)puolison kansalaisuus ei tuottanut tilastollisesti merkitseviä eroja ulottuvuuksilla ideologinen suomalaisuus ja kaipuu Suomeen, varianssianalyysissä muuttuja oli merkitsevä selittäjä myös näillä identiteettiulottuvuuksilla.

silla. Ulottuvuudella *ideologinen suomalaisuus* Suomessa syntyneen suomalaisen (avo)puolison omaaville suomalaisuus on tärkeämpää kuin referenssiryhmälle, jolla ei ole puolisoa. Puoliso, jolla on kohtuullisen kaukaiset tai vähäiset suomalaiset sukujuuret, joka ei tule Suomesta tai Ruotsista tai joka on Ruotsissa syntynyt ruotsalainen taas heikentää suomalaisuuden tärkeänä pitämistä verrattuna tilanteeseen, jossa (avo)puoliso on suomalainen. Tulos on samansuuntainen kuin identiteettiulottuvuudella suomalaisuus Ruotsissa ja aiemmissa tutkimuksissa saadut ja myös syy lienee sama, jonka aiemmin esitin: arjen jakaminen toisen ihmisen kanssa johtanee tapojen ja ainakin jossain määrin myös arvostusten jakamiseen.

Mielenkiintoista on, että varianssianalyysin mukaan puolison kaukaiset tai vähäiset suomalaiset sukujuuret heikentävät suomalaisuuden tärkeänä pitämistä enemmän kuin täysin ruotsalainen puoliso. Molemmissa tapauksissa puoliso on kuitenkin todennäköisesti ruotsinkielinen, jolloin suomalainen puoliso voi tuntea äidinkielenaitonsa olevan uhattuna. Tämän vuoksi hän hypoteesini mukaisesti alkaa enemmän tai vähemmän tietoisesti ylläpitää suomea ja haluta siirtää sen myös seuraavalle sukupolvelle. Tärkeintä ajatuksen tasolla toimiva suomalaisuus on vaikeasti tulkittavalle luokalle, jonka (avo)puolison kansalaisuudesta ei ole tietoa. Kuten jo aiemmin totesin, syy tähän voi olla luokan pienuus ja myös esittämäni spekulatio ryhmän kokemasta ristiriidasta voi olla yksi tulkinta tulokselle. Jälleen on kuitenkin todettava, ettei tästä ryhmästä voi sanoa mitään varmaa.

Kaipuu Suomeen –identiteettiulottuvuuden suhteen eniten vanhaa kotimaataan ikävöivät ne, joilla on Suomessa syntynyt suomalainen puoliso. Tätä saattaa selittää se, että heillä on yhä sekä omia että puolison perheenjäseniä ja ystäviä Suomessa. Läheiset ihmiset ja tutut ympäristöt puolestaan lisännevät ikävää ja ajatus takaisinmuutosta saattaa tuntua kotiin paluulta ja siksi houkuttelevalta. Sen sijaan melko vähän Suomeen ikävöivät vastaajat, joiden (avo)puolisolla on vain kaukaisia tai vähäisiä suomalaisia sukujuuria samoin kuin ne, joilla on ruotsalainen tai muualta kuin Ruotsista tai Suomesta tullut (avo)puoliso. Tulosta saattaa selittää se, että kyseiset (avo)puolisot ovat usein taustaltaan joko täysin ruotsalaisia tai vähintään toisen polven maahanmuuttajia, jotka ovat aina asuneet Ruotsissa ja rakentaneet sinne koko elämänsä. Heillä on Ruotsissa todennäköisesti myös sukulaisia ja ystäviä. Näistä syistä kyseiset (avo)puolisot eivät luultavasti voisi kuvitella elämäänsä Suomeen ja tämän vuoksi myös vastaajat itse ovat päättäneet jäädä Ruotsiin.

Yksinelävien Suomen ikävöinti on melko vähäistä, sillä he kaipaavat sinne vähemmän kuin useat muut ryhmät. Syynä saattaa olla se, että he eivät ehkä olleet tyytyväisiä elämäänsä Suomessa ja etsivät siihen uutta sisältöä Ruotsista. Ilman puolisoa olevat voivat myös olla niitä, jotka muuttavat vieraaseen maahan seikkailunhalusta tai kehittääkseen itseään, joten ajatus paluusta vanhaan ja tuttuun ympäristöön ei ainakaan toistaiseksi tunnu mielekkäältä. Vähiten Suomeen kaipaavat kuuluvat vaikeasti tulkittavaan luokkaan, joiden (avo)puolison kansalaisuudesta ei ole tietoa.

Varianssianalyysi osoitti lisäksi, että kaipuu Suomeen –identiteettiulottuvuudella löytyi sukupuolen ja mahdollisen (avo)puolison kansalaisuuden interaktiovaikutus. Tämä vaikutus koski kuitenkin jälleen vaikeasti tulkittavaa (avo)puolison kansalaisuuden luokkaa ”ei tietoa”. Myös muuttajakombinaatioiden frekvenssit olivat pieniä ja tyhjiä ruutuja oli paljon. Tästä syystä en kyseistä interaktiovaikutusta pitkälti kommentoi. On kuitenkin todettava, että mikäli puoliso on ruotsalainen tai hänellä on vain vähäisiä tai kaukaisia suomalaisia sukujuuria, miesten kaipuu Suomeen on vähäisempää kuin naisten. Jos (avo)puoliso sen sijaan ei ole ruotsalainen eikä suomalainen tai vastaaja elää yksin, on miesten kaipuu Suomeen suurempaa kuin naisten. Yksi tulkinta tälle on, että yksinelävät miehet eivät ole kyenneet sopeutumaan ruotsalaiseen yhteiskuntaan.

8.7 Siviilisäätty

Siviilisäädyn mukaan eroja ruotsinsuomalaisten etnisessä identiteetissä löytyi kaikilla ulottuvuuksilla suomalaisuuden tärkeyttä lukuun ottamatta.

Siviilisäädyn mukaan *suomalaisuus Ruotsissa* –ulottuvuudella suurimman keskiarvon saavat lesket, joita seuraavat naimisissa olevat ja pienimmän keskiarvon saavat naimattomat, joiden jälkeen tulevat avoliitossa elävät sekä eronneet. Tämä muistuttaa iän yhteydessä saatua tulosta, jonka mukaan elämä Ruotsin kontekstissa on sitä suomalaisempaa, mitä vanhemmasta ikäryhmästä oli kyse. Näin siksi, että siviilisäädyn mukaan lesket ovat oletettavasti vanhimpia, kun taas naimattomat ja avoliitossa olevat lienevät si-

viilissäytyryhmistä nuorimpia, mainitussa järjestyksessä. Tästä syystä ikäryhmien yhteydessä esittämäni tulkinta saattaa koskea myös siviilissäytyryhmiä: Nuorimmat - eli tässä yhteydessä naimattomat - ovat usein toisen polven maahanmuuttajina omaksuneet ruotsalaisemmat tavat kuin heidän vanhemmillaan on, he eivät välttämättä vanhempien tavoin voi muistikuvien tai aktiivisten kontaktien avulla rakentaa elämäänsä Ruotsin kontekstissa muistuttamaan suomalaista elämäntapaa tai ylläpitää sellaista, nuoremmat voivat olla vanhempia ikäryhmiä halukkaampia ja kykenevämpiä luopumaan vanhoista tavoistaan ja omaksumaan uusia sopeutuakseen paremmin ruotsalaiseen yhteiskuntaan ja erottautuakseen vähemmän valtaväestöstä. Lisäksi ihminen vanhetessaan usein kiinnostuu enemmän menneisyydestään, juuristaan ja niihin liittyvistä perinteistä, mikä voi ilmetä myös elämäntyylin muuttumisena niin sanotusti perinteisemmäksi.

Taulukko 9. Erot ruotsinsuomalaisten suomalaisen identiteetin ulottuvuuksissa siviilissäädyn mukaan

Siviilissääty		suomalaisuus Ruotsissa	ideologinen suomalaisuus/ suomalaisuuden tärkeys	suomen kielen ylläpito	kaipuu Suomeen
Naimaton	Keskiarvo	.48	.55	.39	.51
	N	243	241	243	240
	Keskihajonta	.24	.38	.36	.31
Naimisissa	Keskiarvo	.61	.58	.36	.40
	N	742	738	742	736
	Keskihajonta	.25	.38	.36	.29
Avoliitossa	Keskiarvo	.56	.53	.38	.40
	N	348	347	348	347
	Keskihajonta	.25	.38	.36	.29
Eronnut	Keskiarvo	.57	.54	.34	.40
	N	282	279	282	277
	Keskihajonta	.23	.39	.35	.28
Leski	Keskiarvo	.67	.55	.19	.35
	N	179	178	179	178
	Keskihajonta	.22	.37	.25	.26
Yhteensä	Keskiarvo	.58	.56	.35	.41
	N	1794	1783	1794	1778
	Keskihajonta	.25	.38	.35	.29

Myös naimisissa olevat ovat todennäköisesti naimattomia vanhempia ja näin ikäryhmiä koskeva selitys voi koskea heitäkin. Saattaa tosin olla, että naimisissa olevilla on suomalainen puoliso, mikä puolison kansalaisuutta koskevan keskiarvojen vertailun perusteella lisää vastaajan suomalaisen kaltaista elämäntapaa. Sama voi koskea suomalaisen

kanssa avoliitossa olevia, mutta he ovat usein naimisissa olevia nuorempia ja siten suuremmalla todennäköisyydellä toisen polven maahanmuuttajia. Ruotsissa varttumisen vuoksi he ovat ehkä omaksuneet vanhempiaan ruotsalaisemman elämäntavan. Lisäksi puolison kansalaisuuden ja siviilisäädyn ristiintaulukointi osoitti, että avoliitossa olevien puoliso on suhteellisesti useammin ruotsalainen kuin naimisissa olevien puoliso (107 / 241 eli noin 44 % vs. 172 / 570 eli noin 30 %). (Avo)puolison kansalaisuuden ja suomalaisuus Ruotsissa -ulottuvuuden keskiarvovertailusta taas ilmeni, että ruotsalainen puoliso vähentää vastaajan suomalaisen kaltaista elämäntapaa verrattuna suomalaisen puolison kanssa eläviin. Näin ruotsalaisen kanssa avoliitossa olevilla ruotsalaiset tavat saattavat arjessa vahvistua suomalaisten tapojen kustannuksella. Se, että eronneiden elämä muistuttaa suhteellisen vähän suomalaista, voi johtua siitä, että eron jälkeen he kenties viettävät enemmän aikaa kodin ulkopuolella - kuten harrastuksissa ja ruotsalaisten ystävien kanssa - ja siksi omaksuvat aiempaa enemmän ruotsalaisia tapoja. Kodin ulkopuolella ruotsalaisessa ympäristössä vietetty aika selittänee osaltaan myös naimattomien vain vähän suomalaista elämäntapaa muistuttavaa elämää.

Varianssianalyysi antoi siviilisäädyn ja suomalaisuus Ruotsissa -identiteettiulottuvuuden yhteydestä keskiarvojen vertailun kanssa samanlaisen kuvan lukuun ottamatta avoliitossa olevien ja eronneiden järjestystä, mutta erot näiden ryhmien välillä olivat molemmissa analyysissä melko pieniä. Edellä esittämäni tulkinta tästä suhteesta liittyi vahvasti ikään, jonka vaikutus varianssianalyysissä on vakioitu. Esitin kuitenkin lyhyesti myös iästä riippumattoman tulkinnan, jonka mukaan naimattomien ja myös eronneiden ruotsinsuomalaisten melko vähän suomalaista elämäntapaa muistuttava elämä muihin siviilisäätyryhmiin nähden voi johtua heidän muita ryhmiä suuremmasta ajastaan kodin ulkopuolella esimerkiksi ruotsalaisten ystävien, koulu- tai opiskelutovereiden ja harrastusten parissa. Tätä kautta he voivat omaksua enemmän ruotsalaisia ja suhteessa kadottaa suomalaisia tapoja. Naimattomilla yksinelävillä nuorilla voi olla myös suuremmat paineet elää ruotsalaisittain saadakseen ystäviä uudesta maasta kuin jo suhteellisen vakiintuneen elämän saaneilla siviilisäätyryhmillä.

Leskien ja naimisissa olevien melko suomalainen elämäntapa taas johtuneen ainakin osaltaan siitä, että heidän puolisonsa on tai on ollut useimmiten suomalainen. Tällöin yhteiset, jo lapsuudessa omaksutut suomalaiset tavat on melko helppo säilyttää vierasmaahan muutosta huolimatta, myös sen jälkeen, kun puolisoa ei enää ole. Avoliit-

tossa olevien avopuoliso sen sijaan on suhteellisesti useammin ruotsalainen, mikä lisää arjen ruotsalaisia tapoja suhteessa naimisissa oleviin ja leskiin.

Suomen kielen ylläpidossa neljä aktiivisinta ryhmää ovat naimattomat, avoliitossa elävät, naimisissa olevat ja eronneet mainitussa järjestyksessä. Näiden ryhmien väliset erot eivät ole kovin suuria, mutta leskien aktiivisuus on selvästi muita luokkia heikompi. Naimattomien suurinta ja leskien vähäisintä aktiivisuutta suomen käytössä voi ainakin osaltaan selittää jälleen iällä. Naimattomat ovat kaiketi siviilisäätyryhmistä nuorimpia ja – kuten ikämuuttujan yhteydessä toin esiin – nuorimmat vastaajat olivat kyselyä tehtäessä alaikäisiä. Kuten edellä olen todennut, kielenkäyttöä vaativat viralliset tilanteet ja töissä käynti eivät juuri koske heitä, toisin kuin vanhempia ikäryhmiä - siviilisäätyryhmistä leskiä, eronneita sekä naimisissa ja myös avoliitossa olevia - jotka Ruotsin valtaväestön melko harvinaisen suomen osaamisen vuoksi joutuvat käyttämään ruotsia päivittäin kodin ulkopuolella.

Syy vanhimpien ikäryhmien, tässä leskien, hyvin heikkoon suomen kielen ylläpitoon lienee se, että he ovat asuneet jo kauan Ruotsissa (jotkut jo sotavuosista asti) ja ehkä jo jossain määrin unohtaneet suomen kielen. Avoliitossa olevien suhteellisen voimakasta suomen ylläpitoa voi selittää ainakin osaltaan se, että tähän ryhmään kuuluvista suuri osa on nuoria, joiden kotikielistä ainakin toinen on lapsuudessa ollut suomi. Näin siitä on tullut osa itseä ja tämä lisää halua säilyttää suomen taito, mikä parhaiten onnistuu kieltä aktiivisesti käyttämällä. Lisäksi avoliitossa olevista vastaajista 189:llä eli reilulla puolella oli suomalainen avopuoliso, minkä vuoksi suomi on jatkuvassa käytössä eikä pääse unohtumaan.

Varianssianalyysissa siviilisääty ei osoittautunut merkitseväksi selittäjäksi ulottuvuudella suomen kielen ylläpito. Syy on todennäköisesti se, että ikä, johon tulkintani keskiarvojen vertailussa vahvasti perustui, ja myös mahdollisen (avo)puolison kansalaisuus ovat varianssianalyysissa vakioituja muuttujia eikä niiden vaikutus siten ole mukana siviilisäädyn vaikutuksessa.

Kaipuu Suomeen –ulottuvuudella korkeimpia keskiarvoja saavat naimattomat ja pienimpiä lesket, kun taas muiden siviilisäätyryhmien välillä ei juuri ole eroa. Leskien vähäistä kaipuuta Suomeen voinee myös tässä osin selittää heidän iällään: melko vanhoille ihmisille ajatus muutosta toiseen maahan saattaa tuntua kaikin puolin liian raskaalta ja

halu elää viimeiset vuodet tutussa, jo kodilta tuntuvassa ympäristössä on vanhan kotimaan ikävää suurempi. On myös luultavaa, että leskillä on lapsia ja lapsenlapsia Ruotsissa, mikä luonnollisesti vähentää kaipuuta ja halua muuttaa Suomeen. Myös muilla siviilisäätiryhmillä naimattomia lukuun ottamatta on usein vakiintunut perhe- ja muu elämä Ruotsissa, joka tämän vuoksi tuntuu kodilta. Avoliitossa elävillä on parisuhde (monilla ruotsalaisen avopuolison kanssa), naimisissa olevilla puoliso ja eronneilla sekä naimisissa olevilla usein lapsia. Näiden puuttuminen naimattomilta saattaa selittää heidän muita ryhmiä suurempaa kaipuutaan vanhaan kotimaahan, sillä he saattavat tuntea itsensä yksinäisiksi ja elämänsä vakiintumattomaksi, kun taas elämä Suomessa voi heidän mielikuvissaan tuntua tutulta ja turvalliselta, etenkin jos kyseessä ovat ensimmäisen polven maahanmuuttajat, joilla on perheenjäseniä Suomessa. Toisin kuin leskistä, naimattomista nuorista paluu Suomeen saattaa myös tuntua realistiselta vaihtoehdolta.

Mielenkiintoista kuitenkin on, että huolimatta Suomen ikävöinnistä, on naimattomien elämä Ruotsin kontekstissa siviilisäätiryhmistä vähiten suomalaista. Yksi selitys tälle saattaa olla se, että naimattomat nuoret voivat ajatella ”maassa maan tavalla” - tyyppisesti, eivätkä siksi elä suomalaisittain ruotsalaisessa yhteiskunnassa. Silti he eivät välttämättä koe ruotsalaisia tapoja omikseen ja siitä syystä kaipaavat takaisin Suomeen. Suomalaisen elämäntyylin jättäminen pois omasta elämästä uudessa kotimaassa voi osaltaan jopa lisätä ikävöintiä entiseen kotimaahan, sillä vanhat tutut tavat saattavat auttaa kotoutumisessa tuomalla elämään jatkuvuutta ja turvallisuuden tunnetta ja ainakin osan kodista sinne, missä ihminen itse on.

Naimattomat ilmentävät mielestäni hyvin Hallin (1999) esittämää argumenttia, jonka mukaan yksilön eri suuntiin vetävät identiteetit saavat hänet identifioitumaan eri tavoin eri tilanteissa ja tavat, joilla yksilöitä kulttuurisissa ympäristöissä puhutellaan, muokkaavat identiteettiä (Hall 1999, 23). Ruotsalaisessa kulttuuriympäristössä ihmisiä suurella todennäköisyydellä kohdellaan ruotsalaisina, ainakin mikäli he näyttävät ruotsalaisilta. Ympäristön vaikutuksesta ja naimattomien halusta sopeutua siihen he voivat kokea olevansa Ruotsissa enemmän ruotsalaisia kuin suomalaisia ja elää sen mukaisesti. Tilanne voi olla toinen, kun he saavat itsekseen täyttää Suomesta lähetettyä lomaketta, jonka kysymykset liittyvät vahvasti Suomeen ja suomalaisuuteen. Tämä saattaa tuoda mieleen muistoja, herättää huomaamaan omasta elämästä puuttuvat suomalaiset tavat ja siksi nostaa esiin kaipuun Suomeen.

Siviilisäädyn osalta keskiarvojen vertailun ja varianssianalyysin tulokset poikkesivat jonkin verran toisistaan, vaikka molemmissa analyysissä eniten Suomeen kaipasivat naimattomat. Sen sijaan siinä, missä keskiarvojen vertailun mukaan naimattomien jälkeen eniten Suomea ikävöivät naimisissa olevat, eronneet ja avoliitossa elävät lähes toisistaan eroamattomina ryhminä, varianssianalyysissä naimattomien jälkeen eniten Suomeen kaipasivat eronneet. Kyseisen ryhmän melko voimakasta kaipuuta vanhaan kotimaahan voi selittää juuri ero, jonka jälkeen elämä on jossain määrin aloitettava uudelleen. Eronneet voivat tuntea itsensä yksinäisiksi ja heistä saattaa tuntua siltä, ettei heillä eron jälkeen ole Ruotsissa enää mitään, minkä vuoksi sinne jäädä. Paluu Suomeen, takaisin tuttuun ympäristöön ja ehkä apua antavien sukulaisten ja tuttavien luo voi siksi tuntua houkuttelevalta. Onkin todettu, että eronneiden osuus muuttajista on kasvanut ja ero vaikuttaa olevan yksi syy muutolle (Reinans 1996, 68 – 70).

Naimisissa olevien ja leskien välillä ei varianssianalyysissä ollut juuri eroa Suomen ikävöinnissä. Melko vähäistä halua palata takaisin Suomeen voi selittää jo edellä esiin tuomani vakiintunut perhe- ja muu elämä Ruotsissa sekä – etenkin leskien ollessa kyseessä – ikä. Keskiarvojen vertailun ja varianssianalyysin antamien tulosten erona oli vielä se, että ensin mainitussa vähiten Suomea ikävöivät lesket, kun taas varianssianalyysin mukaan vähäisintä Suomen kaipuu oli avoliitossa elävillä, vaikkakin ero on suhteellisen pieni. Kuten olen jo aiemmin maininnut, avoliitossa olevien puoliso on suhteellisen usein Ruotsissa syntynyt ruotsalainen, jolla on perhe ja koko elämä Ruotsissa. Koska ruotsalainen avopuoliso ei ehkä voisi kuvitella muuttoa Suomeen, ei ruotsinsuomalainenkaan puoliso sitä välttämättä harkitse. Kohtalaisen vakiintunut elämä Ruotsissa selittää siis ainakin osaltaan myös avoliitossa olevien vähäistä kaipuuta Suomeen. Lisäksi koska avoliitossa elävät ovat usein melko nuoria, osa heistä on kaikei myös itse syntynyt Ruotsissa, eikä heillä siksi ole mitään, mitä Suomesta kaivata.

8.8. Äidinkieli

Vastaajan äidinkielen mukaan tilastollisesti merkitseviä eroja löytyi sekä keskiarvojen vertailussa että varianssianalyysissä kaikilla identiteettiulottuvuuksilla lukuun ottamatta ulottuvuutta kaipuu Suomeen. Äidinkieleltään muita kuin suomalaisia tai ruotsalaisia on

hyvin vähän. Tämän vuoksi heitä koskevat tulokset eivät ole kovin luotettavia eikä niitä siksi kommentoi.

Taulukko 10. Erot ruotsinsuomalaisten suomalaisen identiteetin ulottuvuuksissa äidinkielen mukaan

oma äidinkieli		suomalaisuus Ruotsissa	suomalaisuuden tärkeys/ ideologinen suomalaisuus	suomen kielen ylläpito	kaipuu Suomeen
suomi	Keskiarvo	3.34	3.28	2.18	1.87
	N	1599	1596	1599	1599
	Keskihajonta	.77	.76	.70	.71
ruotsi	Keskiarvo	2.31	2.73	1.86	1.76
	N	150	150	150	150
	Keskihajonta	.91	.84	.82	.70
muu	Keskiarvo	3.83	3.79	2.29	2.10
	N	6	6	6	6
	Keskihajonta	.45	.19	.73	.63
Yhteensä	Keskiarvo	3.28	3.23	2.15	1.86
	N	1755	1752	1755	1755
	Keskihajonta	.83	.78	.72	.71

Äidinkieleltään suomenkieliset saavat ruotsinkielisiä korkeampia arvoja kaikilla ulottuvuuksilla, joilla kieli osoittautui tilastollisesti merkitseväksi selittäjäksi. Tämä johtuu todennäköisesti siitä, että ensin mainitut ovat usein syntyneet ja myös kasva-
neet Suomessa, joten maahanmuuttajasukupolven yhteydessä esittämäni tulkinta Suomessa syntyneiden *suomalaisemmasta elämästä Ruotsin kontekstissa* pätee myös tässä: ensimmäisen polven muuttajat ovat saattaneet asua Suomessa hyvin kauan, eikä ole helppoa tai edes mieluisaa jättää vanhan kotimaan tapoja muutosta huolimatta. Vaikka kyseessä olisivat äidinkieleltään suomalaiset toisen polven muuttajat, suomalaisen kaltainen elämä on usein omaksuttu jo lapsuudessa, jolloin opittujen tapojen harjoittaminen jatkuu myös aikuisiällä. Ruotsinkieliset sen sijaan ovat usein aina asuneet Ruotsissa ja siten omaksuneet ruotsalaisen tai ainakin suomalaisia vanhempiaan ruotsalaisemman elämäntavan. Suomenruotsalaisilla taas kieli- ja kulttuuriryhteys Ruotsiin ovat mahdollisesti heikentäneet perinteisten suomalaisten tapojen säilyttämisen merkitystä.

Myös identiteettiulottuvuudella *ideologinen suomalaisuus* tulkinnassa voidaan nojautua syntymämaahan, jolla on merkitystä äidinkielen kannalta. Tämän puolesta puhuu

se, että varianssianalyysissa syntymämaan tilastollinen merkitsevyys hävisi äidinkieli-muuttujan vakioinnin jälkeen. Kuten maahanmuuttajasukupolven yhteydessä tulkitsin, Suomessa syntyneille ja äidinkieleltään suomalaisille suomalaisuus on itsestään selvempi, olennaisempi ja tärkeämpi osa itseä kuin Ruotsissa syntyneille ruotsinkielisille tai edes suomenruotsalaisille. Luonnollisesti ensin mainituille myös suomen puhuminen sekä itse että ylipäättään ja ruotsinsuomalaisten lasten suomalainen identiteetti ovat tärkeämpiä kuin jälkimmäisille, jotka eivät välttämättä osaa suomea lainkaan. Suomenkielisille mainitut seikat tarkoittavat, että huomattavan kokoinen suomalainen vähemmistö, suomalaisuus ja suomenkieli ilmenevät Ruotsissa samoin, kuin että ne säilyvät maassa ja siirtyvät myös seuraaville sukupolville.

Suomen kielen ylläpidossa tulkinta on triviaali: äidinkieleltään ruotsalaiset, suomea osaamattomat vastaajat eivät voi käyttää suomea kodin ulkopuolella ja viranomaisten kanssa eikä heidän ole mielekästä seurata suomalaisia tiedotusvälineitä. Suomenkielisille suomen käyttö sen sijaan voi heikon ruotsin vuoksi olla välttämättömyys ja etenkin suomalaisen median seuraaminen tärkeä keino ylläpitää omaa äidinkieltä

Kaipuuta Suomeen äidinkieli ei sen sijaan selitä. Syy on todennäköisesti siinä, että monet äidinkieleltään suomalaiset ensimmäisen polven muuttajat ovat jo pitkään asuneet Ruotsissa, kotoutuneet ja rakentaneet elämänsä sinne. Äidinkieleltään suomalaiset, mutta Ruotsissa syntyneet taas eivät ole milloinkaan asuneet Suomessa eivätkä siksi voi kaivata sieltä mitään. Sen sijaan juuriltaan suomenruotsalaisilla voi hyvinkin olla kaipuuta vanhaan kotimaahan.

8.9. Varianssianalyysin tuloksista lyhyesti

Kuten on jo käynyt ilmi, taustamuuttujien keskinäisten korrelaatioiden vuoksi tein varianssianalyysijä selvittääkseni yhden muuttujan vaikutuksen kuhunkin identiteettiulottuvuuteen muiden taustamuuttujien ollessa vakioituina. Varianssianalyysin käyttö antoi myös mahdollisuuden etsiä taustamuuttujien interaktiovaikutuksia ja analyysijä tehdesäni kokeilin lukuisia ensimmäisen asteen interaktioita. Joitain merkitseviä interaktiovaikutuksia myös löytyi, mutta ne koskivat vaikeasti tulkittavia luokkia, esimerkkinä mahdollisen (avo)puolison kansalaisuuden luokka ”ei tietoa”, tai koostuivat muuttuja-

kombinaatioista, joissa on runsaasti tyhjiä ruutuja tai hyvin pieniä frekvenssejä. Seuraavassa tuon esiin identiteettiulottuvuus kerrallaan lyhyesti niitä varianssianalyysin tuloksia, joita jo edellä en ole esitellyt. Varianssianalyysien tilastolliset merkitsevyystaulukot ovat liitteessä 2.

Suomalaisuus Ruotsissa

Suomalaisuus Ruotsissa -ulottuvuuden merkitseviksi selittäjiksi varianssianalyysissa osoittautuivat ristiintaulukoinnilla saatujen tulosten tavoin vastaajan ikä, suomalaiset sukujuuret, mahdollisen (avo)puolison kansalaisuus, siviilisääty sekä äidinkieli. Toisin kuin ristiintaulukoinnissa, varianssianalyysissa myös sukupuoli nousi merkitseväksi selittäjäksi. Sitä vastoin maahanmuuttajasukupolvi tai Ruotsissa vietetty aika eivät varianssianalyysin mukaan ole suomalaisuus Ruotsissa –identiteettiulottuvuutta merkittävästi selittäviä tekijöitä, vaikka ristiintaulukoinnissa niin oli. Kyse on ilmeisesti siitä, että maahanmuuttajasukupolvi, Ruotsissa vietetty aika ja ikä korreloivat keskenään, joten niiden selityskyky on suurelta osin päällekkäistä. On kuitenkin syytä huomata, että suomalaisuus Ruotsissa on voimakkainta 1930 – 1947 syntyneillä, jotka vastaavat suurelta osin suuren muuton sukupolvea.

Varianssianalyysissa löytyi myös puolison kansalaisuuden ja omien suomalaisten sukujuurien interaktiovaikutus, mutta se koski puolison kansalaisuuden luokkia ”ei puolisoa” tai ”ei tietoa”, joiden tulkinta on vaikeaa. Tämän vuoksi jätin kyseisen interaktiovaikutuksen pois lopullisesta mallista, jonka selitysaste nousi kuitenkin 29,4 %:in. On tosin mainittava, että varianssianalyysin nollihypoteesi, jonka mukaan riippuvan muuttujan virhevarianssi on sama kaikissa ryhmissä, kaatui. Tältä osin varianssianalyysin oletuksia siis rikottiin.

Taulukko 11. Parametriestimaatit ruotsinsuomalaisten identiteettiulottuvuudesta ”suomalaisuus Ruotsissa”

Parametriestimaatit	B	Std. Error	t	Sig.
Intercept	3.678	.330	11.162	.000
Sukupuoli				
Mies	-.115	.038	-3.051	.002
Nainen	0(a)	.	.	.
Syntymävuosi				
1912 - 1929	.314	.141	2.224	.026
1930 - 1947	.360	.119	3.026	.003
1948 - 1965	.246	.116	2.120	.034
1966 - 1980	.082	.122	.674	.501
1981 - 1999	0(a)	.	.	.
Suomalaiset sukujuuret				
Vanhemmat suomalaisia, asuvat Suomessa	.337	.083	4.070	.000
Vanhemmat suomalaisia, asuvat Ruotsissa	.055	.107	.517	.605
Vanhemmat suomalaisia	.154	.085	1.811	.070
Suomalaisia sukujuuria vähintään kolmen polven sisällä	-.171	.150	-1.138	.255
Muu	0(a)	.	.	.
Mahdollisen (avo)puolison kansalaisuus				
Suomalainen (syntynyt Suomessa)	.254	.067	3.771	.000
Ruotsalainen (syntynyt Ruotsissa)	-.340	.073	-4.680	.000
Suomalaisia sukujuuria vähintään kolmen polven sisällä	-.162	.154	-1.050	.294
Muusta maasta	-.102	.097	-1.044	.297
Ei tietoa	.325	.155	2.097	.036
Ei puolisoa	0(a)	.	.	.
Siviilisäätty				
Naimaton	-.314	.086	-3.662	.000
Naimisissa	-.116	.075	-1.555	.120
Avoliitossa	-.160	.081	-1.972	.049
Eronnut	-.180	.077	-2.343	.019
Leski	0(a)	.	.	.
Äidinkieli				
Suomi	-.712	.291	-2.445	.015
Ruotsi	-1.393	.296	-4.710	.000
Muu	0(a)	.	.	.

a This parameter is set to zero because it is redundant.

Aiemmin esittämäni hypoteesi suomalaisuuden korostuneemmasta osasta arkea ensimmäisen polven maahanmuuttajilla ja lyhyen aikaa Ruotsissa asuneilla toisen polven maahanmuuttajiin ja pidempään Ruotsissa asuneisiin nähden ei varianssianalyysissä tällä ulottuvuudella mitattuna osoittautunut todeksi, sillä syntymämaa ja muuttovuosi eivät selittäneet ”suomalaisuus Ruotsissa” muuttujan eroja. Näiden selittäjien merkitsevyytasot eivät olleet edes lähellä merkitseviä eikä niiden interaktiovaikutuskaan osoittautunut merkitse-

väksi. Kyseiset taustamuuttajat nousivat kuitenkin ristiintaulukoinnissa merkitseviksi suomalaisuus Ruotsissa -identiteettiulottuvuuden selittäjiksi. Varianssianalyysin parametriestimaateista tosin ilmeni, että vaikka muuttovuosi ei noussut merkitseväksi selittäjäksi, kuva suomalaisesta elämäntavasta Ruotsissa on muuttovuoden suhteen aivan samanlainen kuin ristiintaulukoinnin keskiarvovertailulla saatu: Suomalaisinta elämä Ruotsin kontekstissa oli suuren muuton aikana vuosina 1961 – 1970 maahan muuttaneilla ja vähiten suomalaisen kaltaista viimeisinä muuttaneilla. Samoin kuin ristiintaulukoinnissa, ensimmäisinä muuttaneiden elämä on suomalaisempaa kuin toiseksi viimeisellä ryhmällä. Myös syntymämaan osalta varianssianalyysiin parametriestimaatit antoivat saman tuloksen kuin ristiintaulukointi: Suomessa syntyneillä elämä Ruotsissa muistuttaa suomalaista elämäntapaa enemmän kuin Ruotsissa tai muussa maassa syntyneillä. Ruotsissa syntyneiden elämä on molempien analyysitapojen mukaan vähiten suomalaisen kaltaista.

On huomattava, että vaikka varianssianalyysi osoittaa eri muuttajien selityskyvyissä päällekkäisyyksiä sekä alentaa siten merkitsevyyksiä ja parametriestimaattien eroja, vakioimattomat keskiarvojen vertailut kuvaavat sinänsä aivan oikein ryhmien välisiä eroja ruotsinsuomalaisten suomalaisessa identiteetissä. Suomessa syntyneillä on vahvimmin suomalainen elämäntapa.

Suomalaisuuden tärkeys

Varianssianalyysia käyttämällä ulottuvuuden ”suomalaisuuden tärkeys” merkitseviksi selittäjiksi osoittautuivat sukupuoli, muutosta Ruotsiin kulunut aika ja vastaajan äidinkieli, jotka nousivat merkitseviksi selittäjiksi myös ristiintaulukoinnissa. Näiden lisäksi varianssianalyysin mukaan suomalaisuuden tärkeyttä selitti mahdollisen (avo)puolison kansalaisuus. Syntymämaa eli maahanmuuttajasukupolvi ei äidinkielen vakioinnin jälkeen enää tilastollisesti merkitsevästi selittänyt eroja ulottuvuudella ideologinen suomalaisuus, joskin sen selityskyky oli lähellä merkitsevää Suomessa syntyneiden pitäessä suomalaisuutta tärkeämpänä kuin Ruotsissa syntyneet. Jäännösvarienssin homogeenisuusoletus jouduttiin jälleen hylkäämään, mikä tämän muuttujan kohdalla saattaa johtua sen vinoudesta. Muuttujan dikotomisoinnin jälkeen tekemäni logistinen regressio ei kuitenkaan antanut mitään olennaisesti uutta tietoa tai tuonut olennaista parannusta varianssianalyysiin nähden, joten käytän alkuperäistä analyysia. Selitysaste jäi tosin vain 5,9 %:in.

Taulukko 12. Parametriestimaatit ruotsinsuomalaisten identiteettiulottuvuudesta ”suomalaisuuden tärkeys”

Parametrit	B	Std. Error	t	Sig.
Intercept	3.455	.396	8.718	.000
Sukupuoli				
Mies	-.109	.041	-2.644	.008
Nainen	0(b)	.	.	.
Mahdollisen (avo)puolison kansalaisuus				
Suomalainen (syntynyt Suomessa)	.117	.047	2.506	.012
Ruotsalainen (syntynyt Ruotsissa)	-.046	.059	-.773	.439
Suomalaisia sukujuuria vähintään kolmen polven sisällä	-.131	.168	-.783	.433
Muusta maasta	-.075	.097	-.769	.442
Ei tietoa	.240	.160	1.499	.134
Ei puolisoa	0(b)	.	.	.
Syntymämaa				
Suomi	.450	.242	1.861	.063
Ruotsi	0(b)	.	.	.
Muuttovuosi				
1939 – 1960	-.246	.071	-3.447	.001
1961 – 1970	-.164	.057	-2.886	.004
1971 – 1980	-.123	.063	-1.946	.052
1981 – 2006	0(b)	.	.	.
Äidinkieli				
Suomi	-.494	.312	-1.584	.113
Ruotsi	-1.050	.320	-3.284	.001
Muu	0(b)	.	.	.

a Computed using alpha = .05

b This parameter is set to zero because it is redundant.

Varianssianalyysin selitysaste jäi suomalaisuuden tärkeys –ulottuvuuden osalta siis vain 5,9 %:in, vaikka hajonta on suhteellisen suurta. Myös tällä ulottuvuudella on siten vaihtelua, jota käyttämäni rakenteelliset (ikä, sukupuoli, maassa vietetty aika, syntymämaa ja äidinkieli) tai vuorovaikutukselliset (vastaajan suomalaiset sukujuuret, mahdollisen (avo)puolison kansalaisuus ja siviilisääty) taustatekijät eivät kuitenkaan pystyneet selittämään. Kyseessä voi siten olla henkilökohtaisiin arvostuksiin liittyvä asia, jonka syitä tällä kyselytutkimuksella ei kyetä selvittämään. Saattaa tosin olla, että koulutus tai päätoimi voisi selittää suomalaisuuden tärkeys –ulottuvuudella esiintyviä eroja. Näitä taustamuuttujia en kuitenkaan voinut analyysseissani käyttää jo aiemmin perustelemistani syistä.

Suomen kielen ylläpito

Suomen kielen ylläpito –ulottuvuuden merkitseviksi selittäjiksi varianssianalyysin perusteella osoittautuivat ikä, Ruotsissa vietetty aika ja äidinkieli, jotka olivat merkitseviä vaihtelua selittäviä tekijöitä myös keskiarvojen vertailussa. Myös kyseisten muuttujien vaikutukset olivat pääasiassa samansuuntaisia. Tosin kuten aiemmin toin esiin, keskiarvojen vertailusta poiketen varianssianalyysissä nuorimman ikäluokan kielen ylläpito on aktiivisinta, mutta ero johtunee ryhmän pienuudesta. Sen sijaan vastaajan siviilisääty, mahdollisen (avo)puolison kansalaisuus tai suomalaiset sukujuuret eivät varianssianalyysissä nousseet merkitseviksi, vaikka näin oli keskiarvojen vertailun yhteydessä. Varianssianalyysin selitysaste kohosi 13,4 %:in.

Taulukko 13. Parametriestimaatit ruotsinsuomalaisten identiteettiulottuvuudesta ”suomen kielen ylläpito”

Parameter	B	Std. Error	t	Sig.
Intercept	2.543	.320	7.941	.000
Muuttovuosi				
1939 – 1960	-.433	.075	-5.771	.000
1961 – 1970	-.203	.060	-3.420	.001
1971 – 1980	-.091	.061	-1.492	.136
1981 – 2006	0(b)	.	.	.
Syntymävuosi				
1912 – 1929	-.511	.192	-2.659	.008
1930 – 1947	-.262	.180	-1.452	.147
1948 – 1965	-.008	.178	-.043	.966
1966 – 1980	-.006	.181	-.031	.975
1981 – 1999	0(b)	.	.	.
Äidinkieli				
Suomi	-.032	.271	-.117	.907
Ruotsi	-.389	.278	-1.399	.162
Muu	0(b)	.	.	.

a Computed using alpha = .05

b This parameter is set to zero because it is redundant.

On mielenkiintoista, että juuri vuorovaikutukselliset taustamuuttujat eivät olleet tilastollisesti merkitseviä selittäjiä tällä ulottuvuudella. Näyttää siltä, että rakenteellisilla tekijöillä on suurempi merkitys kielen ylläpidon kannalta: esimerkiksi Ruotsissa asutun ajan assimiloiva vaikutus sekä iän mukanaan tuomat kontaktit viranomaisiin ja työelämään lisäävät ruotsin käyttöä ja samalla heikentävät suomen ylläpitoa ruotsinsuomalaisten keskuudessa siviilisäädystä, mahdollisen (avo)puolison kansalaisuudesta tai suomalaisista sukujuurista riippumatta.

Kaipuu Suomeen

Varianssianalyysi osoitti, että kaipuu Suomeen –ulottuvuuden merkitseviä selittäjiä olivat ikä, Ruotsissa vietetty aika, vastaajan suomalaiset sukujuuret ja siviilisääty, jotka osoittautuivat merkitseviksi selittäjiksi myös keskiarvojen vertailussa. Ruotsissa vietettyä aikaa lukuun ottamatta taustamuuttujien vaikutukset poikkesivat analyyseissa jonkin verran toisistaan, mutta koska olen kertonut eroista jo keskiarvojen vertailun yhteydessä, en kommentoi niitä enää tässä. Toisin kuin keskiarvojen vertailussa, mainittujen lisäksi varianssianalyysissä kaipuuta Suomeen selitti tilastollisesti merkitsevästi mahdollisen (avo)puolison kansalaisuus, mutta ei syntymämaa. Kuten keskiarvojen vertailun yhteydessä toin esiin, varianssianalyysissä löytyi tällä ulottuvuudella myös sukupuolen ja mahdollisen (avo)puolison kansalaisuuden interaktiovaikutus. Tämä koski kuitenkin mahdollisen (avo)puolison luokkaa ”ei tietoa”, jota on vaikea tulkita. Lisäksi muuttujakombinaatioiden frekvenssit olivat pieniä ja tyhjiä ruutuja oli paljon. Kerroin tästä enemmän jo edellä, joten en tässä kommentoi yhteyttä tämän enempää.

Varianssianalyysin virhetermin homogeenisuusoletus kaatui jälleen, mikä saattaa johtua summamuuttujan jakauman vinoudesta. Suomalaisuuden tärkeys –muuttujan tavoin tein tästäkin muuttujasta dikotomian, jolla suoritin logistisen regression. Tässäkään yhteydessä uusi analyysi ei tuonut olennaista parannusta tai uutta tietoa varianssianalyysiin nähden, joten tein varsinaisen analyysin alkuperäisellä summamuuttujalla. Selitysas- teeksi sain 11 %.

Taulukko 14. Parametriestimaatit ruotsinsuomalaisten etnisen identiteetin ulottuvuudesta ”kaipuu Suomeen”

Parametrit	B	Std. Error	t	Sig.
Intercept	1.870	.209	8.945	.000
Mahdollisen (avo)puolison kansalaisuus Suomalainen (syntynyt Suomessa)	.134	.067	2.015	.044
Ruotsalainen (syntynyt Ruotsissa)	.022	.073	.301	.763
Suomalaisia sukujuuria vähintään kolmen polven sisällä	-.050	.166	-.299	.765
Muusta maasta	.057	.098	.587	.557
Ei tietoa	-.126	.146	-.864	.388
El puolisoa	0(a)	.	.	.
Muuttovuosi				
1939 – 1960	-.445	.080	-5.593	.000
1961 – 1970	-.362	.063	-5.753	.000
1971 – 1980	-.280	.064	-4.371	.000
1981 – 2006	0(a)	.	.	.
Syntymävuosi				
1912 – 1929	-.062	.208	-.299	.765
1930 – 1947	.041	.193	.210	.834
1948 – 1965	.087	.189	.462	.644
1966 – 1980	.333	.191	1.749	.081
1981 – 1999	0(a)	.	.	.
Suomalaiset sukujuuret				
Vanhemmat suomalaisia, asuvat Suomessa	.185	.084	2.206	.028
Vanhemmat suomalaisia, asuvat Ruotsissa	.269	.122	2.208	.027
Vanhemmat suomalaisia	-.167	.087	-1.911	.056
Suomalaisia sukujuuria vähintään kolmen polven sisällä	-.251	.196	-1.282	.200
Muu	0(a)	.	.	.
Siviilisääty				
Naimaton	.312	.084	3.721	.000
Naimisissa	.028	.072	.391	.696
Avoliitossa	-.040	.078	-.510	.610
Eronnut	.147	.074	1.980	.048
Leski	0(a)	.	.	.

a This parameter is set to zero because it is redundant.

9. Suomalaisen identiteetin tyypit ruotsinsuomalaisten keskuudessa

Kuten aiemmin totesin, tein lopuksi ryhmittelyanalyysin nähdäkseni, millaisiksi kombinaatioiksi identiteettiulottuvuudet yhdistyvät ja millaisia suomalaisen identiteetin tyyppisiä ruotsinsuomalaisten keskuudesta voidaan löytää. Kokeilujen jälkeen päädyin kolmen klusterin malliin, sillä ryhmien lisääminen tuotti hankalammin tulkittavia ulottuvuuksien kombinaatioita. Mukaan tulivat muun muassa ryhmät, joista toinen suhtautuu myönteisesti vain suomenkielen ylläpitoon ja toinen elää suomalaisittain Ruotsissa ja pitää suomalaisuutta tärkeänä, muttei kuitenkaan ylläpidä suomenkieltä eikä kaipaa Suomeen. Kolmen klusterin mallin käyttö on perusteltua tulkittavuuden lisäksi myös siksi, että kyseiset ryhmät säilyivät klustereiden lisäämisestä huolimatta.

Taulukko 15. Ruotsinsuomalaisten suomalaisen identiteetin tyypit identiteettiulottuvuuksien perusteella

	Ruotsinsuomalaisten suomalaisen identiteetin tyypit		
	Assimiloituneet	Suomeen takaisin kappavat suomalaiset	Ruotsiin integroituneet suomalaiset
Suomalaisena Ruotsissa	-.90220	.37787	.39209
Suomalaisuuden tärkeys/ ideologinen suomalaisuus	-1.14985	.48187	.44432
Kaipuu Suomeen	-.48808	1.32174	-.45008
Suomen kielen ylläpito	-.69340	.26439	.31707
N	509	476	801

Koska tutkimuksen näyte ei ole edustava, eivät myöskään identiteettityyppien määrälliset arviot ole täysin luotettavia. Myös esimerkiksi eri muuttujien käyttö ja toisenlaiset muuttujien luokitukset muuttaisivat ryhmien kokoja. Lisäksi on syytä todeta, että assimiloituneiden määrä suomalaisia juuria omaavien keskuudessa on tässä saatua kuvaa suurempi, sillä he epätodennäköisimmin käyvät suomalaisen Siirtolaisuusinstituutin Internet-sivustoilla tai tilaavat Ruotsinsuomalainen lehteä, jonka välissä tutkimuksen paperinen kyselylomake lähetettiin. Vaikka he olisivat tietoisia ruotsinsuomalaisten suomalaisuutta koskevasta tutkimuksesta, he tuskin vaivautuisivat siihen vastaamaan.

Tuon esiin joitain sosiodemografisia eroja identiteettityypeittäin, mutta on syytä huomauttaa, etteivät ne ole kovin suuria, vaan vain pienehköjä painotuseroja. Kaikissa ryhmissä valtaosaa voi kuvata suurin piirtein suuriin ikäluokkiin kuuluviksi suuren muuton muuttajiksi, mutta tämän joukon jättäminen osittain huomiotta auttaa havaitsemaan jonkinasteisia eroja taustamuuttujittain. Näitä eroja tarkemmin kuvaavat taulukot ovat liitteessä 3.

Ensimmäistä ruotsinsuomalaisten suomalaisen identiteetin tyyppiä kutsun *assimiloituneiksi*, sillä tähän ryhmään kuuluvat eivät elä suomalaisen kaltaista elämää Ruotsin kontekstissa, pidä suomalaisuutta lainkaan tärkeänä, kaipaa Suomeen tai ylläpidä suomen kieltä. Näin he oletettavasti elävät ruotsalaisittain, ruotsalaisina ja ruotsinkielisinä ruotsalaisessa yhteiskunnassa ja ovat siihen tyytyväisiä. Ryhmään kuuluvien voi siten sanoa assimiloituneen ruotsalaiseen yhteiskuntaan ja unohtaneen suomalaisuutensa lähes kokonaan. Heistä monet ovat tietoisia suomalaisista sukujuuristaan, mutta suomalaisuudella ei juuri ole merkitystä heidän identiteettinsä tai elintapojensa kannalta.

Assimiloituneiden joukko on osin kaksijakoinen. Toisaalta siihen kuuluu melko paljon ennen suurta muuttoa muuttaneita ensimmäisen polven muuttajia, joukossa luultavasti sotalapsia, jotka ovat assimiloituneet Ruotsiin pitkän maassa asumisen seurauksena. Toisaalta ryhmässä on myös kohtalaisen kokoinen määrä nuorehkoja toisen polven siirtolaisia, jotka eivät ole omaksuneet suomalaista kulttuuria Ruotsissa varttumisen vuoksi. Assimiloituneista noin viidenneksen äidinkieli on ruotsi, minkä voi olettaa olevan myös mainittujen kahden ryhmän äidinkieli. Ruotsi äidinkielenä voi toisaalta olla assimiloitumisen yksi seuraus tai osoitus siitä, mutta toisaalta sen voi olettaa myös edelleen edistävän assimiloitumista ruotsalaiseen yhteiskuntaan. Samanlainen syyn ja seurauksen epäselvyys koskee ruotsalaista (avo)puolisoa, joka on assimiloituneilla melko yleinen – vielä useammalla on tosin suomalainen (avo)puoliso ja myös naimattomia on kohtalaisen paljon. Lisäksi on vielä mainittava, että yli kolmanneksella assimiloituneiden ryhmään kuuluvista on suomalaiset vanhemmat, joiden asuinmaasta ei ole tietoa. Kuten olen aiemmin maininnut, kyselylomakkeisiin käsinkirjoitettujen kommenttien perusteella tämä tarkoittaa usein edesmenneitä vanhempia. Näillä yhteys Suomeen ja suomalaisuuteen on siten katkennut myös vanhempien kuoleman myötä.

Mitä tulee suomalaisen vähemmistöidentiteetin ja –kulttuurin ylläpitoon, assimiloituneita voidaan pitää niin sanotusti menetettynä joukkona. Tosin myös heidän suomalaisuu-

tensa elpyminen on mahdollista, mutta se edellyttää selvästi identiteetin ja elämäntapojen rakentamista uudelleen. Assimiloituneita ei kuitenkaan ole tämän tutkimuksen perusteella kuin reilu neljännes vastaajista.

Toinen suomalaisen identiteetin tyyppi ruotsinsuomalaisten keskuudessa on ensimmäisen vastakohta ja nimitänkin sitä *Suomeen takaisin kaipaaviksi suomalaisiksi*. Ryhmään kuuluvat elävät suomalaisen kaltaista elämää Ruotsissa, pitävät suomalaisuutta ja suomen puhumista Ruotsissa tärkeänä, käyttävät aktiivisesti suomea ja erityisesti kaipaavat takaisin Suomeen. Päinvastoin kuin ensimmäiseen ryhmään kuuluvat, toiseen ryhmään lukeutuneiden ei voida sanoa integroituneen ruotsalaiseen yhteiskuntaan. Pikemminkin vaikuttaa siltä, että he ovat separoituneet valtaväestöstä ja pysyneet muutosta huolimatta täysin suomalaisina, mikä saattaa edelleen heikentää sopeutumista Ruotsiin.

Suomeen kaipaavista neljännes on muuttanut Ruotsiin kohtalaisen vähän aikaa sitten, 1980-luvulla tai sen jälkeen. Myös naimattomat ja nuorehkot ruotsinsuomalaiset korostuvat tässä ryhmässä jonkin verran, joten aiemmin esittämäni ajatus hiljattain muuttaneiden muuton väliaikaisuudesta saa tukea myös tässä yhteydessä. Kun muuttajan tarkoitus ei alun perinkään ole jäädä Ruotsiin pysyvästi, voi jatkuvasti mielessä oleva ajatus paluusta ylläpitää kaipuuta Suomeen, motiivia säilyttää suomalaisessa yhteiskunnassa tarvittavat taidot ja halua pitäytyä suomalaisissa tutuissa tavoissa. Suomeen kaipaavissa on toisaalta runsaasti myös suuren muuton aikana muuttaneita, vaikka he eivät erityisesti korostukaan tässä ryhmässä. Kyseisen ryhmän elämä oli myös aiempien analyysien mukaan kaikkein suomalaisinta. Kuten olen jo edellä todennut, heidän muuttonsa tapahtui usein pakottavan luonteisista syistä, mikä saattaa lisätä halua jatkaa elämää mahdollisimman samankaltaisena kuin vanhassa kotimaassa. Suuren muuton aikana muuttaneet myös muodostavat edelleen huomattavan osan merkittävästä suomalaisesta vähemmistöstä Ruotsissa ja heillä saattaa olla muita ruotsinsuomalaisia suurempia intressejä säilyttää suomalaisuus maassa. Näin esimerkiksi siksi, että juuri he taistelivat ruotsinsuomalaisten oikeuksien puolesta (muun muassa oikeudesta saada opetusta suomenkielellä) ja perustivat ruotsinsuomalaisille omia yhdistyksiä. Näistä saavutetuista etuuksista ei luonnollisesti haluta luopua. Lisäksi suuren muuton aikana muuttaneet alkavat olla eläkeiässä ja monella voi olla haaveena palata viettämään rauhallisia eläkevuosia vanhaan kotimaahan. On vielä mainittava, että huomattavalla osalla Suomeen kaipaavista vanhemmat asuvat yhä Suomessa. Sen sijaan niitä, joiden suomalaisten vanhempien asuinmaasta ei ole tietoa, on huomattavasti vä-

hemmän verrattuna ensin mainittuihin tai siihen, mitä heitä oli assimiloituneissa. Näin Suomessa olevat vanhemmat lisäävät halua muuttaa takaisin Suomeen, kun taas (oletettu) vanhempien kuolema katkaisee siteitä vanhaan kotimaahan.

Suomalaisen vähemmistöidentiteetin ja –kulttuurin ylläpidon kannalta Suomeen takaisin kaipaavia suomalaisia voidaan pitää osittain katoavana ryhmänä, sillä joukossa on paljon ikääntyviä ruotsinsuomalaisia, jotka saattavat lopun ikäänsä ylläpitää ajatusta paluusta sitä koskaan toteuttamatta. Toisaalta he voivat nuorempien tilapäispistäytyjien tavoin muuttaa takaisin Suomeen, mikä ei sekään säilytä suomalaisuutta Ruotsissa.

Kolmas identiteettityyppi on kahden edellisen yhdistelmä ja kutsun sitä nimellä *Ruotsiin integroituneet suomalaiset*. Tämä ryhmä elää suomalaisittain Ruotsin kontekstissa, pitää suomalaisuutta ja suomen kielen käyttöä Ruotsissa tärkeänä, ylläpitää suomen kieltä aktiivisesti, mutta kaikesta tästä huolimatta ei kaipaa takaisin Suomeen. Siten voi todeta tämän ryhmän integroituneen ruotsalaiseen yhteiskuntaan: muuttaja on kaikesti hyväksynyt uuden kotimaansa arvot ja haluaa kiinnittyä valtaväestöön, mutta tästä huolimatta hän tuntee olevansa oman etnisen ryhmänsä jäsen ja preferoi vanhaa kulttuuriaan (vrt. Tuomi - Nikula 1997, 284).

Ruotsiin integroituneissa painottuvat suuren muuton aikana muuttaneet suuret ikäluokat. Ryhmään kuuluvien elämä vaikuttaa melko vakiintuneelta, sillä pitkän maassa asumisen lisäksi suurin osa heistä on joko naimisissa tai avoliitossa. Näin aiempien analyysien yhteydessä esittämäni ajatus vakiintuneen elämäntilanteen Suomen kaipuuta vähentävästä vaikutuksesta saa tukea myös tässä yhteydessä.

Ruotsiin integroituneita suomalaisia on lähes puolet vastaajista. Monet heistä ovat asuneet Ruotsissa jo kauan, he ovat rakentaneet sinne elämänsä ja usein myös perustaneet perheen. Suomalaisuus ja suomenkieli ovat heille yhä tärkeitä ja niiden halutaan säilyvän myös tulevaisuuden Ruotsissa, mutta elämä Suomessa on mennyttä eikä vanhaan kotimaahan enää haluta palata. Siten voi sanoa, että ryhmään kuuluvat muodostavat Ruotsin pysyvän suomalaisen vähemmistöidentiteetin ja -kulttuurin ja ovat perusta niiden säilymiselle Ruotsissa. Kiinnostava tulevaisuutta koskeva kysymys on se, missä määrin ryhmä pystyy siirtämään identiteettinsä seuraavalle sukupolvelle.

10. Lopuksi

Tämän tutkielman perusteella ruotsinsuomalaisten suomalaisesta identiteetistä voidaan 2000-luvun alussa löytää neljä sisällöltään erilaista ulottuvuutta: suomalaisuus Ruotsissa, suomalaisuuden tärkeys/ ideologinen suomalaisuus, suomen kielen ylläpito ja Suomen kaipuu. *Suomalaisuus Ruotsissa* on melko konkreettinen, arjessa ja käytännön toimitissa ilmenevä identiteetin ulottuvuus. Sen muodostavien muuttujien avulla ruotsinsuomalaiset voivat rakentaa yksityisen elämänsä Ruotsin kontekstissa muistuttamaan hyvin paljon sellaista, kuin se olisi Suomessa. Sitä vastoin ulottuvuudella *ideologinen suomalaisuus* latautuvat konkreettista toimintaa kuvaavien muuttujien sijaan enemmän ajatuksen tasolla toimivat muuttajat, jotka ilmentävät suomalaisuuden tärkeänä pitämistä. Näin oman kulttuurin säilyttämiseen voidaan suhtautua myönteisesti, vaikka sitä ei itse vaalittaisikaan (vrt. Liebkind 1996, 10). Identiteettiulottuvuus *suomen kielen ylläpito* koostuu nimensä mukaisesti muuttujista, jotka kuvaavat suomen aktiivista käyttöä ja ylläpitoa myös kodin ulkopuolella. Lopulta *kaipuu Suomeen* –ulottuvuus osoittaa ruotsinsuomalaisten suomalaisessa identiteetissä olevan myös puolen, joka kuvaa huonoa viihtyvyyttä Ruotsissa ja halua palata takaisin Suomeen.

Havaitut ruotsinsuomalaisten neljä suomalaisen identiteetin ulottuvuutta kombinoituvat kolmeksi toisistaan selvästi eroavaksi identiteettityypiksi. *Assimiloituneet* ovat ruotsalaistuneet lähes täysin, eikä suomalaisuudella ole juuri lainkaan merkitystä heidän identiteettinsä tai elintapojensa kannalta. *Suomeen takaisin kaipaavat suomalaiset* sitä vastoin ovat monessa suhteessa edelleen hyvin suomalaisia ja kaipaavat entiseen kotimaahansa: ryhmään kuuluvien voi sanoa separoituneen valtaväestöstä. Kolmantena ryhmänä ovat *Ruotsiin integroituneet suomalaiset*, jotka pitävät vanhan kotimaansa kulttuuria tärkeänä, ylläpitävät sitä ja elävät sen mukaisesti, mutta ovat tästä huolimatta kotoutuneet uuteen kotimaahansa, eivätkä erityisesti kaipaa Suomeen: ryhmä on nimensä mukaisesti integroitunut Ruotsiin.

Ulottuvuuksien ja tyyppien taustalla on useita sosio-demografisia muuttujia, jotka selittävät ruotsinsuomalaisten suomalaisuudessa olevia eroja ja erilaisia suomalaisuuksia heidän keskuudessaan. Näitä kaikkia taustatekijöitä ei voida löytää kaikkien ulottuvuuksien tai tyyppien taustalta, mutta jotkin niistä osoittautuivat merkittäviksi selittäjiksi useammin kuin toiset. Erityisesti toisiinsa yhteydessä olevat muuttovuosi ja ikä nouse-

vat esiin lähes kaikilla ulottuvuuksilla. Suomalaisuus Ruotsissa –ulottuvuutta lukuun ottamatta näiden vaikutus on pääsääntöisesti assimiloiva: mitä kauemmin vastaaja on asunut Ruotsissa ja mitä iäkkäämpi hän on, sitä vähemmän hän pitää suomalaisuutta tärkeänä, ylläpitää suomen kieltä ja kaipaa Suomeen. Tämä tukee esittämäni hypoteesia, jonka mukaan etninen identiteetti olisi voimakkaampi, korostuneempi ja merkityksellisempi melko lyhyen aikaa uudessa maassa asuneilla ja hiljattain kotimaan vaihdon aiheuttaman muutoksen omassa elämässään kokeneilla. Ajan kuluessa muuttajat rakentavat elämänsä uuteen maahan ja integroituvat, osin jopa assimiloituvat kyseiseen yhteiskuntaan. Suomalaiset elämäntavat tosin näyttävät säilyvän, vaikka Ruotsissa asuttaisiin hyvin pitkään ja erityisesti suuren muuton aikana muuttaneet viettävät suomalaisen kaltaista elämää Ruotsin kontekstissa. Rutiininomaisissa ja jo lapsuudessa sisäistetyissä yksityiseen elämänpiiriin kuuluvissa toimintatavoissa pitäydytään tämän perusteella kulttuuriympäristön vaihdosta huolimatta.

Myös sosiaaliset siteet Suomeen ja Ruotsiin nousevat esiin usealla ulottuvuudella. Vastaajat, joilla oli Suomessa asuvat suomalaiset vanhemmat, saivat korkeimpia keskiarvoja kaikilla ulottuvuuksilla suomen kielen ylläpitoa lukuun ottamatta. Kyseisellä ulottuvuudella aktiivisimpia olivat vastaajat, joiden suomalaisten vanhempien asuinmaasta ei tässä tutkimuksessa ole tietoa. Myös ryhmittelyanalyysissä Suomessa asuvien suomalaisten vanhempien lapset korostuivat Suomeen takaisin kaipaavissa suomalaisissa. Kaukaiset tai vähäiset suomalaiset ja siten monikulttuuriset sukujuuret sen sijaan heikentävät koettua yhteyttä Suomeen ja suomalaisuuteen tässä tutkimuksessa aiempien tutkimusten tavoin (ks. esim. Korkiasaari & Roinila 2005, 103 – 108; Palo-Stoller & Haapanen 2003, 145 – 149). Sen sijaan ruotsalainen ja myös ruotsinsuomalainen (avo)puoliso näyttävät tämän tutkimuksen mukaan edistävän vastaajan integroitumista ja jopa assimiloitumista ruotsalaiseen yhteiskuntaan. Kyseisenlaisen (avo)puolison omaavat ovat viimeisinä lähes kaikilla suomalaisuutta kuvaavilla ulottuvuuksilla ja ruotsalaisen kanssa parisuhteessa olevat korostuvat myös assimiloituneiden identiteettityypissä. Näyttää siltä, että arjen jakavan kumppanin omista poikkeavat tavat ja arvostukset muuttavat ainakin jossain määrin myös omia tapojamme ja arvostuksiamme ja että uudessa kotimaassa syntyperäinen (avo)puoliso auttaa oman elämän rakentamisessa sinne.

Jo mainittujen lisäksi äidinkieli osoittautui usein merkitseväksi selittäjäksi. Äidinkieleltään ruotsalaiset ovat suomenkielisiä vähemmän suomalaisia kaikilla ulottuvuuksilla lukuun ottamatta kaipuuta Suomeen ja he korostuvat myös identiteettityypissä assimiloituneet. Ruotsinkielisissä on paitsi pitkän maassa asumisen tai Ruotsissa syntymisen vuoksi ruotsin omaksuneita, myös ensimmäiseen muuttajapolveen kuuluvia suomenruotsalaisia. Viimeksi mainituilla kieli- ja kulttuuriyhteys on todennäköisesti helpottanut ruotsalaiseen yhteiskuntaan integroitumista ja jossain määrin edistänyt jopa assimiloitumista.

Sekä erilaisten ulottuvuuksien että identiteettityyppien löytäminen ruotsinsuomalaisten etnisestä tai kulttuurisesta identiteetistä on yhdenmukainen Hallin edellä esitetyn teesin kanssa, jonka mukaan jonkin ryhmän kulttuurinen identiteetti koostuu sekä samanlaisuuksista että eroista. Hallin mukaan kulttuurinen identiteetti ei ole yhtenäinen tai aukoton kokonaisuus eikä koostu vain samankaltaisuuksista, vaan on sen sijaan hajautunut ja moninainen, sisältäen myös huomattavia eroja ja jakoja. Toisinaan näiden jakojen väliset rajat ovat Hallin mukaan ”liukuvalle asteikolle sijoitettuja pisteitä” sen sijaan, että ne vain sulkisivat muita ulkopuolelle. (Hall 1999, 227 – 232, 250.) Tämän puolesta puhuu faktorianalyysi, jonka mukaan ruotsinsuomalaisten etninen tai kulttuurinen identiteetti vaihtelee neljällä sisällöltään erilaisella ulottuvuudella, jotka eivät kuitenkaan ole toisistaan poissulkevia. Näin ulottuvuudet voivat eri yksilöillä yhdistyä erilaisiksi kombinaatioiksi ja yksilöiden suhtautuminen joihinkin ulottuvuuksiin voi olla myös negatiivinen.

Yksilöllisten identiteettien tavoin myös sosiaalisia identiteettejä voi olla useita erilaisia, jolloin yhdessä yksilöiden ryhmässä voi esiintyä monia identiteettejä (Wolf-Knuts 1995, 12). Näin on myös ruotsinsuomalaisilla, sillä heidän keskuudestaan voidaan tämän tutkimuksen perusteella löytää kolme toisistaan poikkeavaa suomalaisen identiteetin tyyppiä. Aiempi käsitys kulttuurisesta identiteetistä ryhmän yhteisenä käsityksenä jaettuun ja muuttumattomaan kulttuuriin perustuvana kollektiivisena todellisena itsenä (Anttonen 1999, 237) tai erilaisia yksilöitä yhdistävänä yhteisenä kulttuurisena koodistona (Hall 1999, 224) on siten myös tämän tutkimuksen mukaan virheellinen. Sen sijaan uudempi käsitys kulttuurisesta ja etnisestä identiteetistä eroja sisältävinä ja muuttuvina itsen osina (ks. esim. Anttonen 1999, 237; Hall 1999, 250; Nagel 1994, 154 – 155) saa tukea myös tässä.

Ruotsinsuomalaisten keskuudessa ilmenneistä neljästä suomalaisen identiteetin ulottuvuudesta kaksi, *suomalaisuus Ruotsissa* ja *suomenkielen ylläpito*, koostuvat objektiivisista kulttuurisista piirteistä, joiden samaistamista etnisyyteen on etnisyytutkimuksen piirissä viime vuosikymmeninä kritisoitu. Suomalaisen kaltaiseen elämäntapaan Ruotsin kontekstissa kuuluvat suomalaisen kulttuurin harrastaminen usealla tavalla (muun muassa perinteisten juhlien vietto suomalaisittain, suomalaisen ruoan syöminen, Suomen lipun käyttö, saunominen sekä osallistuminen suomalaisiin kirkollisiin tai uskonnollisiin tilaisuuksiin ja tanhuihin), kotona oleva runsaslukuinen suomalainen aineisto (kuten suomenkielinen tai Suomesta kertova kirjallisuus, suomalainen Raamattu ja kansallispuku sekä suomalaiset viirit ja vaakunat), suomen puhuminen kotona ja suomalaisista koostuva ystäväpiiri Ruotsissa sekä suomenkielen käyttö useassa tilanteessa kodin ulkopuolella ovat esimerkkejä kulttuurin ulkoisista ominaisuuksista, joihin perustuvia etnisyyden ja etnisen ryhmän määritelmiä muun muassa Fredrik Barth voimakkaasti kritisoi juuri niiden ulkokohtaisuuden vuoksi.

Kyseisten ulottuvuuksien löytyminen ruotsinsuomalaisten elämästä on kuitenkin osoitus siitä, että myös kulttuurin havaittavat ja objektiiviset piirteet ovat olennainen osa etnisyyttä ja etnistä identiteettiä etnisten rajojen ohella. Myös Barth totesi, että etniset ryhmät merkittävinä yksikköinä voivat säilyä vain niin kauan, kuin kulttuuriset erot niiden välillä säilyvät (Barth 1969, 15). Nähdäkseni etnisen ryhmän ulkoiset piirteet ovat myös yksi keino ylläpitää rajoja ja kommunikoida niitä muille etnisille ryhmille: erottautua muista ja liittyä omaan ryhmään sekä viestiä ryhmien välisiä eroja ja kuumista tiettyyn ryhmään. Erilaisia näkyviä kulttuurin piirteitä voidaan pitää yhdenlaisena ryhmää rakentavana merkitysmuodostelmana, jolla ”meidät” erotetaan muista ja muut ”meistä”. Ryhmää rakentavat sosiaaliset käytänteet ja merkitysmallit edellyttävät rajoja osoittavia tapoja, rajaamiskäytäntöjä, joita ovat esimerkiksi juuri yhteinen kieli sekä yhteiset tavat ja toimintamallit. (Kaunismaa 1997, 226 – 228.) Näin huomion kiinnittäminen ”kulttuuriseen ainekseen” (Barth 1969, 14) auttaa tutkimaan myös sitä, mitä Barth (1969) piti keskeisenä etnisyyden tutkimuksessa: etnisiä rajoja, niiden muodostumisessa ja ylläpidossa mukana olevia prosesseja sekä rajojen ilmaisua ja todentamista ryhmien välisessä vuorovaikutuksessa sekä sitä, miten rajat mahdollisesti ajan kuluessa ja ryhmien keskinäisissä kohtaamisissa muuttuvat (Barth 1969, 10, 14 – 15). Vaikka etnisuus ei ole etnisen ryhmän yhteistä kulttuurista omaisuutta eivätkä etniset rajat sisällä kulttuuria, ovat useat kulttuuriset piirteet merkittäviä tekijöitä ryhmi-

en välisessä vuorovaikutuksessa, jossa kulttuurisia eroja viestitään ja siten samalla määritellään etnisyyttä (Eriksen 1993, 36 – 39).

Toisaalta kulttuurisista piirteistä koostuvien etnisen identiteetin ulottuvuuksien löytyminen osoittaa oikeaksi myös Barthin väitteen, jonka mukaan kulttuurisen erilaisuuden taustalla ei ole ryhmien eristyneisyys toisistaan, vaan ryhmien väliset rajat ja kulttuuriset erot säilyvät ryhmien välisistä sosiaalisista suhteista ja keskinäisistä riippuvuuksista huolimatta (Barth 1969, 10 – 11). Suomi ja Ruotsi ovat vuosisatoja olleet tiiviisti tekemisissä toistensa kanssa ja maiden välillä on ollut jatkuvaa, joskin voimakkuudeltaan vaihtelevaa muuttoliikettä jo keskiajalta alkaen (ks. esim. Tarkiainen 2000, 20). Vaikka ihmiset siis ovat ylittäneet maiden rajoja ja ryhmillä on ollut yhteyksiä jo pitkään, on raja suomalaisten ja ruotsalaisten välillä säilynyt, samoin kuin eri etnisten ryhmien toisistaan poikkeavat kulttuurit. Tämä pätee myös suureen osaan ruotsinsuomalaisia, jotka ovat ainakin jossain määrin säilyttäneet suomalaisuutensa huolimatta jopa vuosikymmeniä kestäneestä Ruotsissa asumisesta.

Barth katsoi, ettei kulttuuristen piirteiden inventointi jätä tilaa etnisyyden merkityksen analysoinnille, jota hän piti tärkeänä, sillä etnisen ryhmän jäsenyyden tuli hänen mukaansa olla merkityksellinen toimijoille itselleen (Barth 1969, 10). Ruotsinsuomalaisten suomalaisen identiteetin ulottuvuudet *suomalaisuuden tärkeys* ja *kaipuu* Suomeen kuitenkin osoittavat, että etnisyyden merkitys ja merkityksellisyys voidaan tavoittaa, vaikka huomiota kiinnitettäisiin myös etnisyyden ulkoisiin osoittimiin. Näkemys siitä, että ruotsinsuomalaisten lasten suomalainen identiteetti, oma suomalaisuus sekä suomen puhuminen itse ja Ruotsissa ylipäätään ovat tärkeitä sekä Ruotsissa oleskelun väliaikaisuus, huonosti viihtyminen Ruotsissa, kotona olemisen tunne jossain paikassa Suomessa sekä Suomen kaipuu ilmentävät etnisyyden ideologista puolta, joka voidaan tavoittaa ja määritellä vain huomioimalla Barthin (1969, 10) tärkeänä pitämä jäsenten oma näkökulma. Tämän puolen huomiotta jättäminen sulkisi tutkimuksen ulkopuolelle merkittävän osan etnisyyttä; sen, mitä ryhmän jäsenet itse katsovat etnisyyteensä kuuluvan ja mitä se heille merkitsee. Kuten on jo aiemmin mainittu, lähimpänä totuutta oleva määritelmä etnisyydestä saataneen siten yhdistämällä etic- ja emic-tyyppiset tarkastelut: huomioimalla sekä objektiiviset ja eksplisiittiset että subjektiiviset ja implisiittiset etnisyyden kriteerit (Wolf-Knuts 1995, 13 – 14).

Tässä tutkimuksessa käytetty kyselylomake keskittyi pääasiassa perinteisinä pidettyihin suomalaisen kulttuurin piirteisiin ja siihen, missä määrin ne ovat säilyneet ruotsinsuomalaisten keskuudessa. Kulttuurissa on kuitenkin pysyvyyden ohella myös muutosta: uuden omaksumista ja vanhan poistumista (Martikainen, Sintonen & Pitkänen 2006, 11). Kulttuuria ei enää pidetä staattisena kokonaisuutena (Anttonen 1999, 206), vaan sosiaalisessa vuorovaikutuksessa jatkuvasti konstruotavana päättymättömänä prosessina (Anttonen 1999, 207; Martikainen, Sintonen & Pitkänen 2006, 13). Kulttuuri ei siten ole yksinomaan historiallista perintöä, vaan sitä konstruoidaan yhdistelemällä aineksia sekä menneisyydestä että nykyisyydestä (Nagel 1994, 162). Myös kulttuurista identiteettiä pidetään nykyään jatkuvasti muuttavana ja muokattavana, ei sellaisenaan omaksuttavana asiana (ks. esim. Anttonen 1999, 237; Hall 1999, 227). Tämä ilmenee myös muun muassa aiemmin esitellyssä saksanturkkilaisia koskevassa tutkimuksessa (ks. Schultz & Sackmann 2001). Siksi olisi jatkossa mielenkiintoista selvittää, miten suomalaisuus on vuosikymmenien aikana Ruotsissa muuttunut: mitä siitä on poistunut ja mitä uutta ruotsinsuomalaiset ovat siihen tuoneet? Lisäksi olisi mielekästä selvittää myös sitä, millaiseksi ruotsinsuomalainen identiteetti on muotoutunut tai millainen siitä on tehty. Tämän tutkimuksen aineistolla ei esimerkiksi saa selville, millaisia ruotsalaisen yhteiskunnan tapoja ja arvoja suomalaisuuteen on integroitu.

Uudempaan käsitykseen kulttuurista kuuluvat myös ajatukset kulttuurien kreolisoitumisesta ja hybridisoitumisesta, joissa eri kulttuurien piirteiden kohtaaminen ja sekoittuminen tuottaa uusia kulttuurisia muotoja (Anttonen 1999, 202). Esimerkiksi pysyvästi toiseen maahan muuttavien siirtolaisten on omaksuttava uutta kulttuuria, mutta he samalla säilyttävät vahvan yhteyden vanhan kotimaansa kulttuuriin. Näin heidän voi katsoa kuuluvan ”hybridisiin kulttuureihin”. (Hall 1996, 310.) Myös tästä ovat esimerkkinä saksanturkkilaiset, joita koskevaa tutkimusta aiemmin on esitelty (ks. Schultz & Sackmann 2001). Siksi tulevaisuudessa tulisi tutkia sitä, millaista on ruotsinsuomalainen kulttuuri erotuksena ruotsalaisesta tai suomalaisesta kulttuurista. Millaiset rajat määrittävät ruotsinsuomalaisia etnisenä ryhmänä ja miten näitä rajoja todennetaan ja ylläpidetään sekä mitkä erot suhteessa toisaalta suomalaisiin ja toisaalta ruotsalaisiin ovat ruotsinsuomalaisille itselleen merkityksellisiä? (ks. Barth 1969, 14.) Myös oletukset identiteetin tilanteisesta vaihtelusta jäävät tämän tutkimuksen tavoittamattomiin.

Vaikka kulttuuri ja kulttuurinen tai etninen identiteetti ovat siis jatkuvassa muutoksessa, tämä tutkimus on vain tätä hetkeä kuvaava poikkileikkaus ruotsinsuomalaisten suomalaisista identiteeteistä, niiden sisällöistä ja yhteyksistä taustatekijöihin. Tulevaisuudessa tapahtuvat muutokset voivat siten koskea toisaalta identiteettiulottuvuuksien ja – tyyppien sisältöjä: joistain asioista voidaan luopua ja ruotsinsuomalaiset voivat kehittää erityisesti ruotsinsuomalaisia ja integroida identiteetteihin ruotsalaisia sisältöjä. Toisaalta muutokset voivat koskea myös ryhmien koostumusta sosiaalisen taustan mukaan: Suuren muuton sukupolven vanhenemisen ja ruotsinsuomalaisen väestön uusiutumisen myötä identiteetti-ryhmien ja niiden taustalla olevien identiteettiulottuvuuksien jäsentyminen sosiaalisen taustan mukaan tulee muuttumaan. Esim. kaipuu Suomeen saattaa muuttua kuvitteellisemmaksi ja jäsentää heikommin identiteettejä. Sen sijaan ruotsinsuomalaisten asemaa koskevat arvot ja toiminnat voivat kasvattaa merkitystään, mikäli nyt havaittu integroituneiden ryhmä osoittautuu pysyväksi. Näiden muutosten selvittäminen ja seuraaminen on tärkeää, kun jatkossa tehdään ruotsinsuomalaisten etnisyyttä ja etnistä identiteettiä koskevaa tutkimusta.

LÄHTEET

- Alladt, Erik (1996): Samhällsutvecklingen i Finland och Sverige efter 1945 – backgrunden till ut- och invandringen. Teoksessa Lainio, Jarmo (red.): *Finnarnas historia i Sverige 3. Tiden efter 1945*, s. 17 – 36. Finska Historiska Samfundet, Helsingfors, Nordiska Museet, Stockholm.
- Anttonen, Marjut (1999): *Etnopolitiikkaa Ruijassa*. Suomalaislähtöisen väestön identiteettien politisoituminen 1990-luvulla. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 764. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Barth, Fredrik (1969): Introduction. Teoksessa Barth, Fredrik (ed.): *Ethnic Groups and Boundaries. The Social Organisation of Cultural Difference*, s. 9 - 38. Universitets Forlaget, Bergen - Oslo, George Allen & Unwin, London.
- Beskrivning av Sveriges befolkning 2006. Statistiska centralbyrån, enheten för befolkningsstatistik, Sverige, 2007.
- Eriksen, Thomas Hylland (1993): *Ethnicity and Nationalism. Anthropological Perspectives*. Pluto Press, London.
- Etnisten suhteiden neuvottelukunta (2004): *Muuttoliikkeet ja etniset vähemmistöt Suomessa 1999 - 2004*. Tutkimukset ja tilastot. Työhallinnon julkaisu 343. Työministeriö, Helsinki.
- Hall, Stuart (1996): The Question of Cultural Identity. Teoksessa Hall, Stuart, Held, David and McGrew, Tomy (ed.): *Modernity and Its Futures*, s. 273 - 326. The Open University, UK.
- Hall, Stuart (1999): *Identiteetti*. Vastapaino, Tampere.
- Kaivola-Bregenhøj, Annikki (2001): Finnish in Sweden: Snapshots of Dalarna. Teoksessa The Organisation Board of the Coimbra Group Working Party for Folklore and European Ethnology (ed.): *Migration, Minorities, Compensation. Issues of Cultural identity in Europe*. Coimbra Group Office, Brussels, Belgium.
- Kaunistmaa, Pekka (1997): Keitä me olemme? Kollektiivisen identiteetin käsitteellisistä lähtökohdista. *Sociologia* 34:3, s. 220 – 230.
- Kepsu, Kaisa and Westerholm, John (2005): Finland-Swedish Identity Under Pressure. A Challenge for an Old Minority. Teoksessa Raento, Pauliina (Guest Editor): *Finnishness in Finland and North America: Constituents, Changes and Challenges*. Special Issue of Journal of Finnish Studies 2:9, s. 73 - 95.
- Nordiska Museet, Stockholm.
- Korkiasaari, Jouni (2004 b): *Suomalaisten Ruotsiin suuntautuneen muuton yhteiskunnalliset syyt 1900-luvulla* [viitattu 16.10.2007]. URL: <http://www.migrationinstitute.fi/db/articles/art.php?artid=28>
- Korkiasaari, Jouni (2005): *Suomalaiset maailmalla* [viitattu 4.11.2005]. URL: <http://www.migrationinstitute.fi/db/articles/art.php?artid=3>
- Korkiasaari, Jouni and Roinila, Mika (2005): Finnish North Americans Today. Teoksessa Raento, Pauliina (Guest Editor): *Finnishness in Finland and North America: Constituents, Changes and Challenges*. Special Issue of Journal of Finnish Studies 2:9, s. 98 - 116.
- Korkiasaari, Jouni (2000): Suomalaiset Ruotsissa 1940-luvulta 2000-luvulle. Teoksessa Korkiasaari, Jouni ja Tarkiainen, Kari: *Suomalaiset Ruotsissa*. Suomalaisen siirtolaisuuden historia 3, s. 133 – 496. Siirtolaisuusinstituutti, Turku.
- Lainio, Jarmo (1996): Finskans ställning i Sverige och dess betydelse för sverigefinnarna. Teoksessa Lainio, Jarmo (red.): *Finnarnas historia i Sverige 3. Tiden efter 1945*, s. 255 - 310. Finska Historiska Samfundet, Helsingfors och Nordiska Museet, Stockholm.
- Lauhamaa, Pigga, Rasmus, Eeva-Liisa ja Judén-Tupakka, Soila (2006): Saamelaiskasvatus sosiaalisena, enkulturaation ja identiteetin käsitteiden valossa. Teoksessa Martikainen, Tuomas (toim.): *Ylirajainen kulttuuri*. Etnisyys Suomessa 2000-luvulla, s. 190 – 211. Tietoliipas 212, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

- Leimu, Pekka (1996): Identity, Ethnicity and Integration. Teoksessa Kervinen, Jarmo, Korhonen, Anu, Virtanen, Keijo (ed.): *Identities in Transition – Perspectives on Cultural Interaction and Intergration*, s. 49 – 65. Publications of the Doctoral Program on Cultural Interaction and Intergration. Unipaps, Turun yliopisto, Turku.
- Liebkind, Karmela (1996): The Social Psychology on Ethnic Identity. Teoksessa Kervinen, Jarmo, Korhonen, Anu, Virtanen, Keijo (ed.): *Identities in Transition – Perspectives on Cultural Interaction and Intergration*, s. 9 – 25. Publications of the Doctoral Program on Cultural Interaction and Intergration. Unipaps, Turun yliopisto, Turku.
- Lunde, May (2002): Ethnicity of Kven immigrants from North Norway in American society: two case studies. Teoksessa Koivukangas, Olavi (ed.): *Entering Multiculturalism: Finnish experience abroad*, pp. 119 - 128. FinnForum VI. Migration Studies C15. Institute of Migration Turku, Finland.
- Marklund, Helen (2007): Finländarna fortfarande flest. Valfärd 1/ 2007, s. 3 - 5. [viitattu 26.9.2007] URL: http://www.scb.se/statistik/_publikationer/BE0801_2007K01_TI_00_A05ST0701.pdf
- Martikainen, Tuomas, Sintonen, Teppo ja Pitkänen, Pirkko (2006): Ylirajainen liikkuvuus ja etniset vähemmistöt. Teoksessa Martikainen, Tuomas (toim.): *Ylirajainen kulttuuri*. Etnisyys Suomessa 2000-luvulla, s. 9 – 41. Tietolipas 212, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Nagel, Joane (1994): Constructing Ethnicity: Creating and Recreating Ethnic Identity and Culture. *Social Problems* 41:1, s. 152 - 176.
- Nilsson, Åke (2004): *Efterkrigstidens invandring och utvandring*. Demografiska rapporter 2004:5. Statistiska centralbyrån, enheten för demografisk analys och jämförbarhet, Stockholm, Sverige.
- Palo-Stoller Eleanor and Haapanen, Beatrice (2002): Doing gender: expressions of ethnicity among Finnish Americans. Teoksessa Koivukangas, Olavi (ed.): *Entering Multiculturalism: Finnish experience abroad*, pp. 141 - 151. FinnForum VI. Migration Studies C15. Institute of Migration Turku, Finland.
- Pietikäinen, Sari (2006): Mahdollisuuksien media. Saamen- ja venäjänkieliset tiedotusvälineet yhteisöjen voimavarana. Teoksessa Martikainen, Tuomas (toim.): *Ylirajainen kulttuuri*. Etnisyys Suomessa 2000-luvulla, s. 212 – 236. Tietolipas 212, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Reinans, Sven Alur (1996): Den finländska befolkningen i Sverige – en statistiskdemografisk beskrivning. Teoksessa Lainio, Jarmo (red.): *Finnarnas historia i Sverige 3*. Tiden efter 1945, s. 63 – 105. Finska Historiska Samfundet, Helsingfors, Nordiska Museet, Stockholm.
- Ruonavaara, Hannu (1999): ”Yhteiskunnan rakenteet ja rakennemuutokset”. Teoksessa Koskinen, Keijo (toim.): *Sosiologisia karttalehtiä*, s. 55 - 80. Vastapaino, Tampere.
- Saarinen, Oiva W. (2002): Finnish adaptation and cultural maintenance: The Sudbury experience. Teoksessa Koivukangas, Olavi (ed.): *Entering Multiculturalism: Finnish experience abroad*, pp. 199 - 215. FinnForum VI. Migration Studies C15. Institute of Migration Turku, Finland.
- Salminen, Heikki (1998): Tutkimus suomalaisten sotalasten historiasta. [viitattu 14.12.2007] URL: <http://www.migrationinstitute.fi/db/articles/art.php?artid=53>
- Schultz, Tanjev/ Sackmann, Rosemarie (2001): ”Wir Türken...” Zur kollektiven Identität türkischer Migranten in Deutschland. *Politik und Zeitgeschichte* B 43/ 2001, s. 40 - 46.
- Sintonen, Teppo (1993): Katsaus kanadalaiseen etnisyystutkimukseen. *Sosiologia* 30:2, s. 76 – 87. Statistiska centralbyrån, Sverige.
- Stordahl, Vigdis (1999): National Integration and Ethnic Incorporation: The Case of the Sami in Norway. Teoksessa Leskelä, Maarit (ed.): *Outsiders or Insiders? Constructing Identities in an Integrating Europe*, s. 74 – 90. Publications of the Doctoral Program on Cultural Interaction and Intergration 4. Unipaps, University of Turku.

- Talve, Ilmar (1990): *Suomen kansankulttuuri*. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki.
- Tarkiainen, Kari (2000): Suomalaiset Ruotsissa keskiajalta 1930-luvulle. Teoksessa Korkiasaari, Jouni ja Tarkiainen, Kari: *Suomalaiset Ruotsissa*. Suomalaisen siirtolaisuuden historia 3, s. 17 – 132. Siirtolaisuusinstituutti, Turku.
- Tuomi - Nikula, Outi (1997): ”Kaksikulttuurinen perhe eurooppalaisen etnologian tutkimuskohdeena”. Teoksessa Korhonen, Teppo & Leimu, Pekka (toim.): *Näkökulmia kulttuurin tutkimukseen*, s. 269 - 297. Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskus, Turku.
- Wolf-Knuts, Ulrika (1995): Den mångbottnade identiteten. Teoksessa Ståhlberg, Krister (red.): *Finlandssvensk identitet och kultur*. Åbo Akademis tryckeri, Åbo.
- Österlund-Pötzsch, Susanne (2001): Swedish Finn Descendants in North America. Creating Cultural Identity: American Plus. Teoksessa The Organisation Board of the Coimbra Group Working Party for Folklore and European Ethnology (ed.): *Migration, Minorities, Compensation*. Issues of Cultural identity in Europe. Coimbra Group Office, Brussels, Belgium.

LIITE 1. Internet-kyselylomake suomeksi

Siirtolaisuusinstituutti

Kysely ruotsinsuomalaisille

Hyvä ruotsinsuomalainen,

Tämä on "internet-versio" kyselykaavakkeesta, joka liittyy projektiin "Ruotsinsuomalaiset tänään". Siinä kerätään tietoa tämän päivän ruotsinsuomalaisista ja heidän kulttuuristaan. Tämä kaavake on myös jakelussa paperiversiona. Kaikki Ruotsissa asuvat suomalaiset ja heidän jälkeläisensä voivat vastata kyselyyn. **Kaikki vastaukset käsitellään luottamuksellisina eikä tietoja luovuteta ulkopuolisille.** Kyselyn avulla hahmotetaan kuva tämän päivän ruotsinsuomalaisista ja heidän tilanteestaan. Tulokset julkaistaan raportissa joka ilmestyy vuonna 2006. **Toivomme mahdollisimman monen ruotsinsuomalaisen osallistuvan tähän kyselyyn**, jotta tutkimuksesta tulisi mahdollisimman kattava ja tulokset kuvaisivat totuudenmukaisesti ruotsinsuomalaisuutta tänään. Kysymykset koskevat tämän päivän tilannettasi.

Lisätietoja tutkimushankkeesta
Tiedustelut: Tutkija Krister Björklund
krister.bjorklund@utu.fi

Jos maksat modeemiyhteydestä voit kytkeä linjan pois sen ajan kun vastaat kyselykaavakkeeseen. Kun painat lähetä-linkkiä kytkeydyt takaisin linjalle.

1. Sukupuolesi:

Mies Nainen

2. Syntymävuosi ja syntymämaa:

Vuosi: Maa: Suomi Ruotsi Muu maa, mikä?

Jos et ole syntynyt Ruotsissa, niin minä vuonna muutit Ruotsiin?

3. Minkä maan kansalainen olet?

Suomen Ruotsin Kaksoiskansalaisuus Muun maan, minkä?

4. Siviilisäätyysi:

- Naimaton (yksin asuva)
- Naimisissa/rek.parisuhde
- Avoliitossa
- Eronnut
- Leski

Ruokakuntasi koko (henkilöä): Aikuisia lapsia (alle 18 v.)

5. Mitkä ovat suomalaiset sukujuuresi?

- Molemmat vanhemmat suomalaisia, asuvat Suomessa
- Molemmat vanhemmat suomalaisia, asuvat Ruotsissa
- Isä suomalainen, äiti ruotsalainen
- Isä ruotsalainen, äiti suomalainen
- Vanhempani ovat syntyneet Ruotsissa
- Muu (tarkenna vieressä)

6. Jos olet toisen tai kolmannen polven ruotsinsuomalainen (syntynyt Ruotsissa) niin milloin isäsi ja/tai äitisi (tai isovanhemmasi) ovat muuttaneet Ruotsiin?

Isän muuttovuosi

Äidin muuttovuosi

Muu, täsmennä (esim. isovanhemman muuttovuosi)

7. Vanhempiesi kotipaikka Suomessa (jos ovat syntyneet Suomessa)

Isä

Äiti

8. Jos olet itse muuttanut Ruotsiin, niin mistä päin Suomea olet kotoisin (kotiseutu)?

9. Mikä oli asuinkuntasi Suomessa juuri ennen viimeisintä Ruotsiin muuttoa?

10. Nykyinen asuinpaikkasi Ruotsissa (kaupunki/paikkakunta ja lääni):

11. Jos olet asunut muualla Ruotsissa, niin missä ja milloin?

12. Oletko asunut muissa maissa? Jos, niin missä ja milloin?

13. Kuinka kauan yhteen laskien olet asunut

Suomessa: vuotta

Ruotsissa: vuotta

Muualla ulkomailla: vuotta

14. Jos sinulla on puoliso tai avopuoliso, onko hän

- Suomalainen (syntynyt Suomessa)
- Ruotsalainen (syntynyt Ruotsissa)
- Toisen polven ruotsinsuomalainen (ainakin toinen vanhemmista suomalainen, syntynyt Ruotsissa)
- Kolmannen polven ruotsinsuomalainen (suomalaiset sukujuuret, syntynyt Ruotsissa)
- Muun maalainen: Minkä?

15. Jos sinulla on lapsia, minkä ikäisiä ja minkä maan kansalaisia he ovat? (Mainitse myös mahdollinen kaksoiskansalaisuus)

Ovatko lapsesi käyneet suomalaista koulua Ruotsissa? Kyllä Ei

Milloin (vuodet)?

16. Mikä on omasi ja vanhempiesi äidinkieli

Oma: Suomi Ruotsi Muu

Isä: Suomi Ruotsi Muu

Äiti: Suomi Ruotsi Muu

17. Jos äidinkielesi on **suomi**, kuinka hyväksi arvioit ruotsinkielentaitosi?

- Erinomainen
- Hyvä
- Kohtalainen

Huono

Jos äidinkielenäsi on **ruotsi**, kuinka hyväksi arvioit suomenkielentaitosi

Erinomainen

Hyvä

Kohtalainen

Huono

18. Jos sinulla on puoliso ja/tai lapsia, mitä kieltä puhut pääasiallisesti heidän kanssaan?

Puolison kanssa

Lastesi kanssa

19. Jos sinulla on lapsia, ovatko heidän etunimensä suomalaisia, ruotsalaisia vai kansainvälisiä?

20. Missä tilanteissa puhut suomea Ruotsissa?

Kotona

Töissä

Koulussa, opiskelussa

Viranomaisten kanssa

Vapaa-aikana

21. Miten tärkeänä koet suomalaisuutesi?

Ei tärkeä Jonkin verran tärkeä Melko tärkeä Hyvin tärkeä

22. Miten tärkeänä koet että ruotsinsuomalaisilla lapsilla on myös suomalainen identiteetti?

Ei tärkeä Jonkin verran tärkeä Melko tärkeä Hyvin tärkeä

23. Onko mielestäsi tärkeää että Ruotsissa puhutaan suomen kieltä?

Ei tärkeä Jonkin verran tärkeä Melko tärkeä Hyvin tärkeä

24. Onko sinulle henkilökohtaisesti tärkeää saada puhua suomea?

Ei tärkeä Jonkin verran tärkeä Melko tärkeä Hyvin tärkeä

25. Kuinka paljon pidät yhteyttä läheisiisi ja ystäviisi Suomessa?

- Harvemmin kuin kerran vuodessa
- Noin kerran vuodessa
- Useamman kerran vuodessa
- Viikoittain tai useammin

Jos pidät yhteyttä niin miten?

- Lähetän joulu- ja onnittelukortteja
 - Sähköpostitse tai kirjeitse
 - Puhelimella tai internet-keskusteluohjelmilla (MSN, Skype tms.)
 - Minulla käy vieraita Suomesta
-

26. Montako kertaa vuodessa käyt Suomessa?

- Noin kertaa vuodessa
- Harvemmin kuin kerran vuodessa
- En (juuri) ollenkaan

Milloin kävit viimeksi? Vuosi

27. Paljonko yleensä seuraat Suomen tapahtumia?

- Hyvin vähän/en juuri lainkaan
 - Jonkin verran
 - Melko paljon
 - Hyvin paljon
-

28. Harrastatko suomalaista kulttuuria?

- En
- Olen joskus harrastanut, mutta en enää
- Harrastan. **Miten?**
 - Vietän perinteisiä juhlia suomalaisittain (esim. joulu, juhannus, itsenäisyyspäivä)
 - Syön suomalaista ruokaa
 - Minulla on suomalaisia astioita, koriste-esineitä, huonekaluja tms.
 - Käytän suomen lippua
 - Saunon
 - Kuuntelen suomalaista musiikkia
 - Soitan/laulan suomalaisia lauluja
 - Käyn suomalaistansseissa/tanhuissa

- Luen suomalaista kirjallisuutta
- Katson suomalaisia tv-ohjelmia/kuuntelen suomalaista radiota
- Käyn suomenkielisissä kirkollisissa tilaisuuksissa

Muuten, **miten?**

29. Tuleeko sinulle kotiin tilattuna mitään **Suomessa** julkaistuja lehtiä? Jos, niin minkä nimisiä?

Ei

Kyllä, mi(t)kä

30. Tuleeko sinulle jokin **Ruotsissa ilmestyvä suomenkielinen** lehti tai julkaisu tilattuna?

Ei

Kyllä, mi(t)kä

31. Missä määrin seuraat seuraavia tiedotusvälineitä? Merkitse ruutuun numero:

1. Päivittäin **2. Viikoittain** **3. Kuukausittain** **4. Harvemmin**

Suomalaisia (Suomessa ilmestyviä)
sanomalehtiä

Suomalaisia paikallislehtiä

Suomalaisia aikakauslehtiä

TV-Finlandin lähetyksiä

Suomenkielisiä radio-ohjelmia

Ruotsalaisia sanomalehtiä

Ruotsalaisia aikakauslehtiä

Ruotsin tv:n/radion suomenkielisiä ohjelmia

Suomalaisia internet-sivustoja

32. Onko kotonasi Suomeen liittyvää aineistoa?

- Suomesta kertovia kirjoja
- Suomenkielisiä kirjoja
- Suomenkielinen Raamattu
- Suomen lippu
- Suomalaisia vaakunoita tai viirejä (kunta- järjestö- tms.)
- Kansallispuku
- Suomalaista taidetta (tauluja, veistoksia, ryijyjä tms.)

- Huonekaluja, astioita, taidelasia
 - Suomalaista musiikkia tai elokuvia
-

33. Oletko osallistunut ruotsinsuomalaisten seura- tai muuhun toimintaan?

- En, koska asuinseudullani ei ole sellaista
- En, koska se ei ole minua kiinnostanut
- En, koska en ole toiminnasta tietoinen
- Kyllä, aikaisemmin, mutta en enää nykyisin
- Kyllä, jonkin verran
- Kyllä, säännöllisesti

Jos vastasit myönteisesti edelliseen, mihin toimintaan osallistut (seura tms.)?

Onko sinulla luottamustehtäviä jossain ruotsinsuomalaisessa seurassa tms.?

- Ei Kyllä: **Millaisia?**
-

34. Oletko aktiivisesti mukana jossain ruotsalaisessa järjestössä / organisaatiossa?

- En Kyllä: **Missä?**
-

35. Millainen on ystäväpiirisi Ruotsissa?

- Pelkästään ruotsalaisia
 - Enimmäkseen ruotsalaisia
 - Enimmäkseen Ruotsissa asuvia suomalaisia
 - Pelkästään Ruotsissa asuvia suomalaisia
 - Yhtä paljon molempia
 - Monia eri kansallisuuksia
 - Enimmäkseen muita kansallisuuksia
-

36. Onko nykyinen oleskelusi Ruotsissa luonteeltaan

- Pysyvää (et aio koskaan muuttaa Suomeen)
 - Hyvin pitkäaikaista, mahdollisesti pysyvää
 - Vaikea sanoa, ehkä palaan joskus Suomeen
 - Vaikea sanoa, ehkä muutan jonnekin muualle päin maailmaa
 - Vain tilapäistä tai määräaikaista
-

37. Jos aiot joskus muuttaa Suomeen, niin milloin?

Mitkä ovat tärkeimmät syyt muuttoon?

38. Mitä ruotsinsuomalaisuus sinulle merkitsee?

Entä suomalaisuus?

39. Miten hyvin viihdyt Ruotsissa?

- Olen erittäin tyytyväinen ja viihdyn hyvin enkä aio muuttaa Ruotsista minnekään
- Vaikka kaikki asiat eivät ole kuten toivoisin, olen sopeutunut hyvin ja olen tyytyväinen olooni
- Toisaalta viihdyn, toisaalta en, myönteiset ja kielteiset asiat ovat suunnilleen tasapainossa
- Tyytymättömyyden ja viihtymättömyyden aiheita on sen verran runsaasti, että en viihdy. Myönteistäkin on, mutta ei tarpeeksi
- Viihdyn hyvin, mutta saatan silti muuttaa
- En lainkaan viihdy ja haluaisin muuttaa pois Ruotsista mahdollisimman pian

Jos harkitset muuttoa pois Ruotsista, minne muuttasit?

- Suomeen
- Muualle, minne?

40. Mikä on mielestäsi "parasta" Ruotsissa, mikä "huonointa"?

41. Missä määrin kaipaat Suomea?

- Hyvin paljon
 - Melko paljon
 - Vähän
 - En (juuri) lainkaan
-

42. Mitä kaipaat eniten Suomesta?

43. Tunnetko itsesi:

- Enimmäkseen suomalaiseksi
- Enemmän suomalaiseksi kuin ruotsalaiseksi
- Suurin piirtein yhtä paljon ruotsalaiseksi kuin suomalaiseksi
- Enemmän ruotsalaiseksi kuin suomalaiseksi
- Enimmäkseen ruotsalaiseksi
- En koe itseäni suomalaiseksi enkä ruotsalaiseksi, vaan ruotsinsuomalaiseksi
- Ei mitään edellistä

Jos sinulla on lapsia, miten he kokevat kansallisuutensa?

44. Mihin paikkaan tunnet suurinta yhteenkuuluvuutta, eli missä tunnet olevasi eniten "kotonasi"?

- Nykyinen asuinpaikka Ruotsissa
- Muu paikka Ruotsissa, mikä
- Jokin paikka Suomessa, mikä
- Jokin muu paikka maailmassa, mikä

Miksi?

45. Mikä on peruskoulutuksesi

	Suoritettu Suomessa	Suoritettu Ruotsissa
1. Kansa-, keski- tai peruskoulu	☐	☐
2. Lukio, ylioppilastutkinto	☐	☐
3. Ammattikoulu, -instituutti tai vastaava	☐	☐
4. Ammattiopisto tai vastaava	☐	☐
5. Alempi yliopisto- tai korkeakoulututkinto	☐	☐
6. Ylempi yliopisto- tai korkeakoulututkinto	☐	☐
☐ Olen kouluttautunut muussa maassa, missä <input type="text"/>		

Entä mikä on puolisesi peruskoulutus?

46. Oletko hankkinut jotain muuta koulutusta Ruotsissa? Jos, niin millaista?

47. Oletko tällä hetkellä pääasiallisesti

- 1 Työssä toisen palveluksessa
 - 2 Yksityisyrittäjä
 - 3 Opiskelija
 - 4 Omaa kotitaloutta hoitamassa
 - 5 Työtön
 - 6 Eläkkeellä
 - 7 Teet jotain muuta: **Mitä?**
-

48. Mikä on nykyinen ammattisi (viimeksi, jos et ole nyt ansiotyössä)?

Mikä oli ammattisi Suomessa ennen Ruotsiin muuttoa?

Entä mikä on puolisesi ammatti?

49. Liittyykö työsi jollakin tavalla Suomeen (esim. maiden välinen kaupankäynti)?

- Oma työ: Ei Kyllä: **Miten?**
- Puolison työ: Ei Kyllä: **Miten?**
-

50. Voisitko vielä lyhyesti kertoa miksi muutit Ruotsiin ja miten pitkäksi aikaa aioit jäädä?

51. Kommentit, lisätiedot yms. Voit kirjoittaa myös omia [muisteluita](#) Ruotsissa asumisesi ajalta ja ruotsinsuomalaisista (tekstin pituus ei ole rajattu; pitemmät tekstit voit lähettää myös erikseen sähköpostilla kribjo@utu.fi).

Sähköpostiosoitteesi, mikäli haluat saada tietoja tutkimuksen tuloksista sähköpostitse (ei välttämätön):

Ennen kuin lähetät vastauksesi, ole hyvä ja tarkista ensin, että olet vastannut kaikkiin sinulle soveltuviin kysymyksiin.

Lähetä lomake

Suuret kiitokset vastauksestasi!

Krister Björklund

Siirtolaisuusinstituutti, Turku

e-mail: kribjo@utu.fi

LIITE 2. Varianssianalyysien tilastolliset merkitsevyystaulukot

Tests of Between-Subjects Effects

Suomalaisuus Ruotsissa

Source	Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.	Partial Eta Squared	Noncent. Parameter	Observed Power(a)
Corrected Model	347.954(b)	20	17.398	34.942	.000	.294	698.850	1.000
Intercept	381.179	1	381.179	765.580	.000	.314	765.580	1.000
Sukupuoli	4.635	1	4.635	9.308	.002	.006	9.308	.862
Syntymävuosi	11.036	4	2.759	5.541	.000	.013	22.164	.978
Suomalaiset sukujuuret	20.791	4	5.198	10.440	.000	.024	41.759	1.000
Mahdollisen (avo)puolison kansalaisuus	77.273	5	15.455	31.040	.000	.085	155.198	1.000
Siviilisäät	7.001	4	1.750	3.515	.007	.008	14.061	.867
Vastaajan äidinkieli	57.706	2	28.853	57.950	.000	.065	115.900	1.000
Error	833.975	1675	.498					
Total	19425.878	1696						
Corrected Total	1181.930	1695						

a Computed using alpha = .05

b R Squared = .294 (Adjusted R Squared = .286)

Tests of Between-Subjects Effects

Suomalaisuuden tärkeys/ ideologinen suomalaisuus

Source	Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.	Partial Eta Squared	Noncent. Parameter	Observed Power(a)
Corrected Model	55.872(b)	12	4.656	8.076	.000	.059	96.910	1.000
Intercept	190.001	1	190.001	329.562	.000	.175	329.562	1.000
Sukupuoli	4.031	1	4.031	6.992	.008	.004	6.992	.753
Mahdollisen (avo)puolison kansalaisuus	8.938	5	1.788	3.101	.009	.010	15.503	.878
Syntymämaa	1.997	1	1.997	3.465	.063	.002	3.465	.460
Muuttovuosi	7.591	3	2.530	4.389	.004	.008	13.167	.874
Vastaajan äidinkieli	30.930	2	15.465	26.824	.000	.033	53.649	1.000
Error	896.500	1555	.577					
Total	17422.417	1568						
Corrected Total	952.372	1567						

a Computed using alpha = .05

b R Squared = .059 (Adjusted R Squared = .051)

Tests of Between-Subjects Effects

Suomen kielen ylläpito

Source	Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.	Partial Eta Squared	Noncent. Parameter	Observed Power(a)
Corrected Model	105.732(b)	9	11.748	26.914	.000	.134	242.229	1.000
Intercept	187.899	1	187.899	430.471	.000	.215	430.471	1.000
Muuttovuosi	16.614	3	5.538	12.687	.000	.024	38.062	1.000
Syntymävuosi	24.998	4	6.249	14.317	.000	.035	57.269	1.000
Vastaajan äidinkieli	12.178	2	6.089	13.950	.000	.017	27.899	.998
Error	685.736	1571	.436					
Total	8088.250	1581						
Corrected Total	791.468	1580						

a Computed using alpha = .05

b R Squared = .134 (Adjusted R Squared = .129)

Tests of Between-Subjects Effects

Kaipuu Suomeen

Source	Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.	Partial Eta Squared	Noncent. Parameter	Observed Power(a)
Corrected Model	88.255(b)	20	4.413	9.563	.000	.110	191.251	1.000
Intercept	341.453	1	341.453	739.933	.000	.324	739.933	1.000
Mahdollisen (avo)puolison kansalaisuus	5.360	5	1.072	2.323	.041	.007	11.616	.751
Muuttovuosi	17.426	3	5.809	12.587	.000	.024	37.762	1.000
Syntymävuosi	6.831	4	1.708	3.701	.005	.009	14.803	.886
Suomalaiset sukujuuret	36.963	4	9.241	20.025	.000	.049	80.100	1.000
Siviilisääty	9.321	4	2.330	5.050	.000	.013	20.199	.965
Error	713.424	1546	.461					
Total	6136.285	1567						
Corrected Total	801.679	1566						

a Computed using alpha = .05

b R Squared = .110 (Adjusted R Squared = .099)

LIITE 3. Identiteettityyppien jakaumat taustamuuttujittain

Identiteettityyppien jakaumat mahdollisen (avo)puolison kansalaisuuden mukaan

			Identiteettityypit			Yht.
			Assimiloituneet	Suomeen takaisin kaipaavat suomalaiset	Ruotsiin integroituneet suomalaiset	
Mahdollisen (avo)puolison kansalaisuus	suomalainen (syntynyt Suomessa)	N	172 33.8%	227 47.7%	409 51.1%	808 45.2%
	ruotsalainen (syntynyt Ruotsissa)	N	140 27.5%	69 14.5%	125 15.6%	334 18.7%
	suomalaisia sukujuuria vähintään kolmen polven sisällä	N	12 2.4%	4 .8%	13 1.6%	29 1.6%
	muusta maasta	N	28 5.5%	25 5.3%	32 4.0%	85 4.8%
	ei tietoa	N	4 .8%	6 1.3%	19 2.4%	29 1.6%
	ei puolisoa	N	153 30.1%	145 30.5%	203 25.3%	501 28.1%
Kaikki	N	509 100.0%	476 100.0%	801 100.0%	1786 100.0%	

Identiteettityyppien jakaumat suomalaisten sukujuurten mukaan

			Identiteettityypit			Yht.
			Assimiloituneet	Suomeen takaisin kaipaavat suomalaiset	Ruotsiin integroituneet suomalaiset	
Suomalaiset sukujuuret	Vanhemmat suomalaisia, asuvat Suomessa	N	220 45.1%	304 66.4%	452 57.5%	976 56.4%
	Vanhemmat suomalaisia, asuvat Ruotsissa	N	34 7.0%	30 6.6%	36 4.6%	100 5.8%
	vanhemmat suomalaisia	N	179 36.7%	96 21.0%	258 32.8%	533 30.8%
	Suomalaisia sukujuuria vähintään kolmen sukupolven sisällä	N	23 4.7%	4 .9%	8 1.0%	35 2.0%
	Muu	N	32 6.6%	24 5.2%	32 4.1%	88 5.1%
Kaikki	N	488 100.0%	458 100.0%	786 100.0%	1732 100.0%	

Identiteettityyppien jakaumat syntymävuoden mukaan

			Identiteettityypit			Yht.
			Assimiloituneet	Suomeen takaisin kaipaavat suomalaiset	Ruotsiin integroituneet suomalaiset	
Syntymävuosi	1912-1929	N	34 6.7%	23 4.8%	50 6.2%	107 6.0%
	1930-1947	N	218 42.9%	199 41.9%	400 49.9%	817 45.8%
	1948-1965	N	178 35.0%	174 36.6%	282 35.2%	634 35.5%
	1966-1980	N	58 11.4%	64 13.5%	57 7.1%	179 10.0%
	1981-1999	N	20 3.9%	15 3.2%	12 1.5%	47 2.6%
Kaikki		N	508 100.0%	475 100.0%	801 100.0%	1784 100.0%

Identiteettityyppien jakaumat muuttovuoden mukaan

			Identiteettityypit			Yht.
			Assimiloituneet	Suomeen takaisin kaipaavat suomalaiset	Ruotsiin integroituneet suomalaiset	
Muuttovuosi	1939-1960	N	84 19.0%	35 8.1%	104 14.1%	223 13.9%
	1961-1970	N	200 45.2%	189 44.0%	378 51.2%	767 47.6%
	1971-1980	N	90 20.4%	99 23.0%	161 21.8%	350 21.7%
	1981-2006	N	68 15.4%	107 24.9%	95 12.9%	270 16.8%
Kaikki		N	442 100.0%	430 100.0%	738 100.0%	1610 100.0%

Identiteettityyppien jakaumat vastaajan äidinkielen mukaan

			Identiteettityypit			Yht.
			Assimiloituneet	Suomeen takaisin kaipaavat suomalaiset	Ruotsiin integroituneet suomalaiset	
Vastaajan äidinkieli	suomi	N	408 82.1%	437 93.4%	751 95.4%	1596 91.1%
	ruotsi	N	89 17.9%	29 6.2%	32 4.1%	150 8.6%
	muu	N	0 .0%	2 .4%	4 .5%	6 .3%
Kaikki		N	497 100.0%	468 100.0%	787 100.0%	1752 100.0%

Identiteettityyppien jakaumat siviilisäädyn mukaan

			Identiteettityypit			Yht.
			Assimiloituneet	Suomeen takaisin kaipaavat suomalaiset	Ruotsiin integroituneet suomalaiset	
Siviilisäätö	Naimaton	N	82 16.1%	86 18.1%	73 9.1%	241 13.5%
	Naimisissa	N	192 37.8%	199 41.9%	347 43.4%	738 41.4%
	Avoliitossa	N	100 19.7%	77 16.2%	170 21.3%	347 19.5%
	Eronnut	N	78 15.4%	81 17.1%	120 15.0%	279 15.6%
	Leski	N	56 11.0%	32 6.7%	90 11.3%	178 10.0%
Kaikki		N	508 100.0%	475 100.0%	800 100.0%	1783 100.0%

Identiteettityyppien jakaumat sukupuolen mukaan

			Identiteettityypit			Yht.
			Assimiloituneet	Suomeen takaisin kaipaavat suomalaiset	Ruotsiin integroituneet suomalaiset	
sukupuoli	Mies	N	199 39.3%	158 33.3%	282 35.2%	639 35.9%
	Nainen	N	307 60.7%	316 66.7%	519 64.8%	1142 64.1%
Kaikki		N	506 100.0%	474 100.0%	801 100.0%	1781 100.0%

Identiteettityyppien jakaumat syntymämaan mukaan

			Identiteettityypit			Yht.
			Assimiloituneet	Suomeen takaisin kaipaavat suomalaiset	Ruotsiin integroituneet suomalaiset	
syntymämaa	Suomi	N	448 88.0%	452 95.0%	760 94.9%	1660 92.9%
	Ruotsi	N	56 11.0%	22 4.6%	39 4.9%	117 6.6%
	Muu maa	N	5 1.0%	2 .4%	2 .2%	9 .5%
Kaikki		N	509 100.0%	476 100.0%	801 100.0%	1786 100.0%